

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Antonín Valuš

**Dokazování ve sporech o náhradu
škody**

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce: Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce: 13. 3. 2012

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracoval samostatně za využití všech pramenů a literatury v ní uvedených.
2. Prohlašuji, že všechny prameny a literatura byly řádně citovány.
3. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 13. 3. 2012

Mgr. Antonín Valuš _____

Děkuji tímto Doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D. za hodnotné rady, cenné informace a vstřícný přístup.

Obsah

Obsah	1
Úvodem	3
I. DOKAZOVÁNÍ V CIVILNÍM PROCESU – OBECNÉ VÝKLADY	9
1. Pojem a předmět procesního dokazování	13
1.1. Jaké skutečnosti nejsou předmětem dokazování	18
1.2. Prejudiciální otázka	22
1.3. Právní a skutkové domněnky	24
1.4. Procesní instituty omezující dokazování	27
2. Zásady dokazování	34
2.1. Zásada projednací a vyšetřovací	36
2.2. Zásada volného hodnocení důkazů a legální teorie důkazní	41
2.3. Zásada materiální pravdy a formální pravdy	44
3. Procesní povinnosti a odpovědnost účastníků ve vztahu k dokazování	51
3.1. Povinnost tvrzení a povinnost důkazní	52
3.2. Povinnost pravdivosti	58
4. Průběh dokazování	61
5. Osvětlování skutečností vyžadujících odborné znalosti	66
5.1. Odborné vyjádření	68
5.2. Znalecký posudek jako <i>conditio sine qua non</i> ve sporech o náhradu škody	74
6. Hodnocení důkazů	81
6.1. Hodnocení důkazů z hlediska zákonnosti	83
6.1.1. Protiprávně získané důkazní prostředky	85
6.2. Hodnocení míry důkazu	90
II. DOKAZOVÁNÍ VE SPORECH O NÁHRADU ŠKODY	97
7. Konstrukce občanskoprávní odpovědnosti za škodu	99
8. Skutečnosti prokazované poškozeným	101
8.1. Osoba škůdce	101
8.2. Protiprávní jednání škůdce	103
8.3. Škoda	110
8.3.1. Dynamická náhrada škody	116

8.4. Příčinná souvislost	119
8.4.1. Odpovědnost za ztrátu naděje („ <i>Loss of chance</i> “)	126
8.4.2. Hodnocení míry důkazu v otázce příčinné souvislosti	131
9. Skutečnosti prokazované škůdcem	137
9.1. Odpovědnost za zavinění a exkulpace	137
9.1.1. Zavinění jako předmět dokazování	140
9.1.2. K obrácení důkazního břemene	143
9.2. Odpovědnost bez zavinění a liberace	146
Závěrem	154
Resumé	158
Seznam literatury	160
Seznam právních předpisů	166
Seznam judikatury	167
Abstrakt	171
Klíčová slova	171

Úvodem

Smyslem právního státu je konstituovat a zaručit určitou úroveň právní regulace vztahů, které mezi občany, popř. mezi občany a státem vznikají. Základní funkcí práva je tedy působit jako „*nástroj ochrany subjektivních zájmů lidí i zájmů společnosti*.“¹ Tuto ochranu stát poskytuje kombinací hmotného a procesního práva, neboť pouze společným působením právních norem těchto dvou odvětví je možné docílit požadovaného (právního a spravedlivého) stavu ve společnosti. „*Hmotné právo vyjadřuje obecně právní vztahy (subjektivní práva a povinnosti), jejichž individuální utváření v procesu realizace práva mezi právními subjekty je vlastním, meritorním účelem veškeré právní regulace. Procesní právo formuluje obecně právní vztahy (subjektivní práva a povinnosti), jejichž individuální utváření v praxi mezi právními subjekty je potřebné v případech, kdy k dosahování účelu sledovaného hmotněprávní úpravou je zapotřebí ingerence orgánu veřejné moci.*“² Právě ingerence orgánu veřejné moci je plně v souladu se současnou koncepcí právního státu jako garanta zákonnosti a subjektu, který má v této oblasti „monopol“.³ V otázce vzájemného poměru hmotného a procesního práva je třeba zmínit, že v současnosti je obecně přijímána koncepce jejich rovnocenného postavení v systému práva, neboť tato klade důraz na funkcionální vazby, které mezi těmito právními odvětvími existují. Josef Macur k tomu uvádí: „*Existence procesního práva je odůvodněna poskytováním ochrany materiálním subjektivním právům a oprávněným zájmům a existence hmotného práva v jeho celku není zase možná bez mocenského donucujícího působení práva procesního. Toto mocenské donucující působení procesního práva je předurčováno obsahem práva hmotného a naopak zase uplatňování a prosazování hmotného práva do značné míry závisí na právu procesním, jímž je zpětně ovlivňováno.*“⁴ Je však třeba uvést, že odborné názory na pojetí vztahu hmotného a procesního práva se doposud různí. Domnívám se však, že výše uvedená koncepce nejlépe vystihuje

¹ KNAPPOVÁ, Marta.; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; a kol. *Občanské právo hmotné. 1. 4. vydání.* Praha : ASPI, 2005a. s. 33.

² BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří. *Teorie práva.* 1. vydání. Praha : Codex, 1997. s. 86–87.

³ MACUR, Josef. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1998. s. 1–3.

⁴ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného.* 1. vydání. Brno : Masarykova universita, 1993. s. 27.

funkční vazby, které mezi jednotlivými odvětvími práva bezpochyby existují.⁵ V tomto pojetí tak procesní právo obecně zajišťuje řádné plnění funkce hmotného práva a hmotné právo podstatně ovlivňuje funkci a obsah procesního práva.⁶

Konkrétní uplatnění a vynucení subjektivních práv a povinností, založených normami hmotného práva, je úkolem především soudů jakožto nezávislých orgánů státní moci vykonávajících soudnictví. **Soudnictví** je chápáno jako samostatná a zvláštní činnost státu, vykonávaná jeho jménem organizovaně samostatnými a nezávislými soudy jako orgány státu. Tato činnost je realizována především projednáváním a rozhodováním individuálních věcí ochrany práv daných jim do pravomoci, a to zákonem stanoveným způsobem. Navíc s ohledem na skutečnost, že dodržování právních norem musí být dostatečným způsobem sankcionováno, předpokládá tato činnost státu i případné použití mocenského donucení.

Jak jsem uvedl výše, současný vztah hmotného a procesního práva lze nejlépe definovat prostřednictvím funkčních vazeb mezi oběma odvětvími. Právě tematika **dokazování** je z pohledu těchto vazeb velice důležitá, neboť „...*tvoří významný prostor, kdy se ve vzájemném vztahu ocitají normy práva procesního a práva hmotného.*“⁷ Využiji tak této oblasti, kde se normy obou odvětví spojují, abych poukázal na teoretické a praktické obtíže, které při jejich aplikaci, konkrétně na problematiku odpovědnosti za škodu, mohou nastat. **Cílem práce** je podat ucelený výklad⁸ pojednávající o specifikách procesního dokazování ve sporech o náhradu škody, přičemž důraz je kladen na sporné otázky vznikající při praktické aplikaci příslušných právních předpisů. Mám rovněž v úmyslu odpovědět na otázku, **zda je současná koncepce odpovědnosti za škodu**

⁵ K otázce současného významu vztahu práva procesního a hmotného srov. např. LAVICKÝ, Petr. *Vzájemné vztahy práva procesního a hmotného v díle profesora Macura*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 27 an.

⁶ MACUR 1993: c. d., s. 54.

⁷ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. *Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení?*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 96.

⁸ S ohledem na rozsah práce a základní tezi však vynechám rozpracování otázky **informačního deficitu strany nezátížené důkazním břemenem**. I přestože toto téma je aktuální právě v určitých typových sporech o náhradu škody (např. spory z poskytování zdravotní péče), jedná se o zcela komplexní problematiku, jejíž hlubší rozvedení je způsobilé být samostatným tématem (jiné) práce.

z hlediska procesního dokazování způsobilá být funkčním nástrojem k ochraně porušených či ohrožených subjektivních práv, popřípadě navrhnout, jaké změny v budoucí právní úpravě vyžadovat.

Práce se rozpadá do dvou pojmově provázaných částí: **1) Dokazování v civilním procesu – obecné výklady** a **2) Dokazování ve sporech o náhradu škody**, přičemž každá část se dále dělí na kapitoly a podkapitoly. První část je možné vymezit jako část „obecnou“, ve které zamýšlím podat strukturovaný výklad o dokazování se zaměřením na jeho teoretické aspekty. Ve druhé části se pak zaměřím na konkrétní otázky vztahující se k dokazování ve sporech o náhradu škody. Tato bude tak svou povahou částí „zvláštní“.

Ad 1) V první části mám v úmyslu vymezit obecnou povahu dokazování jako významné součásti civilního procesu, přičemž se zaměřím na jeho roli ve sporném řízení s důrazem na problematiku odpovědnosti za škodu. Vymezení předmětu dokazování provedu jak pozitivním způsobem, tak i negativním výčtem skutečností, které se nedokazují. Domnívám se, že v dané souvislosti je zcela na místě rozvést otázku základních procesních zásad, jejichž prostřednictvím je možné definovat jednotlivé základní druhy řízení. Pozornost bude věnována tradičním „párovým“ zásadám civilního procesu majícím vliv na dokazování, tedy zásadě projednací a vyšetřovací, zásadě volného hodnocení důkazů a legální teorie důkazní (průvodní) a zásadě materiální a formální pravdy. Stěžejní je v této části popis procesních povinností účastníků řízení a odpovědnosti za jejich nedodržení, který vymezím ve čtvrté kapitole. Procesní práva a povinnosti subjektů soudního řízení tvoří obsah jejich vzájemných procesních vztahů a jejich počet je tak s ohledem na složitou problematiku právní úpravy civilního řízení velmi rozličný. Zaměřím se tedy toliko na vybrané procesní povinnosti účastníků, které mají úzký vztah k důkaznímu řízení. Pozornost zde budu věnovat povinnosti tvrzení a důkazní a jím odpovídající odpovědnosti charakterizované prostřednictvím procesních břemen jako specifického druhu sankce, i jako základního teoretického konceptu, na němž stojí současný český civilní proces. Dále pak navíc zmíním povinnost pravdivosti, která je, i přes její výslovnou absenci v občanském soudním řádu, pro dokazování a naplňování účelu civilního procesu důležitá. Významným inspiračním zdrojem pro tuto kapitolu je práce J. Macura, který

uvedené problematice věnoval značné množství monografií i odborných statí. Navazujícím zdrojem je pak i autorská činnost Karla Svobody, který názory J. Macura dále rozvádí a zpracovává ve světle současného vývoje procesního práva.

V následujících kapitolách vymezím, jakým způsobem jsou skutečnosti v civilním řízení prokazovány a jakým způsobem soud hodnotí provedené důkazy. Nemám v úmyslu blíže rozvádět každý z demonstrativně vymezených důkazních prostředků obsažených v občanském soudním řádu, nýbrž se zaměřím toliko na důkazní prostředky směřující ke zjištění „odborných skutečností“ – důkaz znalcem, který má v současné době v dané problematice zcela výsadní postavení a rovněž pak i odborné vyjádření, jehož úprava byla poslední novelizací občanského soudního řádu výrazně pozměněna. Tomuto tématu je věnována celá pátá kapitola, ve které mám v úmyslu vymezit současné koncepční problémy uvedených důkazních prostředků, na které již delší dobu poukazuje nejen právní teorie, ale i aplikační praxe.

Šestá kapitola se zabývá oblastí hodnocení důkazů soudem. V této části vymezím jakým způsobem (resp. z jakých hledisek) soud hodnotí provedené důkazy, avšak blíže se zaměřím pouze na vybrané problematické aspekty, konkrétně na otázku zákonnosti důkazů, která je v současnosti široce diskutována, neboť právě otázka přípustnosti protiprávně pořízeného (například) audiovizuálního záznamu prostřednictvím kamerového systému může mít ve sporech o náhradu škody zcela zásadní význam.

Dalším tématem je pak vymezení a rozbor tzv. „míry důkazu“ – potřebné míry pravděpodobnosti k prokázání skutkových okolností, tedy vymezení rozsahu v jakém je třeba tvrzené skutečnosti dokázat, aby je soud mohl vzít za prokázané. Právě v této kapitole poukáži na střet dvou základních koncepcí – *praktické jistoty* a *převažující pravděpodobnosti* – a možnosti využití jejich vlastností v případné úpravě *de lege ferenda*. Konkrétně pak v otázce příčinné souvislosti, u níž je v některých případech možné shledat požadavek prokázání na úrovni praktické jistoty jako velice přísný.

Ad 2) Jak jsem již naznačil výše, v této části práce mám v úmyslu poznatky o uplatnění teorie důkazního břemene, jakož i ostatní obecné závěry o dokazování, aplikovat na konkrétní případy z právní praxe. Obsahem celé druhé části je tak vymezení a rozvržení důkazního břemene mezi strany sporu – škůdce a poškozeného. I přes procesní charakter práce je právě na tomto místě nezbytné odpovídajícím způsobem a v přiměřeném rozsahu vymezit základní hmotněprávní předpoklady odpovědnosti za škodu, jakož i základní teorie, které dané uspořádání charakterizují. Tato část se dělí na tři kapitoly, přičemž první (sedmá kapitola) s názvem *předpoklady za škodu jako předmět dokazování*, tvoří obecný úvod do dané oblasti. Následující kapitoly jsou pak logicky rozděleny podle toho, který z účastníků musí prokazovat jaké konkrétní předpoklady odpovědnosti za škodu. Daná problematika se tak rozpadá do dvou základních otázek, a to jaké skutečnosti prokazuje poškozený a jaké škůdce. Na tomto místě se tak pokusím analyzovat jednotlivé prvky důkazního břemene tížícího obě procesní strany, a dále vymezit jakým způsobem by bylo *de lege ferenda* vhodné současný právní stav v určitých případech modifikovat.

V dané souvislosti považuji za problematické objektivní předpoklady odpovědnosti za škodu. V případě následku (škody) se však jedná o skutečnosti, které mají význam spíše z hlediska práva hmotného, konkrétně v pojmovém vymezení škody jako majetkové újmy a absenci obecné povinnosti k náhradě újmy nemajetkové, což považuji za největší negativum současné právní úpravy. Na tomto místě tak poukáži na budoucí možné změny v důsledku rekonstrukce soukromého práva. Avšak z procesního hlediska je v dané oblasti nejdůležitější otázka příčinné souvislosti, která tvoří jeden z objektivních prvků každé skutkové podstaty, přičemž právě tato je považována za mnohdy nejobtížněji prokazatelnou skutečnost. Je třeba předeslat, že ani budoucí úprava občanského práva otázce příčinné souvislosti nevěnuje širší legislativní prostor, což podrobila kritice například Irena Pelikánová.⁹ Poukáži tak na přednosti i nedostatky současné právní úpravy v této otázce a možnosti jejich řešení *de lege ferenda*, přičemž mám v úmyslu porovnat v potřebném rozsahu tuzemský právní řád se zahraniční právní

⁹ Srov. PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 3, s. 15–23.

úpravou, především s úpravou zemí angloamerického právního systému, které svou výraznou odlišností poskytují vhodný komparační zdroj. Rovněž se domnívám, že v právní praxi existují situace, kdy je značně obtížné dokazování existence protiprávního jednání škůdce, a tedy i na tomto místě se pokusím vymezit možné alternativy řešení praktických obtíží.

Účelem práce není popsat proces dokazování v civilním řízení v celé jeho šíři, ale poukázat na jeho vymezená specifika v úzkém profilu sporů o náhradu škody. Nekladu si za cíl odpovědět na všechny sporné otázky dokazování, neboť se v mnoha ohledech jedná o problematiku, která nemá jednoznačné (natož pak ideální) řešení, ale toliko poukázat na zásadní právní problémy teorie i praxe, které se v současném stavu právní úpravy vyskytují, a rovněž navrhnout možnosti jejich řešení.

I. DOKAZOVÁNÍ V CIVILNÍM PROCESU – OBECNÉ VÝKLADY

S ohledem na názorovou nejednotnost v otázce vztahu hmotného a procesního práva je obtížné definovat co je a co není civilní proces. Vyjdeme-li však z koncepce rovnocenných vzájemných vazeb mezi hmotným a procesním právem, je obecně přijímána tzv. účelová definice civilního procesu. Účelová ne snad proto, že by byla jakýmkoliv způsobem tendenční či jednostranná, ale proto, že definuje civilní proces za pomoci jeho dovozovaného účelu. Dle tohoto pojetí je **civilní proces** postup soudu a jiných procesních subjektů (tedy procesní činnost) při poskytování ochrany porušeným a ohroženým subjektivním právům a právem chráněným zájmům vyplývajících ze soukromoprávních vztahů. J. Macur k tomu uvádí, že někteří autoři doplňují další určující znaky, když civilní proces charakterizují „*nejen jako určitou procesní činnost, ale také jako **procesní vztahy**, jež vznikají při sledování a realizaci tohoto základního procesního cíle,*“¹⁰ či definici doplňují o další z cílů civilního procesu, kterým je **zajišťování objektivního právního řádu**.¹¹ Václav Hora k pojmu účelu procesu zaujímá shodné stanovisko, když uvádí, že: „*Účelem tedy každého procesu je dopomoci objektivnímu právu (právnímu řádu) k plné platnosti, uskutečnití jej všude tam, kde se jeho plnému rozvíjení staví v cestu překážky.*“¹² Pokud bychom se chtěli vyhnout definici civilního procesu za pomoci jeho účelu, lze jej stručně charakterizovat jako určitou **procesní činnost**.¹³ Domnívám se však, že takové vymezení je příliš vágní, a to i přesto, že v účelové definici je vyjádřen toliko cíl ideální, který za současného stavu formalizace řízení nemusí vždy odpovídat procesní realitě. Právě z tohoto důvodu podrobil účelovou definici kritice J. Macur, když uvedl, že „*v běžné praxi nejsou výjimečným jevem pravomocná rozhodnutí, která neodpovídají skutečným hmotněprávním poměrům a neposkytují*

¹⁰ MACUR 1993: c. d., s. 39.

¹¹ Tamtéž, s. 39.

¹² HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : I. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 6.

¹³ Jaruška Stavinohová poukazuje na skutečnost, že „*Civilní soudní řízení je [...] složitou činností všech subjektů řízení, které v jeho rámci vstupují do procesněprávních vztahů.*“ STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Procesní povinnosti účastníků a soudu*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jirí (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitému osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 65.

*tedy ochranu subjektivním právům ani oprávněným zájmům, popř. nejsou prostředkem ochrany právního řádu.*¹⁴ Právě s ohledem na tento nedostatek uvedené koncepce pak sám definoval civilní proces jako postup soudu, stran a dalších zúčastněných subjektů při projednávání a rozhodování soukromoprávních sporů orgány výkonu soudnictví. Sám však uvedl, že se jedná o „*formulaci diskusní povahy*“¹⁵. Definici civilního procesu za pomoci jeho účelu však i přes uvedenou kritiku, není správné takto jednoduše zatratit. Je-li totiž jako definiční znak použit ideální účel a cíl řízení, stanovuje definice, jaký má proces být. Skutečnost, že platné právo umožňuje, aby došlo k výše uvedenému odchýlení od primárního účelu, není sice možné popřít, ale nemůžeme zároveň tvrdit, že vymezený cíl již obecně není naplňován, a jako takový ztrácí v definici svůj nesporný význam. Dokonce i J. Macur k účelu civilního procesu uvádí, že „*poukaz na případy, kdy pravomocné soudní rozhodnutí není založeno na pravdivém, objektivním zjištění skutečností, nemůže být argumentem proti závěru, podle něhož je účelem civilního procesu ochrana subjektivních práv. Účel totiž stanoví, jaký má proces být, nikoliv jaký je. Tento účel je výrazem určitých hodnot, z jejichž hlediska má být průběh civilního řízení i samostatné soudní rozhodování obecně posuzováno a hodnoceno.*“¹⁶

Takto vymezený účel civilního procesu – tedy poskytování ochrany porušeným a ohroženým subjektivním právům a právem chráněným zájmům vyplývajících ze soukromoprávních vztahů – se uskutečňuje prostřednictvím procesní činnosti, resp. v konečném důsledku pak soudním rozhodnutím, které autoritativně stanoví rozsah subjektivních hmotných práv účastníků řízení. Soudní rozhodnutí musí být založeno na objektivních a přezkoumatelných závěrech o existenci či neexistenci určitých skutečností. K tomu je nezbytné podrobit bližšímu zkoumání, jakým způsobem soud získává poznatky o skutečnostech, které jsou rozhodné pro řízení. Tomáš Holčapek poukazuje na to, že existují celkem tři základní prameny poznání skutečností – **1)** znalosti a zkušenosti soudce získané před samotným řízením, **2)** bezprostřední smyslové vnímání soudce, a **3)** procesní dokazování.¹⁷

¹⁴ MACUR 1993: c. d., s. 42.

¹⁵ Tamtéž, s. 48.

¹⁶ Tamtéž, s. 53.

¹⁷ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 81.

Dokazování je přitom často z hlediska kvantity skupinou nejmenší, avšak s ohledem na to, že je z pozice soudce nejméně spolehlivé (jedná se o zprostředkované poznání skutečností), vyžaduje jako jediné výslovné zakotvení v právní úpravě, což jen podtrhuje jeho nezastupitelný význam v procesu. Obdobným způsobem postupuje Josef Fiala, když vymezuje, jakým způsobem musí soud postupovat, aby získal poznatky potřebné z hlediska práva procesního i hmotného. Soudce podle jeho názoru použije – **1)** poznatky které získává z obecné zkušenosti, **2)** své poznatky, které jsou notorické, **3)** poznatky které učinil při provádění řízení, a **4)** poznatky které získal dokazováním.¹⁸ Dokazování pak J. Fiala označuje za „...zvláštní postup, který je procesním právem upraven za tím účelem, aby mohl orgán učinit potřebné poznatky.“¹⁹ U obou uvedených autorů je možné pozorovat obsahovou shodu v okruhu způsobů, jakými soud rozhodné skutečností poznává.

Dokazování je často označováno za nejzásadnější část soudního řízení či dokonce za jeho „páteř“.²⁰ Je tomu tak proto, že jedině tímto postupem může soud nabýt potřebné poznatky o relevantních skutkových okolnostech daného případu a právě na jejich základě pak vydává rozhodnutí, v němž musí adekvátně odůvodnit, jakým způsobem ke svým závěrům došel. Shodně k tomu uvádí i Ústavní soud: „*Samotná existence hmotně právního vztahu mezi škůdcem a poškozeným však sama o sobě nezaručuje úspěch poškozeného v případném soudním sporu, v němž uplatňuje svoje práva patřící k jeho obsahu. Rozhodnutí soudu musí být totiž racionálně opřeno o určité vědomosti, resp. poznatky soudu vztahující se k rozhodované věci (jde o právní poznatky a skutkové poznatky). Soud především musí poznat konkrétní individuální skutečnosti, na nichž se zakládají a z nichž plynou uplatňované nároky, a současně potřebuje znát objektivní práva. Vědomost o konkrétních individuálních okolnostech získává soud v rámci procesu takzvaným procesním dokazováním.*“²¹

¹⁸ FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. s. 36–38.

¹⁹ FIALA, Josef. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 19.

²⁰ WINTEROVÁ, Alena; a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde, 2011. s. 223.

²¹ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 85/02.

Hned úvodem tak můžeme shrnout, že dokazování je jedním z postupů, kterým soud získává poznatky o skutečnostech práva hmotného i procesního. Je postupem nejdůležitějším, neboť je mnohdy jediným způsobem, jak soud získává poznatky o skutečnostech vnějšího světa relevantních pro individuální aplikaci právních norem a vydání meritorního rozhodnutí. Dokazování je však rovněž časově a administrativně nejnáročnějším postupem, a v současné době se tak ze strany zákonodárce objevují stále častější tendence k jeho omezování ve prospěch urychlení řízení, o kterých se blíže zmíním na jiném místě práce.

1. Pojem a předmět procesního dokazování

Na pojem procesního dokazování není v teorii i praxi nahlíženo zcela jednotně. Přesto je možné se setkat s obecně uznávaným vymezením spočívajícím v konstatování, že procesní dokazování je zákonem stanovený postup, jehož účelem je získat poznatky důležité (nezbytné) pro průběh řízení a vydání rozhodnutí.²² Jedná se tedy o formalizovaný postup, kterým soud získává určitý předem obecně definovatelný okruh poznatků. Nezbytné pro správné pochopení pojmu procesního dokazování je poznání jeho cíle, a to i přesto, že se toto vymezení částečně překrývá s vymezením jeho předmětu, který rozvedu níže. Obecně je pak rovněž přijímán názor, že dokazování slouží k opatření a prokázání skutečností rozhodných pro vydání meritorního rozhodnutí (tedy ke skutečnostem majícím poměr spíše k hmotnému právu, resp. ke skutku samému). Shodně s některými autory (srov. Dagmar Císařová, Josef Fiala, Karel Svoboda, František Štajgr atp.) se domnívám, že procesní dokazování slouží i k získání jiných poznatků, které jsou potřebné pro řádné vedení řízení (i poznatků procesních). S ohledem na stále větší důležitost skutečností získaných v řízení prostřednictvím specifických procesních institutů (např. fikce doručení), a tedy stále větší pronikání „procesní pravdy“ do sporného řízení, je nezbytné věnovat zjišťování procesních skutečností zvýšenou pozornost. Nehledě na fakt, že i občanský soudní řád v některých ryze procesních situacích vyžaduje k prokázání určitého stavu provedení dokazování.²³ Rovněž je pak třeba připomenout, že uvedený předpis (a ani žádný jiný) nestanovuje, jaké poznatky mají být dokazováním zjištěny, a nelze tedy paušálně vztáhnout dokazování toliko na skutkové okolnosti týkající se předmětu řízení.²⁴ S ohledem na výše uvedené je pak na místě přijmout obecné

²² Srov. WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 228; a SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2009a. s. 11 an.; FIALA 1967: c. d., s. 19.

²³ Ustanovení § 243a o. s. ř. - Dokazování provádí dovolací soud jen k prokázání důvodů dovolání. Dokazování buď doplní sám, nebo prostřednictvím soudu prvního stupně, anebo soudu dožádaného; ustanovení § 16 odst. 3 o. s. ř. - Dokazování k prokázání důvodu vyloučení soudce (přisedícího) provede soud uvedený v odstavci 1 buď sám nebo prostřednictvím dožádaného soudu. Neprovádí-li se dokazování, není třeba k rozhodnutí podle odstavců 1 a 2 nařizovat jednání. Rovněž pak bude dle mého názoru přicházet v úvahu dokazování skutečností rozhodných pro aplikaci procesní normy v případě **zkoumání podmínek řízení**, či například postupu dle § 107 nebo § 107a o. s. ř.

²⁴ J. Macur dospívá taktéž k závěru, že předmětem dokazování mohou být i skutečnosti procesního práva. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1995a. s. 32.

vymezení procesního dokazování jak je předestírá většina autorů, pokud však je z jejich ohledu patrné, že dokazování slouží nejen k získání poznatků o skutku samém, ale rovněž i o skutečnostech rozhodných v rovině procesního práva, tedy pro řádné vedení řízení samotného. V tomto ohledu zajímavou definici dokazování předkládá K. Svoboda. Dle jeho názoru se dokazováním rozumí „*právem a procesními zvyklostmi upravený postup soudu a účastníků, jehož účelem je získání poznatků důležitých pro meritorní či jiné rozhodnutí soudu nebo další procesní postup soudu nebo účastníků. Soud může získat pro rozhodnutí nebo pro svůj další procesní postup podstatné poznatky i jinak, než dokazováním, pokud tak stanoví zákon.*“²⁵ V první části definice autor vymezuje, že procesní dokazování slouží k zjišťování všech typ poznatků důležitých pro řízení (tedy hmotněprávních i procesních), což je zcela v souladu se současným stupněm vývoje civilního procesu, kdy, jak jsem uvedl výše, roste význam specifických procesních institutů, které omezují rozsah zjišťování skutkových okolností. Poukazuje přitom na skutečnost, že v určitých případech je proces dokazování upravován i „procesními zvyklostmi“, které se aplikují například v případě provádění důkazů výslovně neupravených v občanském soudním řádu (například místní šetření).²⁶ I přestože se domnívám, že není zcela přesné hovořit o procesních zvyklostech ve významu obdobném pramenu práva, je třeba přijmout autorem uváděnou skutečnost, že určité postupy v řízení jsou „upraveny“ (a to i bez výslovné právní úpravy) zažitými postupy praxe. Druhá část definice pak připomíná obecně známou skutečnost, že soud získává poznatky o skutečnostech důležitých pro rozhodnutí a řízení i jinými postupy než dokazováním. Tento prvek je o to významnější, když přijmeme skutečnost, že v určitých případech mohou být předmětem dokazování i procesní skutečnosti, neboť na druhou stranu většina z nich bude získávána prostřednictvím přímého vnímání soudce, a tedy postupem odlišným od procesního dokazování.²⁷

Pojem procesního dokazování je tak možné shrnout jako zvláštní procesní postup soudu, kterým mají být zjištěny a opatřeny poznatky o okolnostech důležitých pro vlastní rozhodnutí ve věci či skutečnosti důležité pro řízení

²⁵ SVOBODA 2009a: c. d., s. 12.

²⁶ SVOBODA 2009a: c. d., s. 12.

²⁷ Srov. například ŠTAJGR, František. Poznámky k soudobým teoriím důkazů v právu. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 49.

jako celek. Uvedené tak tvoří základní smysl dokazování, a tedy i výsledek, jehož má být tímto postupem dosaženo.

V návaznosti na pojem procesního dokazování je možné stanovit i jeho **předmět**, tedy rozsah skutečností, které mají být dokazováním zjištěny, přičemž skutečnostmi rozumíme „*předměty a jevy vnějšího světa, jejich podstat, zákonitosti, vnitřní vlastnosti a vzájemné vztahy. Skutečnosti, se kterými se příslušné orgány při dokazování setkávají, jsou skutečnostmi právně relevantními, protože z nich vznikají určité právní vztahy, ať už jsou to vztahy hmotně právní nebo procesně právní.*“²⁸ V soudním procesu existují obecně dvě kategorie poznatků – poznatky **skutkové** a poznatky **právní**. Rozlišení mezi těmito dvěma skupinami má pro správný postup a stanovení předmětu dokazování zcela zásadní význam. Podle J. Fialy jsou **předmětem dokazování pouze určité skutečnosti, nikoli však právo samo**,²⁹ a tedy jsou pro vymezení předmětu dokazování zásadní skutkové poznatky, neboť poznatky právní soud získává jinou cestou než procesním dokazováním v souladu se zásadou *iura novit curia* (viz dále). Při určení, co to jsou skutkové poznatky, se pak uvedený autor obsahově shoduje s výše uvedeným vymezením D. Císařové, když se dle jeho názoru jedná o poznatky o existenci určité jedinečné skutečnosti a o její určité podstatě, je-li tato podstata důležitá pro rozhodnutí.³⁰

Občanský soudní řád, ani jiný procesní předpis, nevymezují množinu skutečností, které tvoří předmět dokazování. V platném právu je tak možné nalézt pouze výčet skutečností, které předmět dokazování netvoří – tedy **procesní právo přistupuje k identifikaci předmětu dokazování skrze negativní výčet skutečností, které se nedokazují**. Nicméně předmět dokazování je primárně určován i prvky pozitivními, které se konstituují v závislosti na předmětu konkrétního řízení a souhrnu skutkových tvrzení účastníků. A. Winterová tímto způsobem předmět dokazování specifikuje jako „...*individuální skutečnosti, které jsou rozhodující (relevantní) z hlediska předmětu řízení (z hlediska uplatněného*

²⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Předmět dokazování. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 69–70.

²⁹ FIALA 1967: c. d., s. 25.

³⁰ FIALA 1965: c. d., s. 33.

nároku).³¹ Obdobným způsobem k předmětu dokazování přistupuje i D. Císařová, když za něj považuje všechny důležité okolnosti případu, neboť prostřednictvím dokazování je třeba zabezpečit zjištění všech skutečností důležitých pro rozhodnutí.³² V. Hora pak předmět dokazování určuje za pomoci negativních skutečností, když uvádí, že „*předmětem důkazu mohou být zpravidla toliko jisté skutečnosti světa zevnějšího (facta externa), nikoli předpisy právní, pro něž platí zásada: iura novit curia, a nikoli pochody a jevy duševní (facta interna), jichž kontrolovati nelze.*“³³ Takto vymezený předmět dokazování je nicméně značně obecný, a je tak třeba jej konkretizovat, což se děje vždy *ad hoc* s ohledem na individuální povahu každého řízení.

V souvislosti s tímto pak vyvstávají dvě zásadní otázky: **1)** jaké skutečnosti jsou ty důležité (resp. rozhodné), a **2)** kdo určuje, jaké konkrétní skutečnosti to jsou. Odpověď na první otázku v obecné rovině není možná, neboť vždy bude de facto výsledkem uzavřený kruh – důležitou skutečností je totiž vždy pouze důležitá skutečnost.³⁴ Nicméně je možné toto vymezení alespoň trochu přiblížit, pokud přijmeme názor, že podstatné jsou jen ty skutečnosti, které jsou v konkrétním případě **právně relevantní**. Na otázku jaké skutečnosti jsou právně relevantní, pak podává výstižnou odpověď D. Císařová – „*Jsou to především ty okolnosti, ve kterých docházejí splnění obecné i zvláštní podmínky stanovené pro konkrétní případ právem hmotným. Dále sem patří i okolnosti procesní, které jsou podmínkou rozhodnutí, a další opatření procesního rázu.*“³⁵ První otázku je tak možné uzavřít konstatováním, že **okruh právně relevantních, a tedy rozhodných skutečností, je vždy odvislý od předmětu konkrétního řízení, respektive od skutkové podstaty, která je pro právní kvalifikaci předmětu řízení rozhodná.**

³¹ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 229.

³² CÍSAŘOVÁ 1967: c. d., s. 70

³³ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : II. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 304.

³⁴ Srov. WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 225. – „*Předmětem dokazování je to, co má být dokázáno, tedy zjištěno. Jsou to vždy určité skutečnosti, které mají význam pro rozhodnutí soudu.*“

³⁵ Tamtéž, s. 71. Nicméně autorka na dalších stranách svého příspěvku dochází k závěru, že někdy jsou předmětem dokazování i skutečnosti samy o soby právě nerelevantní, ale z nichž se právně relevantní skutečnost dovozuje prostřednictvím logické úvahy – jedná se o tzv. indicie. srov. s. 72.

Odpověď na druhou otázku je obtížnější. V řízení ovládaném zásadou projednací (typicky sporné řízení), je možné dojít k závěru, že předmět dokazování určují v zásadě strany sporu, neboť předmět dokazování v určitém rozsahu reflektuje předmět sporu, který je určován návrhy a úkony účastníků. V. Hora tuto skutečnost výslovně vyzdvihuje, neboť dle jeho názoru „*projednací zásada vyžaduje [...], aby jenom skutečnosti stranami tvrzené mohly být předmětem důkazu.*“³⁶ K takovému závěru ostatně dochází i J. Fiala, když uvádí, že v případě řízení ovládaných zásadou projednací se dokazování „...*provádí jen o tvrzeních účastníků a o skutečnosti důležitých pro rozhodnutí a o tvrzeních, jež jinak vyšla v řízení najevo...*“³⁷. Shodně na tuto skutečnost poukazuje i Ferdinand Boura, když uvádí, že „*Těžiště rozdilu [mezi řízením ovládaným zásadou projednací a vyšetřovací] tkví především v buržoasním pojetí zásady projednací, která odevzdává skutkový průběh řízení do rukou stran. [...] Jinými slovy: předmět dokazování je v jádře určován stranami.*“³⁸ Nicméně takový závěr je příliš zjednodušující a může platit pouze v případě, kdy budou řízení ovládaná zásadou projednací (sporné řízení) a vyšetřovací (nesporné řízení), co do procesu dokazování, zcela oddělena, tedy pokud by platila hypotéza, že v řízení ovládaném zásadou projednací soud provádí dokazování pouze o těch skutečnostech, o jakých si to přejí účastníci řízení a za žádných okolností se od takto stanoveného rozsahu dokazování nesmí odchýlit. K tomu však za současného právního stavu nedochází a i v řízení ovládaném zásadou projednací je soud oprávněn provést i jiné než účastníky navržené důkazy (vyplývají-li z obsahu spisu) a rovněž pak může zpochybnit i tzv. nesporná tvrzení (viz dále) a učinit je předmětem dokazování.

Z výše uvedeného pak vyplývá, že v řízení ovládaném zásadou projednací, kdy odpovědnost za zjištění skutkového stavu tíží účastníky, je i rozsah dokazovaných skutečností stanovován v zásadě právě jimi. Nicméně soud má stále významné možnosti jak do určení, které skutečnosti mají být předmětem dokazování, zasáhnout (srov. § 120 odst. 2 a § 120 odst. 4 o. s. ř.). Přesně opačně je pak

³⁶ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : II. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 304.

³⁷ Tamtéž, s. 20.

³⁸ BOURA, Ferdinand. *Dokazování podle občanského soudního řádu (k teorii dokazování v civilním procesu)*. 1. vydání. Praha : Orbis, 1954. s. 106.

postavena systematika v řízení ovládaném zásadou vyšetřovací, kdy je to jen a pouze soud, na kom leží odpovědnost za prokázání skutkového stavu. Nicméně zde mají zase účastníci řízení možnost, jak do tohoto výběru zasáhnout, a to svými důkazními návrhy. Jak je patrné, v obou typech řízení má v současné právní úpravě významné postavení soud, když v řízeních ovládaných zásadou vyšetřovací zcela určuje předmět dokazování a v řízeních ovládaných zásadou projednací pak může i proti vůli stran provádět jiné důkazy či ignorovat jejich shodná skutková tvrzení. Domnívám se, že není možné dospět k jinému závěru, než že **předmět dokazování, tedy soubor rozhodných skutečností, určuje svou procesní aktivitou soud v součinnosti s účastníky řízení**, přičemž takový závěr je platný jako pro řízení ovládaná zásadou projednací, tak i pro řízení ovládaná zásadou vyšetřovací.

1.1. Jaké skutečnosti nejsou předmětem dokazování

Shrneme-li poznatky obsažené v předchozím textu, dospějeme k závěru, že dokazování slouží soudu primárně k získání poznatků důležitých pro vydání meritorního rozhodnutí, přičemž však předmětem dokazování mohou být i jiné, pro řízení, důležité skutečnosti. Rovněž pak je třeba zopakovat, že občanský soudní řád nedefinuje dokazování (ani jeho předmět), ani nestanovuje okruh skutečností, které mají být dokazováním opatřeny, avšak vypočítává, jaké skutečnosti předmětem dokazování nejsou. Jsou to:

- a) skutečnosti obecně známé,
- b) skutečnosti známé soudu z jeho činnosti,
- c) právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky, a
- d) tzv. nesporné skutečnosti (shodná skutková tvrzení účastníků).

Ad a) Skutečnosti **obecně známé** (tzv. **notoriety**) jsou takové skutečnosti, které jsou známé širšímu okruhu osob v daném místě a čase. Nemusí se jednat o poznatky známé naprosto všem, nýbrž i o takové, se kterými je v například v určité lokalitě srozuměna širší veřejnost. Takovou skutečností bude pak znalost o tom, že se vozovka v obci v zimních měsících neupravuje. Tyto skutečnosti tak

netvoří předmět dokazování, „je ovšem možné nabídnout důkaz o tom, že skutečnost, kterou soud z hlediska dokazování považoval za notorietu, se má jinak.“³⁹ Zajímavý příklad skutečnosti obecně známé obsahuje rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 77 C 353/2009. V dané věci bylo předmětem sporu zranění způsobené v průběhu fotbalového utkání, k němuž došlo tím, že jeden z hráčů při sklouznutí po vlhké trávě srazil hráče druhého mužstva a způsobil mu tím zlomeninu stehenní kosti. Soud došel k závěru, že v daném případě došlo k porušení § 415 občanského zákoníku, přičemž byla prokázána i příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou. Spornou však zůstala otázka zavinění, kdy „soud tedy zvažoval, zda došlo k naplnění zavinění ve formě nedbalosti vědomé, když o nedbalost nevědomou jít nemohlo, neboť je skutečností obecně známou, že vlhká tráva klouže, a žalovaný tedy musel vědět, že při běhu po orosené trávě může uklouznout, a může proto dojít ke zranění jiného hráče.“⁴⁰

Ad b) „Předmětem dokazování nejsou ani skutečnosti, které jsou sice známy jen soudu, jestliže poznatky o těchto skutečnostech soud získal ze své úřední činnosti. Tím zákon umožňuje, aby soud vzal za základ svého rozhodnutí rovněž takové skutečnosti, které mu jsou známy z projednávání jiné věci, přičemž i v tomto případě je možné dokazovat opak.“⁴¹ Avšak i v případě použití tohoto okruhu skutečností, je nezbytné, aby měl účastník řízení možnost se k nim vyjádřit, potažmo, aby soud uvedl, z jaké činnosti jsou mu známy. Shodně k tomu uvádí i Nejvyšší soud: „Vzal-li soud v úvahu skutečnosti známé mu z úřední činnosti a založil na nich své rozhodnutí ve věci, musí v odůvodnění rozhodnutí vyložit, ze které jeho konkrétní činnosti či postupu jsou mu takové skutečnosti známy, jak se o nich dozvěděl a jsou-li známy všem členům senátu, jde-li o rozhodnutí senátní.“⁴²

Ad c) Předmět dokazování netvoří ani skutečnosti právní. Tento princip je vyjádřen zásadou *iura novit curia*, tedy soud zná právo. K zjištění těchto

³⁹ DRÁPAL, Lubomír; BUREŠ, Jaroslav; a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 876.

⁴⁰ Rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 77 C 353/2009, publikováno v: *Soudní rozhledy* č. 5/2011, s. 172.

⁴¹ DRÁPAL, BUREŠ 2009: c. d., s. 876.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008.

skutečností přistupuje soud jiným postupem než procesním dokazováním, neboť je povinen právo znát. Znalost právních skutečností tak vyplývá již s postavy soudce. Je však třeba zmínit, že zásada *iura novit curia* se nepoužije na všechny právní předpisy, ale pouze na právní předpisy publikované ve Sbírce zákonů České republiky a také na starší právní předpisy publikované ve starších oficiálních Československých sbírkách. K tomu uvádí Vrchní soud: „*právní předpisy, vydané Slovenským štátem v období let 1939 až 1945, nejsou a nebyly součástí právního řádu československého (čl. 1 odst. 2 ústavního dekretu presidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., a vyhláška č. 30/1945 Sb.). Proto je nutné, ukáže-li se toho potřeba, jejich obsah v řízení správním dokazovat (§ 32 správního řádu) stejně jako každou jinou skutečnost. Ani při přezkoumání takového rozhodnutí správním soudem ohledně takových předpisů neplatí zásada, že soud zná právo (iura novit curia, § 121 o. s. ř.).*“⁴³ Alena Winterová k tomu uvádí, že pravidlo *iura novit curia* se dále neaplikuje na dvě oblasti: **1)** na předpisy nižší právní síly, které nejsou oficiálně publikovány ve Sbírce (např. obecně závazné vyhlášky obcí), a dále na **2)** cizí právo (cizozemské právní předpisy).⁴⁴ K tomu se vyjadřuje například i rozhodnutí R 26/1987: „*Ke zjištění obsahu cizího práva si soud může vyžádat informaci od Ministerstva spravedlnosti ČR podle § 53 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb.; lze ustanovit i znalce z oblasti právních vztahů s cizinou a lze také uložit účastníku řízení, aby předložil text cizí normy.*“⁴⁵

Důležité je pak rovněž odpovědět na otázku, jaký je vztah zásady *iura novit curia* a předpisů evropského práva. Z dikce občanského soudního řádu totiž nevyplývá, že by i normy obsažené v právních předpisech Evropské unie byly vyloučeny z dokazování. Naopak se může zdát, že se k nim bude přistupovat obdobně jako k normám cizozemským a jejich znalost není pro soudy povinná. Takový závěr by však byl velice zavádějící a bylo by ho možné dosáhnout jen ryze gramatickým (jazykovým) výkladem ustanovení § 121 o. s. ř., který však nemůže být pro správnou interpretaci normy dostačující. Jak ostatně zdůraznil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97: „*Jazykový výklad*

⁴³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 5. 2000, sp. zn. 6 A 703/99.

⁴⁴ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 230.

⁴⁵ ŠKÁROVÁ, Marta; a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha : Linde, 2009. s. 288.

představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.“ Domnívám se, že i přestože dané ustanovení je konstruováno velice jednoznačně, není možné jej takto restriktivním způsobem aplikovat, když právo Evropské unie je již od roku 2004 nedílnou součástí tuzemského právního řádu. *„Při respektování zásady rovnocennosti je toto ustanovení [§ 121 o. s. ř.] nezbytné interpretovat tak, že soud zná nejenom právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů České republiky, ale také právní předpisy uveřejněné v Úředním věstníku Evropské unie. V tomto ohledu musí být ustanovení § 121 OSŘ interpretováno rozšiřujícím způsobem.“*⁴⁶ Ostatně například slovenská právní úprava na tuto skutečnost již reagovala a § 121 zákona č. 99/1963 Zz., občianský súdny poriadok, uvádí: *„Netreba dokazovať skutočností všeobecne známe alebo známe súdu z jeho činnosti, ako aj právne predpisy uverejnené alebo oznámené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky a právne záväzné akty, ktoré boli uverejnené v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev a v Úradnom vestníku Európskej únie.“*⁴⁷

Ad d) Posledním, avšak ne méně důležitým, okruhem skutečností, které nejsou předmětem dokazování, je kategorie **nesporných** skutečností. Z dikce § 6 o. s. ř. vyplývá povinnost soudu postupovat v řízení v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny. Dále pak § 120 odst. 4 o. s. ř. uvádí, že soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. Z těchto ustanovení tedy vyplývá, že nesporné skutečnosti nemusí tvořit předmět dokazování. To však neznamená, že by byl soud zcela zbaven povinnosti zjistit spolehlivě skutkový stav v rozsahu skutečností uváděných účastníky. Nejvyšší soud k tomu uvádí: *„občanský soudní řád umožňuje soudu, aby činil skutkové zjištění o tvrzeních účastníků nejen pomocí důkazních prostředků uvedených*

⁴⁶ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr; KOMÁREK, Jan. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 266.

⁴⁷ Tamtéž, s. 266.

*příkladem v § 125 o. s. ř., ale i z nesporných tvrzení účastníků. Ani nesporné tvrzení účastníků však nezabavuje soud možnosti, aby případně ověřil pravdivost takového tvrzení obvyklými důkazními prostředky, zejména když z dosud provedeného dokazování nespornost takového tvrzení nevyplývá.*⁴⁸ Účastníci řízení se tak tímto postupem přímo spolupodílejí na stanovení předmětu dokazování, přičemž však v konečném důsledku je to pouze soud, kdo odpovídá za výsledek řízení a tedy i za výsledek dokazování (ve smyslu úplnosti a zákonnosti), které k tomuto výsledku vedlo, a tak je mu zachována možnost nesporné skutečnosti opět zařadit do předmětu sporu a učinit je předmětem dokazování. Otázka sporných a nesporných skutečností je tedy ve sporném procesu o to důležitější, že představuje jeden ze zásadních způsobů, jakými mohou účastníci omezit předmět dokazování. Ostatně i J. Fiala připomíná důležitý poznatek, a to, že předmětem dokazování jsou tvrzení o skutečnostech, která jsou důležitá pro rozhodnutí ve věci, avšak která **zůstala pochybná** (tedy sporná).⁴⁹

1.2. Prejudiciální otázka

Prejudiciální nebo též předběžná otázka je zvláštním právním institutem obsaženým v § 135 o. s. ř., který soudu **stanovuje vázanost rozhodnutím příslušných orgánů** o tom, že byl spáchán trestný čin,⁵⁰ přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo jej spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu (soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení). Jiné otázky než výše uvedené, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, již může soud posoudit sám, avšak toliko v případě, kdy o této otázce nebylo příslušným orgánem rozhodnuto. V takovém případě je tímto rozhodnutím rovněž vázán. K tomuto uvádí Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 7. 12. 2009, sp. zn. **23 Cdo 2890/2009**: *„Ustanovení § 135 odst. 2, věty druhé, o. s. ř. neumožňuje procesnímu soudu, aby si vytvořil na předběžnou otázku názor nezávisle od výsledků řízení, k nimž již dříve dospěl příslušný orgán. Toto*

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1908/2000.

⁴⁹ FIALA 1965: c. d., s. 42.

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2180/2010: *„Nedůvodná je námitka nerespektování vázanosti trestním rozsudkem, neboť odvolací soud v souladu se zněním § 135 odst. 1 o. s. ř. konstatoval, že soud je vázán rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, tedy nikoli zprošťujícím rozsudkem.“*

rozhodnutí je pro něj procesně závazné a rozsah této vázanosti úzce souvisí s otázkou účinků právní moci soudního rozhodnutí.“ Civilní soudy však nejsou těmito rozhodnutími bez dalšího zavázány stejným způsobem jako v otázce, zda byl spáchán trestný čin či správní delikt. Vázanost jiným rozhodnutím příslušného správního orgánu „neznamená, že by v případě, že o otázce související s nárokem uplatněným žalobou před obecnými soudy bylo rozhodnuto správním orgánem, byly tímto rozhodnutím obecné soudy bez dalšího vázány. Ačkoliv soudům v této situaci nepřísluší jakkoliv zasahovat do právních vztahů založených pravomocným rozhodnutím správního orgánu, nejsou jim ve svém rozhodování o věcech s daným rozhodnutím souvisejících bezvýhradně vázány, nejde-li o rozhodnutí o přestupku či jiném správním deliktu, popřípadě o rozhodnutí o osobním stavu.“⁵¹

Ve sporech o náhradu škody se nejčastěji objevuje vázanost soudu trestním rozsudkem či správním rozhodnutím o přestupku (či jiném správním deliktu). Podmínkou této závaznosti je pak skutečnost, že rozsudek, kterým bylo rozhodnuto, že byl spáchán trestný čin nebo rozhodnutí o tom, že byl spáchán přestupek nebo jiný správní delikt, je v době rozhodování civilního soudu v právní moci.⁵² Rovněž pak „soud v občanskoprávním řízení není ve smyslu ustanovení § 135 odst. 1 o. s. ř. vázán odsuzujícím cizozemským rozhodnutím, které nebylo na území České republiky uznáno.“⁵³

Je třeba poznamenat, že civilní soud je v daném případě vázán toliko výrokem, ne již odůvodněním. Nejvyšší soud pak ve svém rozsudku ze dne 25. 10. 2007, **sp. zn. 26 Odo 197/2006** toto konkretizuje: „Z výroku o vině je pak nutno vycházet jako z celku a brát v úvahu jeho právní i skutkovou část s tím, že řeší naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu konkrétním jednáním pachatele. Rozsah vázanosti rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, je tedy dán tím, do jaké míry jsou znaky skutkové podstaty trestného činu zároveň významnými okolnostmi pro rozhodnutí o uplatněném nároku.“

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 2. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4634/2010.

⁵² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3665/2008.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2365/2007.

Důležitou je otázka, zda je civilní soud vázán i správním rozhodnutím, které nepovažuje za správné. V tomto případě se uplatní princip presumpce správnosti správního aktu, a soud je tedy takovým rozhodnutím vázán, i když má o jeho správnosti pochybnosti.⁵⁴ „*I vadné správní akty jsou autoritativními projevy vůle vykonavatelů veřejné správy. Pro správní akty platí tzv. presumpce správnosti, která znamená, že na správní akt se hledí jako na bezvadný, pokud není úředně shledán opak. To má za následek alespoň prozatímní rovnost vadných a bezvadných aktů a, má-li dojít k nápravě, též nezbytnost vyvolat úřední postup, jehož výsledkem bude odstranění případných vad aktu nebo alespoň jejich prokázání.*“⁵⁵ Odlišnou je však otázka nulity, tedy **nicotnosti správního aktu**, ve které Nejvyšší soud zastává opačnou koncepci, kdy uznává, že správní akt soud „*může [...] přezkoumat jen se zřetelem k tomu, zda jde o akt nicotný (nulitní), tj. správní akt vydaný tzv. absolutně věcně nepřislušným správním orgánem. Soud vždy zkoumá, zda jde o správní akt (tedy zda nejde o paakt), zda je správní akt vydán v mezích pravomoci příslušného správního orgánu a zda je pravomocný a vykonatelný.*“⁵⁶ Nicotným správním rozhodnutím tak nebude soud vázán, avšak musí se s touto otázkou vypořádat v odůvodnění svého rozhodnutí, tedy musí uvést důvody, pro které je správní akt nicotný (srov. § 77 správního řádu⁵⁷). Nejde-li o akt nicotný, je jeho obsahem (resp. výrokem) vázán.

1.3. Právní a skutkové domněnky

Ve výčtu skutečností, které omezují rozsah dokazování v civilním řízení, jsou i domněnky a fikce. Nejvyšší soud tento specifický institut definuje v e svém rozsudku ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007 – „*Domněnky vyvratitelné a nevyvratitelné jsou konstruovány v těch případech, kdy pro založení, změnu nebo zánik právního vztahu nestačí reálně existující skutečnost a je nutno právní*

⁵⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, **sp. zn. 28 Cdo 1937/2006**: „*I vadný správní akt, který není nicotný, je platný a pokládá se za bezvadný, dokud není úředním postupem zrušen.*“

⁵⁵ HENDRYCH, Dušan; a kol. *Správní právo obecná část*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 225.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 6. 2010, sp. zn. 26 Cdo 3277/2009.

⁵⁷ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“ či „SpŘ“).

následky spojit se skutečnostmi, které reálně neexistují, jsou vytvořeny uměle, popř. je zde jen pravděpodobnost, nikoli však jistota, že reálně nastaly.“

Domněnkou je tedy v obecné rovině určitá skutečnost či průběh nějaké události, který se jeví v širokém měřítku jako vysoce pravděpodobný, přičemž tato pravděpodobnost je dána obecnou zkušeností nabytou poznatky zjištěnými z obdobných případů. Domněnka tak určuje soudci, aby vzal určitou skutečnost za prokázanou, aniž by k této provedl bližší dokazování. Domněnky můžeme nalézt dvojího druhu – právní a skutkové. Jako **právní**, nebo též zákonná, je označována taková domněnka, která je založena výslovně zákonem. Právní domněnky nemusejí mít svůj původ pouze v obecné zkušenosti, nýbrž mohou být i „zcela nově“ konstituovány zákonodárcem za jiným účelem (např. vypomoci slabší straně).

Občanský soudní řád se domněnkami zabývá v § 133 – „*Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanu, pokud v řízení nevyšel najevo opak.*“ Uvedené ustanovení se tak týká pouze domněnek zákonných (konkrétně vyvratitelných – viz dále) a výslovně stanovuje následky s takovou domněnkou spojené. V řízení tak nejsou předmětem dokazování skutečnosti, pro které svědčí domněnka, ale naopak je nezbytné dokazovat pouze, že jsou splněny podmínky pro to, aby byla v daném případě domněnka použita. Důkazní břemeno ohledně takových skutečností pak tíží tu stranu sporu, která z domněnky dovozuje pro sebe příznivé následky – typicky domněnka trvání dluhu v případě uznání svědčí věřiteli. Na druhou stranu pak bude na dlužníkovi, aby prokázal, že takové podmínky zde nejsou, a to tzv. **důkazem opaku**. Právě z pohledu toho, jaký důkaz je přípustný k vyvrácení domněnky, se tyto dále dělí na vyvratitelné a nevyvratitelné. K. Svoboda k dělení domněnek uvádí, že: „*Některé zákonné domněnky lze vyvrátit důkazem o tom, že se situace ve skutečnosti odehrála jinak (domněnky vyvratitelné). Jiné domněnky vyvrátit nelze (domněnky nevyvratitelné).*“⁵⁸ Nicméně takový závěr je příliš zjednodušující a skutečnou situaci vystihuje lépe A. Winterová, když poukazuje na možnost vyvrátit i nevyvratitelnou domněnku, a to přípuštěním **protidůkazu** –

⁵⁸ SVOBODA 2009a: c. d., s. 67.

„Je zde však třeba odlišit důkaz opaku, který je nepřipustný, od vyvrácení důkazu (protidůkazu), které je přípustné vždy. Každá domněnka (i fikce) je totiž založena na určitých skutečnostech, a je proto možno protidůkazem popřít samu její existenci.“⁵⁹

Obdobným způsobem jako zákonné domněnky jsou konstruovány zákonné **fikce**. Rozdíl mezi domněnkou a fikcí pak leží v otázce pravděpodobnosti. Domněnka je založena na základě pozorování jako obecný závěr o tom, že v určitých situacích dochází k určitému pravidelnému běhu věcí. Je tedy možné říci, že domněnka stanovuje pravděpodobný stav – dojde-li k uznání dluhu, je velice pravděpodobné, že dluh v době uznání trval.⁶⁰ Fikce je však založena na tom, že je spíše nepravděpodobné, že se určitá událost sebehla tak, jak je dovozováno z předmětné normy obsahující zákonnou fikci. A. Winterová tento stav přiléhavě definuje jako vědomý, avšak právem podložený rozpor se skutečností.⁶¹

Skutková domněnka pak stojí zcela mimo právní rámec, neboť není v žádném právním předpise (již ze své podstaty) zanesena. Skutkovou domněnkou není totiž nic jiného než použití zkušenostních vět (či obecné zkušenosti), tedy aplikace obecně známých poznatků na specifické otázky, které v řízení vyvstanou a jejichž zjišťování prostřednictvím procesního dokazování není nezbytně nutné. Tak například se obecně vychází z předpokladu, že účastníci netrpí duševní poruchou, neboť z obecné zkušenosti je patrné, že naprostá většina lidí je duševně zdravá. Tento závěr je tedy skutkovou domněnkou a duševní zdraví účastníků se zkoumá pouze v případě, kdy k tomu vyvstanou zvláštní důvody. Tento případ v otázce duševního zdraví může posloužit jako nejpádnější argument pro nezbytnost aplikace skutkových domněnek. I přestože se nejedná o domněnku, která je formálně zakotvena v některé z právních norem platného práva, je dle názoru J. Fialy zcela nezbytná pro zcela základní fungování soudu jako procesního subjektu, neboť *„kdybychom ji chtěli z používání soudu vyloučit, znemožnili bychom tím jakoukoliv činnost soudu, protože všeobecné prověřování, zda ten,*

⁵⁹ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 233.

⁶⁰ Srov. § 588 občanského zákoníku – *„Uzná-li někdo písemně, že zaplatí svůj dluh určený co do důvodu i výše, má se za to, že dluh v době uznání trval. U promlčeného dluhu má takové uznání tento právní následek jen věděl-li ten, kdo dluh uznal, o jeho promlčení.“*

⁶¹ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 234.

*kdo před soudem vystupuje, je duševně zdrav, je vyloučeno proto, že by takové vyšetřování tvořilo nekonečný řetěz.*⁶² Je rovněž možné nalézt další skutkové domněnky, které mají obdobně důležitý význam pro fungování soudního řízení a jejich používání si v praxi ani neuvědomujeme. Skutkové domněnky tak tvoří zvláštní kategorii skutečností, které netvoří předmět dokazování, neboť jsou de facto určitou formou zvyklosti, která je používána shodně jako zákonné pravidlo.

1.4. Procesní instituty omezující dokazování

I přes výše vymezený široký výčet skutečností, které netvoří předmět dokazování a rovněž pak i přes existenci hojného počtu právních a skutkových domněnek, které se v řízení před soudem uplatňují, je nalézací řízení stále časově náročné a dokazování je z tohoto hlediska jeho nejnáročnější částí. V uplynulých letech jsme tak mohli pozorovat výraznou snahu zákonodárce o vyřešení často neúměrných průtahů v řízení. Taková činnost je sama o sobě chvályhodná, má-li skutečně za následek urychlení řízení, aniž by přitom došlo k nepoměrnému zásahu do jeho základního smyslu, kterým je v největší míře ochrana subjektivních práv. V tomto ohledu pak procesní dokazování významně ovlivnily změny různých procesních institutů, které mají na dokazování (hlavně jeho rozsah a hloubku) zásadní dopad. Jedná se především o zavedení institutu **1)** koncentrace řízení (zákonem č. 30/2000 Sb.) a jeho následné zpřísnění (zákonem č. 7/2009 Sb.), dále pak **2)** možnost soudu rozhodnout bez nařízení jednání, a rovněž i **3)** opakované změny v systému doručování.

Ad 1) Koncentrací rozumíme navození důkazního „stopstavu“⁶³ váznoucího k určité procesní situaci. Tedy od určitého bodu není možné v řízení uvádět nové skutečnosti a navrhopat nové důkazy. Původní koncentrace zavedená zákonem č. **30/2000** Sb. zavedla koncentraci trojí. Ustanovení § 118b o. s. ř.⁶⁴ určovalo, že

⁶² FIALA 1965: c. d., s. 48.

⁶³ Jak výstižně pojmenovává tuto skutečnost K. Svoboda.

⁶⁴ Ustanovení **§ 118b odst. 1** - Ve věcech ochrany osobnosti podle občanského zákoníku, ve věcech ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku, popřípadě ochrany práv třetích osob podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, ve sporech vyvolaných konkursem a vyrovnáním, o základu věci ve sporech o ochranu hospodářské soutěže, o základu věci ve sporech o ochranu práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, o základu věci ve sporech z porušení nebo ohrožení

všechny rozhodné skutečnosti musí být uvedeny a důkazy navrženy do skončení prvního jednání, avšak to jen u sporů s taxativně vymezeným předmětem řízení. Obdobný důsledek zavedlo i ustanovení § 119a o. s. ř.,⁶⁵ které spojovalo tento důkazní „stopstav“ s okamžikem vyhlášení rozhodnutí ve věci. Tato koncentrace tak měla dopad do odvolacího řízení (zavedení tzv. neúplné apelace). Obě uvedená ustanovení jsou příkladem koncentrace zákonné, neboť nastává již splněním zákonem stanovených požadavků a není k ní třeba žádné další aktivity účastníků řízení. Nastává tak bez dalšího. Navíc však novela přinesla do občanského soudního řádu tzv. koncentraci soudcovskou. Ta byla upravena v § 118c o. s. ř.⁶⁶ a umožňovala soudu, aby v případě, kdy jeden z účastníků svou procesní pasivitou prodlužuje řízení, usnesením určil tomuto účastníku lhůtu k uvedení rozhodných skutečností a navržení důkazů. To vše na návrh druhého účastníka řízení. Soudu byla také dána možnost využití tzv. **kvalifikované výzvy k vyjádření**, a to v rámci přípravy jednání dle § 114b o. s. ř., s kterou bylo možné pro žalovaného spojit účinky uznání nároku žalobce. To však za předpokladu, že mu byla doručena do vlastních rukou (příčemž náhradní doručení je vyloučeno).

Zcela zásadní dopad na procesní dokazování pak měla souhrnná novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. **7/2009** Sb. Jednak se právní úpravy dokazování dotkla přímo, a to změnou § 120 odst. 3 o. s. ř., jednak pak mnohem výrazněji zasáhla do procesu dokazování nepřímo, a to proměnou **koncentrací** zakotvených novelou č. 30/2000 Sb. Novela zavedla dva nové typy

práva na obchodní tajemství a v dalších případech stanovených zákonem mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení prvního jednání, které se v nich konalo; k později uvedeným skutečnostem a důkazům se nepřihlíží. To neplatí, jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly (vznikly) po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést.

⁶⁵ Ustanovení **§ 119a odst. 1** - Před skončením jednání je předseda senátu povinen, s výjimkou věcí uvedených v § 120 odst. 2, účastníky přítomné při jednání poučit, že všechny rozhodné skutečnosti musí uvést a že důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za podmínek uvedených v § 205a. Ustanovení § 118b, 118c a § 175 odst. 4 část první věty za středníkem tím nejsou dotčena.

⁶⁶ Ustanovení **§ 118c odst. 1** - Dochází-li v projednání věci k průtahům proto, že účastník je nečinný nebo že přes výzvy soudu nevyhlásil všechny rozhodné skutečnosti nebo neoznačil potřebné důkazy, může soud, je-li to účelné a nejde-li o věci uvedené v § 120 odst. 2, na návrh jiného účastníka usnesením rozhodnout, že ve věci lze uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději ve lhůtě, kterou určí, a že k později uvedeným skutečnostem a důkazům nebude přihlíženo; lhůta nesmí být kratší než 15 dnů od doručení usnesení.

koncentrace: **1)** koncentrace při skončení přípravného jednání (bylo-li provedeno), **2)** koncentrace při skončení prvního jednání, a navíc ponechala v platnosti **3)** koncentraci spojenou s okamžikem vyhlášení rozhodnutí. Právě navození důkazního „stopstavu“ zcela automaticky skončením prvního jednání ve věci se ještě před účinností novely stalo předmětem kritiky množství odborníků, přičemž námitky vůči účinkům novely přetrvávají.⁶⁷ K podstatě koncentrace K. Svoboda shrnuje, že „...koncentrace je ustavení skutkového a důkazního ‚stopstavu‘ k určitému okamžiku řízení, po němž již účastníci nemohou, s výjimkou zákonných výjimek (ust. § 118b odst. 1), do řízení vnášet další skutková fakta a důkazy.“⁶⁸ Jejím účelem je pak urychlení řízení tím, že nutí účastníky k zvýšené procesní aktivitě. Avšak toto urychlení se děje na úkor plného zjištění skutkového stavu, neboť jak je uvedeno výše, okamžikem koncentrace je účastníkům (až na výjimky) zakázáno uvádět v řízení nové skutečnosti či navrhopvat důkazy. Tyto výjimky ze zákonné koncentrace jsou vymezeny poměrně široce. Ondřej Šmíd je vypočítává následujícím způsobem:

- a) „Skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků.
- b) Skutečnosti nebo důkazy, která nastaly po přípravném jednání.
- c) Skutečnosti nebo důkazy, které účastník nemohl bez své viny včas uvést.
- d) Skutečnosti nebo důkazy, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle ust. § 118a odst. 2.
- e) Řízení dle ust. § 120 odst. 2.
- f) Absence poučení.“⁶⁹

Koncentrační princip, jenž se nyní prolíná celým civilním sporem, zásadně ovlivňuje podobu dokazování, když pro navrhování důkazů vymezuje pouze omezený časový úsek, a de facto tak formalizuje řízení. Z hlediska dokazování je koncentrace řízení jevem negativním, neboť zasahuje do jeho logického průběhu. Na druhou stranu se jedná o institut, který skutečně vede k zrychlení průběhu

⁶⁷ Srov. SVOBODA, Karel. Proč české soudy už nemají hledat pravdu. *Právník*, 2009b, roč. 148, č. 8, s. 866–875.; MACUR, Josef. K problematice urychlování soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 11, č. 3, s. 126–130.

⁶⁸ SVOBODA, Karel. K soudcovským debatám nad podstatou koncentrace. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 360.

⁶⁹ ŠMÍD, Ondřej. Zásada koncentrace v civilním soudním řízení po novele č. 7/2009 Sb. *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 3, 2011. s. 125–126.

řízení a nelze jej tedy pouze ztracovat. Tyto dvě protichůdné vlastnosti koncentrace (tedy 1. formalizace procesu a zároveň 2. jeho urychlení) je dle K. Svobody vhodné tolerovat za předpokladu, že „...se na jejich využití účastníci i soud shodnou nebo tehdy, když z konkrétní nečinnosti žalovaného lze logicky vyvozovat, že žádnou procesní obranu vůči žalobcem uplatňovanému požadavku nemíni vznést. V ostatních případech urychlující instituty obcházející dokazování vnášejí do řízení formální pravdu a přeměňují soud z hledače spravedlnosti na nástroj rychlého rozhodování za každou cenu.“⁷⁰

Ad 2) Zmíněnou novelou byla rovněž zakotvena možnost, aby soud **rozhodl ve věci bez nařízení jednání**.⁷¹ Byl to další ze způsobů jak urychlit řízení konkrétně ve sporech, u nichž je možné předpokládat, že předložené listinné důkazy budou pro rozhodnutí soudu dostačující, přičemž účasti na jednání se musí účastníci vzdát. K tomuto se vyjadřuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1696/2005, který uvádí, že „*k projednání věci samé není třeba ve smyslu ustanovení § 115a o. s. ř. nařídit u soudu prvního stupně jednání, jen jestliže účastníci řízení prostřednictvím jimi předložených listinných důkazů a svých shodných tvrzení unesli břemena tvrzení a důkazní a jestliže podkladem pro rozhodnutí soudu ve věci samé byl těmito důkazy (popřípadě též pomocí shodných tvrzení účastníků) zjištěný skutkový stav věci.*“ V praxi je tento institut využíván hlavně v případech, kdy je soudu z průběhu doručování zřejmé, že žalovaného nebude možno přimět k účasti na ústním jednání, přičemž listinné důkazy předložené žalobcem postačují k vydání rozhodnutí.

Ad 3) Dalším výrazným cílem kritiky se v poslední době stala změna v systému **doručování**, která zavedla přísnější odpovědnost účastníka v podobě širšího umožnění doručování fikcí a zavedení tzv. adresy pro doručování. Důvodová zpráva tuto skutečnost odůvodnila následovně. „*Systém doručování se zdá být největším problémem současné české justice. Soudy zejména prvního a druhého stupně tíží problémy s efektivitou a spolehlivostí doručování. Samotná úprava je*

⁷⁰ SVOBODA 2009a: c. d., s. 162.

⁷¹ § 115a o. s. ř. - K projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí; to neplatí ve věcech uvedených v § 120 odst. 2.

*příliš rozsáhlá, složitá a kazuistická a často způsobuje nižší právní jistotu v českém právním řádu. V současné právní úpravě neexistuje odpovědnost účastníka za existenci adresy pro doručování a ochranu vlastních zájmů. I v případě, že je doručováno na adresu uvedenou v centrální evidenci obyvatel, je možné účinnost doručení popřít.*⁷² Ústředním bodem odborných neshod je institut tzv. **adresy pro doručování** a s ním spojená možnost soudu využít za určitých okolností náhradního doručení fikcí. Tedy například u fyzické osoby (nepodnikatele) je adresou pro doručování:

- a) adresa veřejné datové schránky, má-li ji adresát zřízenou (§ 46 odst. 1 o. s. ř.)
- b) elektronická adresa, kterou adresát sdělil soudu (§ 46 odst. 2 o. s. ř.)
- c) adresa, kterou adresát sdělil soudu a požádal, aby mu na ni bylo doručováno v konkrétním řízení (§ 46a o. s. ř.)
- d) adresa evidovaná v informačním systému evidence obyvatel, na kterou mají být doručovány písemnosti [§ 46b písm. a) o. s. ř.]
- e) adresa místa trvalého pobytu [§ 46b písm. a) o. s. ř.]

právě body **sub d) a sub e)** představují v praxi největší problém. Často totiž dochází k situaci, kdy se účastník řízení (adresát) na své adrese trvalého bydliště nezdržuje a v evidenčním systému nemá zanesenu jinou adresu, na kterou mají být doručovány písemnosti. Právní úprava tak klade na adresáty zvýšené požadavky na aktualitu jejich místa pobytu či trvalého bydliště. V případě, kdy si účastník nezvolí některou z možných adres, je soudem automaticky doručováno na adresu trvalého pobytu i za situace, kdy se účastník na dané adrese vůbec nezdržuje. Tímto postupem se výrazně snižuje možnost dosažení účelu doručování, a to aby došlo k zamýšlenému převodu informací mezi soudem a účastníkem. Dopad přísné úpravy doručování na průběh dokazování je jednoduchý. Pokud se účastník nedozví, že je s ním jako s účastníkem řízení vedeno, nemá možnost něco tvrdit nebo činit důkazní návrhy. „*Jestliže soud využije institut náhradního doručení a zejména doručení fikcí, snižuje pravděpodobnost, že skutek, který je předmětem jeho zkoumání, bude zjištěn tak,*

⁷² Viz důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění občanský soudní řád; ASPI ID LIT31458CZ.

*jak se doopravdy odehrál. Zbavuje se totiž možnosti zjistit stanovisko a argumentaci jedné ze stran řízení.*⁷³

Je tak možné shrnout, že dokazování ve sporném řízení je tak v současnosti výrazně omezeno ve prospěch rychlosti celého procesu, což s sebou však nese i výraznější uplatňování formalizujících procesních institutů. Toto však není stav, který by byl zcela žádoucí s ohledem na složitost právní úpravy a absenci povinného zastoupení advokátem. K. Svoboda shrnuje současný stav civilního procesu poměrně pesimisticky, když uvádí, že po novele č. 171/1993 již dokazování během civilního soudního sporu není samozřejmostí. Soud jej provádí jen tehdy, když si to strany svou procesní aktivitou vynutí. Právo tak v českém civilním procesu svědčí pouze bdělým a pozorným.⁷⁴ Obdobný závěr uvádí i Jaromír Jirsa, který však na současnou situaci nenahlíží s takovou dávkou pesimismu, když shrnuje, že „...ve sporném řízení jsou do značné míry za jeho výsledek zodpovědní účastníci, kteří musí od samého začátku k procesu přistupovat nanejvýš soustředěně, ‘načasovat formu’, realizovat svá práva (tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazy) v dostatečně dlouhém časovém úseku a vždy mají na své straně právo na poučení podle ust. § 118a odst. 1 – 3 o. s. ř. **Účastníci musí aktivně plnit své procesní role, nespoléhat na nezdravý paternalismus státu (soudu), na který byli zvyklí před rokem 1989 v materiálním pojetí procesu.**“⁷⁵

Domnívám se, že pravda se nachází někde mezi oběma přístupy. Současné pojetí sporného procesu odpovídá svou konstrukcí kontradiktornímu řízení, kde odpovědnost za jeho průběh leží na soudu, avšak odpovědnost za zjištění skutkového stavu tíží účastníky. Na druhou stranu je ale nutné přiznat, že současná úprava je „naroubována“ na starou kostru původního právního předpisu, který pojímal proces zcela materiálně, a je tak v mnoha ohledech velice nepřehledná a matoucí. Každá další novelizace pouze přispívá k jeho postupnému rozkladu, což není ani zdaleka stav, který je vhodné dále udržovat. Přidáme-li

⁷³ SVOBODA, Karel; SUK, Milan; ZEMAN, Pavel. *Doručování v soudním řízení*. 1. vydání. Praha : Linde, 2009. s. 50.

⁷⁴ Srov. SVOBODA, Karel. Jak donutit soud, aby opravdu dokazoval. *Právní rádce*, 2007, č. 8. ASPI ID LIT28869CZ

⁷⁵ JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 5, s. 160.

k tomuto problému i nahlížení většiny společnosti na právo jako takové s obecným despektem, získáme velice neutěšený stav, který tu s námi stále přetrvává jako odkaz předlistopadové éry. Alena Winterová k tomuto již v roce 2001 zaujala velice střízlivý postoj, když k povaze sporného procesu uvedla, že *„žalobce útočí, žalovaný se brání, oba jsou k tomu vybaveni procesními prostředky. Tomuto přístupu k soudnímu řízení jsme za totality odvykli a nevím, zda uplynulých deset let plně stačilo k jeho rehabilitaci.“*⁷⁶

⁷⁶ WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 22.

2. Zásady dokazování

Podoba a průběh procesního dokazování je obecně určován základními zásadami, které se aplikují na daný typ řízení. V rámci civilního procesu je možné rozeznávat principy⁷⁷ dvojího druhu – obecné principy soudnictví a principy civilního procesu. Z obecných principů soudnictví mají pro procesní dokazování význam pouze principy **ústnosti**, **přímosti** (bezprostřednosti) a **kontradiktornosti**, které se sice váží spíše k jednání ve věci, nicméně je možné v nich pozorovat i podmínky pro provádění důkazů před soudem. Principy ústnosti a přímosti akcentují důležitost soudního jednání a úkonů či tvrzení učiněných účastníky v jeho průběhu. Z občanského soudního řádu je patrné, že v souladu s uvedenými zásadami soud provádí dokazování zásadně při jednání (§ 122 odst. 1 o. s. ř.). Pouze ve výjimečných případech je možné, aby dokazování provedl dožádaný soud mimo jednání.⁷⁸ Obě uvedené zásady vyžadují, aby účastníci řízení měli právo být přítomni nejen při dokazování prováděném při jednání, nýbrž i při dokazování činěném dožádaným soudem podle § 122 odst. 2 o. s. ř. Princip kontradiktornosti je pak možné chápat v širším a užším smyslu. V širším smyslu se jedná obecně o požadavek, aby se účastník řízení mohl vyjádřit ke všemu, co vyjde za řízení najevo a rovněž, aby každé tvrzení či návrh byl podroben rozpravě mezi stranami řízení. V užším smyslu se pak váže pouze ke spornému řízení, kdy tvoří určitý korelát zásady projednací a akcentuje požadavek na plnění procesních povinností účastníků – povinnosti tvrzení a důkazní, které jsou pro sporné řízení zcela esenciální.⁷⁹

Druhá skupinu principů (principy civilního procesu) tvoří vzájemně opozitní párové dvojice, a je tak vhodné s nimi stejným zažitým způsobem pracovat. Z hlediska dokazování mají vliv všechny v civilním procesu uplatňované dvojice zásad, a to:

⁷⁷ V odborné literatuře se často pojem princip a zásada směšuje. I přestože je možné najít v teorii poukaz na jejich rozdílnost, přidržím se i v tomto zažitých zvyklostí a budu oba termíny používat *promiscue*. K tomu srov. například MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011b. s. 55.

⁷⁸ Nebo při rozhodování bez nařízení jednání dle § 115a o. s. ř.

⁷⁹ Srov. WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 68.

- zásada dispoziční a zásada oficiality,⁸⁰
- zásada projednací a zásada vyšetřovací,
- zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální teorie důkazní,
- zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy.

Jak jsem již naznačil, povaha konkrétního civilního řízení je v obecné rovině určována a profilována prostřednictvím aplikovaných procesních zásad. Z tohoto pohledu je tak možné stanovit dva rozdílné typy nalézacího civilního řízení – **sporné** a **nesporné**. Základní rozdíl mezi uvedenými typy řízení spatřuje právní věda v jejich účelu. A. Winterová na tento fakt poukazuje, když shrnuje, že „*ve sporném řízení jde o ochranu porušeného nebo ohroženého subjektivního práva, v nesporném řízení jde o úpravu právních vztahů mezi účastníky pro budoucnost. Proto připisujeme spornému řízení reparační funkci, kdežto nespornému funkci preventivní.*“⁸¹ I přestože rozdílný účel obou řízení není jedinou skutečností, která tyto dva druhy civilního procesu odlišuje, je skutečností zcela základní (ostatní odlišnosti vycházejí v podstatě z tohoto rozdílný účelu).

Obě řízení jsou tak právě kvůli odlišnému společenskému cíli, k němuž mají být použita, ovládána odlišnými procesními zásadami a tvoří tak dvě odlišné strany téže mince. **Sporné řízení** je, jak naznačuje samotný název, kontradiktorním střetem dvou stran s protichůdnými zájmy na jeho výsledku. Jako takové je pak ovládáno zásadami, které přenášení určitou procesní moc nad řízením do rukou účastníků – jedná se primárně o princip dispoziční a projednací. Zásada **dispoziční** určuje a definuje, kdo nakládá (disponuje) s řízením, jeho předmětem či průběhem. Tím, kdo je takzvaným „pánem sporu“ (*dominus litis*) je v obecné rovině žalobce (v širším ohledu pak oba účastníci). Sporné řízení je zahájeno na základě podané žaloby a rovněž pak jejím zpětvzetím či změnou je ze strany žalobce s řízením disponováno. Rovněž žalovaný může například vzájemnou žalobou působit na předmět řízení. Právě tímto postupem je pak v intencích závěrů předchozí kapitoly nakládáno i s předmětem dokazování, neboť **dispozicí**

⁸⁰ Uvedená dvojice principů se netýká přímo dokazování, nýbrž obecně vedení řízení, což je sice pro otázku zjišťování skutkového stavu důležité, nikoli však natolik, abych v omezeném rozsahu práce této dvojici věnoval širší prostor a bližší pojednání.

⁸¹ Tamtéž, s. 359.

s předmětem řízení pak strany určují i okruh právně relevantních skutečností.

Na druhou stranu pro **nesporné řízení** je určující zásada **oficiality**. Tento princip totiž zakotvuje povinnost zahájit řízení a určovat jeho průběh soudu. „*V řízení, které může být započato z vlastního podnětu orgánu, musí všechny nutné poznatky potřebné k tomu, aby mohl řízení provést a o věci samé rozhodnout, učinit z vlastní iniciativy sám orgán.*“⁸² Je možné nalézt i nesporná řízení, která je možné zahájit na návrh, a tedy z iniciativy účastníka řízení, avšak i přes tuto skutečnost je soud subjektem, který vede řízení a určuje jeho průběh. S principem oficiality se pak pojí princip **vyšetřovací** (inkviziční), který stanovuje odpovědnost za zjištění skutkového stavu soudu. V řízení ovládaném zásadou vyšetřovací se neuplatní nauka o aplikaci důkazních břemen, neboť v principu není možné přenášet odpovědnost za prokázání rozhodných skutečností na účastníky řízení. Nicméně i v nesporných řízeních je možné nalézt prvotní břemeno tvrzení základních skutečností, jak je uvádí K. Svoboda⁸³, neboť při neprojednatelnosti návrhu na jeho zahájení (tedy u návrhových nesporných řízení – např. řízení ve věcech obchodního rejstříku) je odmítnutí návrhu následkem přičitatelným pouze navrhovateli.

Z výše uvedeného je tak patrné, že sporné řízení je definováno použitím principu dispozičního a projednacího a nesporné naopak principem oficiality a principem vyšetřovacím. V obou typech řízení se pak bez ohledu na jejich povahu použije rovněž zásada volného hodnocení důkazů a zásada materiální pravdy, i když právě otázka materiální pravdy ve sporném řízení je v poslední době stále častěji zpochybňována, což blíže rozvedu v příslušné části práce.

2.1. Zásada projednací a vyšetřovací

Oba uvedené principy mají na průběh a rozsah dokazování zcela zásadní vliv. Jak jsem již uvedl výše, spolu se zásadou dispoziční a zásadou oficiality obecně

⁸² FIALA 1967: c. d., s. 9.

⁸³ SVOBODA 2009a: c. d., s. 25–27.

definují základní druhy civilního nalézacího řízení. J. Macur vykládá postavení těchto zásad následovně: „*Oba principy se týkají soustředování důkazního materiálu, na jehož základě soud vynáší rozhodnutí. V případě uplatnění principu projednacího mají iniciativu při shromažďování důkazního materiálu procesní strany, které navrhnou soudu k provedení důkazy, jež mohou objasnit všechny skutečnosti, důležité pro rozhodnutí věci. V případě uplatnění principu vyšetřovacího vyvíjí iniciativu, spojenou se shromažďováním důkazního materiálu soud.*“⁸⁴ **Zásadu projednací** je tak v souvislosti s dokazováním možné vyložit jako určité omezení soudu při zjišťování skutkového stavu, neboť ten je oprávněn jej nalézat jen v rámci tvrzení a důkazů, jež do řízení vnesou sami účastníci. Soud do řízení z hlediska dokazování nemá zasahovat. I když i toto pravidlo je v civilním sporném řízení omezeno zvláštní úpravou, obsaženou v § 120 odst. 3 o. s. ř., na jehož základě soud může provést i jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy je takový postup nezbytný ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li tyto z obsahu spisu. Odpovědnost za zjištění skutkového stavu tak v řízeních ovládaných zásadou projednací nesou účastníci, neboť neoznačí-li důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. Procesní aktivita soudu při dokazování je tak ve sporných řízeních zásadně omezena, což je zcela v souladu s principem kontradiktornosti sporného řízení, které je tak v současné době konstruováno jako střet dvou stran s protichůdným zájmem na jeho výsledku.

Zásada projednací byla do českého civilního procesu „znovu zavedena“⁸⁵ novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 171/1993 Sb., jež rozdělila do té doby jednotné nalézací řízení na dva výše vymezené druhy, tedy řízení sporná a nesporná. Důvodová zpráva tento krok odůvodňuje tak, že „*Pro oblast řízení sporného návrh vychází z nerozlučné jednoty povinnosti účastníka tvrdit skutečnosti a navrhnout důkazy. Důkazní povinnost účastníka je vůdčí zásadou, která ovládá dokazování před soudem. To, jakým směrem se bude*

⁸⁴ MACUR, Josef. *Soudnictví a soudní právo*. 1. vydání. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1988. s. 147.

⁸⁵ Po roce 1948 byla v důsledku politických změn výrazně pokřivena do té doby běžná konstrukce sporného řízení, tedy kontradiktorního střetu dvou stran. Širokým uplatněním zásady materiální pravdy (avšak bez jejího přesného teoretického vymezení) byla vyloučena většina dispozičních oprávnění účastníků, jakož i jejich aktivita v důkazním řízení. K tomu blíže: MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1997. s. 213 an.

*ubírat důkazní řízení, musí být určováno aktivitou účastníků a nikoliv povinností oktrojovanou soudem, která podle dosavadní úpravy nahrazuje případnou nečinnost účastníků ve sporu. Ani pro oblast řízení sporného ovšem nelze vyloučit právo soudu (nikoliv však povinnost) provést i jiné důkazy, účastníky nenavržené, jestliže v řízení vyšlo najevo, že je potřeba je provést ke zjištění skutkového stavu.*⁸⁶ Jak je z uvedeného patrné, právní úprava před rozštěpením nalézacího řízení uplatňovala široce zásadu vyšetřovací, která však typově neodpovídá účelu sporného řízení a nekoresponduje ani pro sporné řízení úzce koncipované zásadě rovnosti, která mimo jiné velí soudu, aby svou činností neulehčoval procesní postavení jednomu z účastníků na úkor druhého.

Právě v procesu ovládaném zásadou projednací mají významnou úlohu zvláštní právní instituty – **povinnost tvrzení a povinnost důkazní a jim odpovídající břemeno tvrzení a důkazní**. *„Znamenají, že účastník domáhající se ochrany je povinen uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání, pod následkem prohry sporu.*⁸⁷ Uvedené povinnosti a břemena jsou pro sporné řízení typická a do značné míry je povaha tohoto řízení určována právě jejich postupným naplňováním. O otázce účastnických povinností a břemen pojednám později v samostatné kapitole.

Jak je z uvedeného patrné, **zásada vyšetřovací** (vyhledávací) zastává opačný pohled na řízení. Při jejím uplatnění je to naopak soud a nikoliv účastníci, kdo nese za výsledné objasnění skutkového stavu odpovědnost. *„Proces ovládaný vyšetřovací zásadou nevyklučuje sice povinnost účastníků uvádět rozhodné skutečnosti a nabízet důkazy, ale nespojuje tuto povinnost s procesními břemeny [...]. Povinností soudu je věc náležitě vyšetřit.*⁸⁸ Zásada vyšetřovací se tak z povahy věci užije v nesporných řízeních, kde tento požadavek vyplývá přímo ze zákona. Ustanovení § 120 odst. 2 občanského soudního řádu uvádí výčet řízení, v nichž je soud povinen provést i jiné než účastníky navržené důkazy, pokud jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu věci. Na rozdíl od § 120 odst. 3 o. s. ř. je zde soud povinen takové důkazy provést, kdežto v řízení sporném je provést

⁸⁶ Viz. Důvodová zpráva k zákonu č. 171/1993 Sb., změna občanského soudního řádu; ASPI ID LIT32494CZ.

⁸⁷ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 74.

⁸⁸ Tamtéž, s. 75.

pouze může, a to jen v případě, kdy jejich potřeba vyvstane v řízení najevo a jsou-li seznatelné z obsahu spisu.

Při porovnání občanského soudního řádu s ostatními procesními předpisy, můžeme dojít k závěru, že zásada projednací je vlastní toliko spornému civilnímu řízení. Ostatní typy procesního práva (trestní, správní) operují obecně s principem vyšetřovacím, což je logické vzhledem k jejich účelu, který se od civilního sporu výrazně odlišuje. Trestní řád⁸⁹ poukazuje na zásadu vyšetřovací v § 2 odst. 5, když určuje, že v přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. Jiří Jelínek k tomu uvádí, že „zásada vyhledávací má úzký vztah k zásadě oficiality. Obě zásady jsou výrazem téže skutečnosti, totiž, že orgány činné v trestním řízení vykonávají svou činnost v zájmu celé společnosti, nezávisle na vůli jejich jednotlivců, ať již poškozených trestným činem nebo jiných osob, které by mohly mít zájem na trestním stíhání obviněného.“⁹⁰ Shodně uvádí i Pavel Šámal „zásada vyhledávací konkretizuje zásadu oficiality pro důkazní řízení. Podle ní jsou orgány činné v trestním řízení povinny zjišťovat závažné skutečnosti, ať svědčí v neprospěch či ve prospěch obviněného, i bez návrhu stran.“⁹¹ Ve správním řízení je zásada vyšetřovací obsažena v § 50 odst. 2 správního řádu. I přestože následující § 52 stanovuje účastníkům řízení povinnost označit důkazy na podporu svých tvrzení, nejedná se o zásadní prvek projednací zásady, nýbrž o explicitní vyjádření povinné součinnosti účastníků řízení.⁹² Nicméně prvky projednací zásady je možné spatřovat v § 141 správního řádu, které obsahuje zvláštní typ řízení – **sporné řízení**.⁹³ V tomto typu řízení vychází správní orgán z důkazů, které byly účastníky navrženy, přičemž pokud navržené důkazy nepostačují ke zjištění stavu věci, může správní orgán provést i důkazy jiné. Pokud však

⁸⁹ Zákon č. 141/1963 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ či „TrŘ“).

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří; a kol. *Trestní právo procesní : podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 1. 2010*. Praha : Leges, 2010. s. 146.

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel; KRÁL, Vladimír; BAXA, Josef; PÚRY, František. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 23.

⁹² Srov. SKULOVÁ, Soňa; a kol. *Správní právo procesní*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 70.

⁹³ K tomu srov. VAŠUTOVÁ, Vendula. Specifika dokazování v odlišných právních předpisech. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 22. s. 801.

účastníci neoznačí důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází správní orgán z důkazů, které byly provedeny. Navíc může správní orgán, obdobně jako v civilním řízení sporném, vzít za svá též shodná tvrzení účastníků.

Pokud jde o určení, jaké zásady ovlivňující dokazování se uplatní v řízení před správním soudem, je třeba správně vyložit § 52 odst. 1 soudního řádu správního.⁹⁴ Podle tohoto ustanovení je to soud, kdo rozhodne, které z navržených důkazů provede, a může provést i důkazy jiné. Jak je zřejmé, dané ustanovení nepředstavuje komplexní úpravu dokazování, a je tedy na místě v souladu s § 64 s. ř. s. aplikovat i obecné principy dokazování obsažené v § 120 an. o. s. ř. Lze tedy konstatovat, že na řízení před správními soudy se použije celá hlava druhá občanského soudního řádu s výjimkou § 120 odst. 2. K. Svoboda k tomuto uvádí, že nelze použít ani ustanovení § 120 odst. 1 o. s. ř., neboť „*ustanovení § 120 odst. 1 o. s. ř. je ustanovením § 52 s. ř. s. beze zbytku nahrazeno. Obě tato ustanovení sdělí v podstatě totéž. Zdůrazňují, že je věcí volné úvahy soudu, zda provede účastníky navržené důkazy, že soud může provést i důkazy, které nikdo nenavrhl.*“⁹⁵ Dokazování před správním soudem se rozpadá do dvou po sobě následujících fází. Úvodní fáze je zcela ovládána zásadou projednací, přičemž dominantní úlohu zde má žalobce, který musí tvrdit a prokázat skutečnosti, které zdůvodňují nesprávnost napadeného rozhodnutí správního orgánu. V následující fázi, kdy je řízení již zahájeno, je průběh dokazování určován těmi zásadami, které se uplatnily v předcházejícím správním řízení. „*Pokud předchozí správní řízení bylo ovládáno zásadou vyšetřovací, je odpovědnost za zjištění úplného stavu věci na soudu. [...] V případě, že je předchozí před správním orgánem ovládáno zásadou projednací, je povinnost tvrdit a prokazovat i v řízení před správním soudem zcela na účastnících.*“⁹⁶

Z výše uvedeného je tedy patrné, že zásada projednací je typická pro kontradiktorní (v užším smyslu) typy řízení, kterých je v českém právním řádu pouze malé množství, a kde civilní sporné řízení zastává výsadní postavení.

⁹⁴ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „soudní řád správní“ či „s. ř. s.“).

⁹⁵ SVOBODA, Karel. Jak, co a kdy dokazovat v řízení před správním soudem. *Správní právo*, 2007, roč. 40, č. 8, s. 551. Či srov. SVOBODA 2009a: c. d., s. 232.

⁹⁶ Rozsudek Krajského soudu v Brně z 22. 12. 2005, sp. zn. 30 Ca 77/2005.

Zásada projednací totiž odevzdává odpovědnost za zjištění skutkového stavu do rukou účastníků řízení, což není vhodný postup pro takové typy řízení, které sledují jiné cíle než odstranění nejistoty mezi stranami a určení jakým způsobem se do budoucna chovat.⁹⁷ Na druhou stranu zásada vyšetřovací se uplatní všude tam, kde je potřeba zjištění skutkového stavu vedena odlišným záměrem (např. veřejným zájmem na ochraně společnosti před pachateli trestných činů) a jeho rozsah není na místě zužovat volním jednáním stran.

2.2. Zásada volného hodnocení důkazů a legální teorie důkazní

*„Pravdivé objasnění skutkového stavu je v civilním soudním řízení předpokladem toho, aby mohly být subjektivní práva a oprávněné nároky fyzických i právnických osob náležitě zjištěny a plně prosazeny. Rozhodné skutečnosti, jež mezi stranami zůstávají sporné, soud zjišťuje dokazováním, jež je ve všech moderních společnostech ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů,“⁹⁸ **Zásada volného hodnocení důkazů** je pro civilní řízení zakotvena v § 132 o. s. ř. – „*důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*“ Toto ustanovení tak obsahuje základní procesní postup soudu při hodnocení provedených důkazních prostředků. Ať je v řízení odpovědnost za zjištění skutkového stavu na soudu nebo na účastnících, vždy je povinností a odpovědností soudu, aby správně a úplně zhodnotil všechny skutečnosti a důkazy a své závěry vyjádřené ve výroku rozhodnutí adekvátně podložil logickým a racionálním myšlenkovým procesem popsaným v odůvodnění. Zásada volného hodnocení důkazů tak přesouvá celou odpovědnost za utvoření výsledků dokazování na osobu soudce, a klade tak do popředí jeho subjektivní hodnocení provedených důkazů. Na druhou stranu **legální teorie důkazní** pracuje s předpokladem, že právní předpis stanoví pro jednotlivé důkazní prostředky určitou důkazní sílu. Tedy, že soudu předem určí, jakým způsobem má*

⁹⁷ RŮŽEK, Antonín. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. *Stát a právo*. 1967, č. 13. s. 97.

⁹⁸ MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001. s. 107.

důkazy podle jejich povahy hodnotit a jakou váhu jim v řízení přiznat, popřípadě jaké skutečnosti je možné prokázat jakými konkrétními důkazními prostředky. J. Fiala tuto zásadu stručně charakterizoval jako situaci, kdy zákon stanovuje, kdy a jaký poznatek musí příslušný orgán učinit.⁹⁹

Koncepce založená na zásadě legální teorie důkazní ponechává stranou subjektivní hodnocení soudce, naopak právním předpisem stanovuje konkrétní důkazní sílu jednotlivým druhům důkazů, čímž silně formalizuje proces důkazního řízení. V průběhu uplynulých staletí docházelo opakovaně ke střídání koncepcí volného hodnocení důkazů a legální teorie důkazní, přičemž je možné souhlasit s konstatováním J. Macura, že „*zásada legálního hodnocení důkazů svým těžkopádným formalismem a necitlivým přístupem k realizaci složitého úkolu pravdivého objasňování skutečností důležitých pro posouzení a rozhodnutí sporu vytvořila paradoxní situaci, za které pouze mařila dosahování cílů, k jejichž plnění byla původně vytvořena a zakotvena v civilních soudních řádech. Představovala primitivní koncepci, neodpovídající složité realitě skutečností vnějšího světa, které mají být v civilním soudním řízení pravdivě zjištěny.*“¹⁰⁰

Jak z výše uvedeného vyplývá, je současný civilní proces založen na zásadě volného hodnocení důkazů. Avšak i přes to je možné nalézt v právní úpravě normy, jež soudu určují, jakým způsobem s určitými důkazními prostředky nakládat. Je to například § 134 o. s. ř., který uvádí, že listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné (tzv. veřejné listiny), potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno. Toto ustanovení je někdy označováno za pozůstatek principu legální teorie důkazní, avšak takový názor nelze přijmout, neboť se v daném případě jedná pouze o konstrukci, jejímž účelem je zajistit bezrozpornost soudního rozhodování. Výstižně tento fakt shrnul J. Fiala – „*U veřejných listin soud zkoumá, zda jde skutečně o veřejnou listinu a zda tato listina je pravá. Zjistí-li, že listina je pravá a že její obsah není zfalšován, pak se podává jediný logický možný úsudek, že jde*

⁹⁹ FIALA 1967: c. d., s. 11.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 111.

*o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal. Proto ustanovení, které vyslovuje tento samozřejmý závěr, nelze považovat za ustanovení, které prolamuje zásadu volného hodnocení důkazů.*¹⁰¹ Rovněž je pak mezi tyto výjimky možné podřadit i § 133b o. s. ř., jenž uvádí, že byl-li ohledán přiměřený vzorek zboží, jehož výrobou mohlo být porušeno právo z duševního vlastnictví, má soud zjištění z ohledání vyplývající za prokázané vůči veškerému zboží. Nicméně je třeba konstatovat, že se jedná o určité odůvodněné výjimky, které nijak nezeslabují obecné uplatnění zásady volného hodnocení důkazů jako vůdčího principu posuzování důkazních prostředků soudem.

Zásada volného hodnocení důkazů se použije pro celý civilní proces, tedy jak pro řízení sporná, tak pro řízení nesporná a rovněž pak i pro ostatní druhy řízení v rámci právního řádu. **Trestní řád** výslovně vymezuje zásadu volného hodnocení důkazů v § 2 odst. 6 – „*Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.*“ **Správní řád** obsahuje zásadu volného hodnocení důkazů v § 51 odst. 4 – „*Pokud zákon nestanoví, že některý podklad je pro správní orgán závazný, hodnotí správní orgán podklady, zejména důkazy, podle své úvahy; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*“ Zajímavé je uvození celého odstavce slovy „pokud zákona nestanoví jinak“, kde je zohledněna existence tzv. závazného stanoviska (srov. § 149 správního řádu), což je specifický úkon správního orgánu na základě zvláštního zákona, který není samostatným rozhodnutím ve správním řízení, ale jehož obsah je závazný pro výrokovou část rozhodnutí správního orgánu. V takovém případě totiž správní orgán, jehož rozhodnutí je podmíněno vydáním závazného stanoviska nepřezkoumává jeho správnost a pouze vydá rozhodnutí, které reflektuje ve stanovisku obsažené závěry příslušného správního orgánu. **Soudní řád správní** neobsahuje výslovné zakotvení předmětné zásady, avšak s ohledem na subsidiární použití občanského soudního řádu (§ 64 s. ř. s.), je tato použita ve stejném rozsahu jako v civilním řízení.

¹⁰¹ FIALA 1965: c. d., s. 46.

Z uvedeného je tedy patrné, že zásada volného hodnocení důkazů se uplatňuje ve všech typech řízení, tedy jak v řízeních ovládaných zásadou projednací, tak v řízeních ovládaných zásadou vyšetřovací, a je tak zřejmé, že její význam pro procesní dokazování je jasně seznatelný napříč celým právním řádem.

2.3. Zásada materiální pravdy a formální pravdy

Otázka střetu materiální a formální pravdy ve sporném řízení je v současné době stále více aktuální, a to převážně s ohledem na obsah souhrnné novely občanského soudního řádu, která, jak jsem uvedl výše, významně zasáhla do důkazního řízení zostřením vybraných procesních institutů majících za cíl urychlení sporného řízení (koncentrace řízení, doručování atp.). Právě s ohledem na aktuální cíle zákonodárce, kterými je rychlý a efektivní soudní proces, je třeba odpovědět na otázku, co je to materiální pravda, resp. **jaký je obsah materiální pravdy** a jaký je její význam v civilním procesu.

V široké míře je mezi odborníky zastáván názor, že **materiální pravda** odpovídá objektivní realitě.¹⁰² Tímto termínem tak můžeme označit realitu, již se v rámci řízení snažíme poznat.¹⁰³ Materiální pravda se tak rovná pravdě objektivní.¹⁰⁴ S ohledem na skutečnost, že objektivní pravda jako taková je často v řízení nedostižná, je i naplnění zásady materiální pravdy v tomto ohledu pouze ideálním cílem, nikoliv však vždy cílem reálným. V uplatňování zásady materiální pravdy pak není možné spatřovat povinnost soudu zjišťovat skutkový stav, který zcela a bezvýjimečně odpovídá realitě. Je možné souhlasit s A. Winterovou, že „*zásada materiální pravdy znamená, že proces je uzpůsoben tak, aby umožňoval zjištění*

¹⁰² I když Viktor Knapp uvádí, že „...*pojmem pravda nesnáší atributy: něco pravda buď je nebo není, není ale možné, aby něco byla pravda víc než něco jiného a není možno, aby jedna pravda byla objektivní a jiná subjektivní, resp. jedna 'materiální' a jiná nikoliv.*“ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 217. S tímto však zcela nesouhlasí např. O. Weinberger., když uvádí: „*Objektivní pravdu lze klást proti subjektivní pravdě, když chápeme pravdu subjektivní jako vědění či mínění určité osoby. Termín 'objektivní pravda' má pak vyjádřit, že nejde o subjektivní pohled na pravdu, nýbrž o pravdu ve vlastním slova smyslu.*“ WEINBERGER, Ota. *Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo*, 1967, č. 1. s. 210–211. Pravda je tedy vždy tolika jedna, ale je možné chápat ji jak v subjektivním, tak i skutečném (objektivním) smyslu.

¹⁰³ Srov. SVOBODA 2009a: c. d., s. 18.

¹⁰⁴ FIALA 1967: c. d., s. 10.

skutečného skutkového stavu, neklade v tomto směru žádné formální překážky [...] podstatou procesního principu materiální pravdy tedy není vždy zjištění pravdivého stavu věci, ale možnost jeho zjišťování bez formálních zábran.“¹⁰⁵ Jedná se tedy spíše o „programové prohlášení,“ které stanovuje, že soud má v civilním řízení povinnost postupovat takovým způsobem, aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny. Ota Wienberger k pojmu materiální pravdy uvádí: „*Cílem právních procesů je pravdivé zjištění jako základ rozhodnutí. To znamená: je třeba zjistit ty skutečnosti, které jsou relevantní v uvažované záležitosti – proces usiluje tedy o pravdivá skutková zjištění. Bližší charakteristika pravdivosti atributy ‘objektivní’ nebo ‘materiální’ či jiným je zde zcela nadbytečná. Mělo by se tedy mluvit o zásadě (či požadavku) pravdivého skutkového zjištění – a to by měla být základní zásada každého procesu. [...] odmítáme formální pravdu, neboť vidíme možnost konfliktu mezi zjištěním na základě formálních pravidel (tj. formální pravdou) a skutečnou pravdou.*“¹⁰⁶

Uplatňování zásady materiální pravdy v civilním řízení úzce souvisí s otázkou rozsahu zjišťování skutkového stavu, a tedy s otázkou jaká míra přesvědčení soudce je v daném případě potřeba, aby bylo možné považovat skutkový stav za prokázaný. V nejobecnější rovině lze uvést dvě základní koncepce. Jedna, jež požaduje zjištění skutkového stavu s praktickou jistotou¹⁰⁷ (či s pravděpodobností hraničící s jistotou) a druhá, založená na principu převažující pravděpodobnosti, kde za pravdivou je považována ta skutečnost, která se v daný okamžik jeví prostě pravděpodobnější. Naše koncepce civilního procesu odpovídá povinnosti soudu zjistit skutkový stav v takové míře, aby bylo dosaženo zmiňované praktické jistoty

¹⁰⁵ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 80.

¹⁰⁶ WEINBERGER 1967: c. d., s. 210–211. Na druhou stranu například Pavel Holländer tvrdí, že „*Účelem sporného civilního řízení je pak rozhodnout spor a nikoli zjistit pravdu. Uvedený účel se odvíjí od předmětu řízení, jímž jsou spory plynoucí z oboru práva soukromého, tj. práva spjatého s autonomií vůle.*“ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. s. 203. S tímto názorem však s ohledem na předchozí výklad nelze souhlasit, neboť za situace, kdy je soud oprávněn zasahovat prostřednictvím vlastní činnosti do předmětu dokazování i průběhu důkazního řízení za účelem spolehlivého zjištění skutečného stavu věci, nelze kvalitu pravdy paušálně odmítat. Nicméně se domnívám, že citovaný autor k danému závěru dospěl v důsledku nuceného zjednodušení, které bylo v daném výkladu nezbytné.

¹⁰⁷ MACUR, Josef. Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení. *Právník*, 1995b, roč. 134, č. 4, s. 365 an.; WEINBERGER 1967: c. d., s. 202.

(viz § 6 o. s. ř.).¹⁰⁸ Již tato elementární povinnost je sama o sobě zárukou, že při soudním rozhodování bude dosahováno vyššího stupně pravdivosti poznání než v případě uplatnění formálních procesních institutů. Na danou problematiku navazuje otázka síly důkazu a potřebné míry přesvědčení soudce, které se váží k hodnocení důkazů, na něž se zaměřím v rámci samostatné kapitoly.

Výše uvedené skutečnosti lze pak s jistou dávkou zjednodušení shrnout do poznatku, že zásada materiální pravdy, je určujícím principem, který předpokládá, že výsledkem soudního řízení je rozhodnutí vydané na základě úplně zjištěného skutkového stavu věci, tedy zjištění, které odpovídá skutečnosti, a to i v případě, kdy je toto určitým způsobem deformováno v důsledku vmísení subjektivních představ a hodnot do procesu dokazování.

Je-li materiální pravda skutečností či realitou, je **formální pravda** v podstatě skutkovou fikcí. K. Svoboda tento pojem velmi výstižně definuje, když uvádí, že „*formální pravdou jsou [...] skutková zjištění soudu, k nimž soud během řízení na základě upraveného postupu dospěl jinak než cestou dokazování, a o nichž lze předpokládat, že mohou být v rozporu s objektivní realitou.*“¹⁰⁹ Formální pravda se tedy od pravdy objektivní vůbec nemusí odchýlit nebo naopak (a to pravděpodobněji) může se od ní diametrálně lišit. J. Fiala tuto formu pravdy definuje tak, že za formálně pravdivý považuje ten poznatek, u kterého příslušný orgán (soud) vůbec nesmí zkoumat, zda je ve shodě s objektivní realitou. O takovém poznatku tak nemůžeme říct, zda je pravdivý či nikoli – je tedy pravdivý pouze formálně.¹¹⁰ Toto tvrzení lze demonstrovat na jednoduchém příkladu. Ve sporu o plnění ze smlouvy o půjčce dojde k vydání rozsudku pro zmeškání. Je možné, že žalovaný se soudního jednání neúčastnil, neboť se skutkovým stavem, jak je popsán v žalobě, souhlasí a nemá námitek. Zde tedy i přesto, že nedojde k dokazování (skutková tvrzení žalobce se považují za nesporná a nesporné skutečnosti se nedokazují), je vydáno rozhodnutí založené na

¹⁰⁸ S tímto pojetím je tak možné uvést i definici materiální pravdy od J. Macura: „*materiální pravda není absolutní pravdou ani absolutní jistotou. Má pravděpodobnostní charakter, ale jde o pravděpodobnost určité úrovně, kterou lze ztotožnit s praktickou jistotou.*“ MACUR, Josef. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Citováno podle HOLLÄNDER 2006: c. d., s. 200.

¹⁰⁹ SVOBODA 2009a: c. d., s. 19.

¹¹⁰ FIALA 1967: c. d., s. 10.

procesem vytvořené (formální) pravdě, jež je však s materiální pravdou shodná. Naopak v případě, kdy by žalovaný vůbec nevěděl, že je proti němu řízení vedeno (typicky doručení fikcí) a byl vydán rozsudek pro zmeškání za situace, kdy by žalobcův nárok tak, jak je popsán v žalobě, objektivní realitě neodpovídal, bude se formální pravda od té materiální diametrálně lišit. Oboje však bude mít stejné následky v podobě autoritativního stanovení práv a povinností účastníkům řízení a soud nezkontroluje, zda se výsledný stav shoduje s objektivní realitou, neboť takovou činnost v případě použití rozsudku pro zmeškání ani vyvíjet nemůže.

Na základě uvedeného případu (který není v praxi ničím neobvyklým) je možné položit si otázku, zda je současný sporný proces stále ještě ovládán zásadou materiální pravdy nebo zda již tento postoj opustil a spokojil se s pravdou formální. Poněkud rozporuplně k takovému závěru dochází například Vendula Vašutová, když shrnuje, že pro sporné řízení je charakteristické uplatňování zásady dispoziční, projednací a formální pravdy.¹¹¹ Takto zjednodušené konstatování však není na místě. I přestože se formální pravda do civilního procesu promítá stále častěji prostřednictvím postupných novelizací občanského soudního řádu, nelze přijmout názor, že sporné řízení je bez dalšího ovládáno zásadou formální pravdy. O vystižení současného stavu se snaží i K. Svoboda, který uvádí, že *„reálnému, a co do rozsahu běžnému uplatňování zásady formální pravdy na úkor pravdy materiální, se v soudním řízení nelze vyhnout [...] uplatnění formální pravdy jako východiska pro meritorní rozhodnutí soudu je východiskem z nouze. Formální pravdu nelze obhajovat tím, že je přirozené poskytnout stranám civilního sporu prostor k uplatňování procesní taktiky a strategie na úkor pokud možno úplného zjištění stavu věci. [...] Ani v civilním sporném řízení, v němž soud na základě formální pravdy zcela běžně rozhoduje, však nelze ignorovat pnutí, které vzniká mezi materiální pravdou a pravdou formální. Proto český civilní proces soudu umožňuje, aby do řízení zasáhl svoji vlastní poznávací iniciativou.“*¹¹² Takové konstatování je již blíže současnému

¹¹¹ VAŠUTOVÁ 2011: c. d., s. 796. Nicméně autorka v poznámce pod čarou č. 17 na druhou stranu dospívá k závěru, že *„ani ve sporném řízení nelze rezignovat na požadavek zjištění co nejpravdivějšího skutkového stavu (a potažmo na vydání spravedlivého rozhodnutí), neboť v opačném případě by soud poskytoval ochranu neexistujícím právům.“* Je tedy otázkou, zda skutečně bylo záměrem autorky dojít k výše uvedenému závěru o aplikaci zásady formální pravdy ve sporném řízení.

¹¹² SVOBODA 2009a: c. d., s. 21.

stavu, nicméně je nezbytné podrobit teoretická východiska takových závěrů bližšímu zkoumání. Podstatné se zde jeví vymezení důvodů svědčících pro aplikaci zásady formální pravdy, které shrnul následovně J. Macur:¹¹³

- a) Pokud zákon zavazuje soudce, aby se v rozhodnutí omezil na skutečnosti uvedené stranami a rovněž pak se vázal pouze na jejich přednesy a mohli současně strany svými úkony určovat, co konkrétně má být v řízení osvětleno, pak **záleží pouze na tom, co strany jako pravdu nebo nepravdu chápou či jako pravdivé tvrdí**. Strany mají tedy na základě zákona právo omezit rozsah zkoumání pravdy a vázat soudce toliko na jejich souhlasná prohlášení.
- b) Ve sporném řízení není možné zcela absolutně oddělit hmotné a procesní právo a nelze se tak domnívat, že hmotným právem (či hmotněprávními nároky) lze nakládat pouze za pomoci prostředků hmotného práva, když **uplatňováním zvláštních procesních práv v souladu s dispoziční volností lze rovněž nakládat hmotným právem** či hmotněprávními nároky.
- c) **Účastníci nesmějí být nuceni k tomu, aby vedli spor o skutečnostech, o kterých se soudit nechtějí**. Rozdílný názor stran je totiž výsledkem rozdílného mínění o relevantních skutečnostech. Je tak pouze věcí účastníků řízení, aby příslušnou oblast sporných skutkových okolností samy určili a vymežili, a tudíž stanovili předmět sporu.
- d) **Účastníci sami určují, jaké skutečnosti či otázky mají být předmětem dokazování**. Nad rámec tamto vymezeného předmětu již není soudce oprávněn jakkoliv působit na skutkový stav.

Pokud by občanský soudní řád stanovoval pravidla sporného řízení v souladu s výše uvedenými body, bylo by jistě možné přijmout názor, že takové řízení je ovládáno zásadou formální pravdy. Tak tomu však ani v současném civilním procesu není. Předně občanský soudní řád obecně připouští, aby soud vzal za svá i shodná skutková tvrzení stran, nicméně jak jsem uvedl v předchozí kapitole, je rovněž oprávněn tato shodná tvrzení učinit předmětem dokazování, pokud se domnívá, že je to potřebné k odpovídajícímu osvětlení skutkového stavu věci.

¹¹³ MACUR 1997: c. d., s. 194–196.

Tedy za současného stavu právní úpravy zákon nestanovuje obligatorně soudu, aby shodná skutková tvrzení stran zcela vyjmul z předmětu dokazování. Tedy námitku sub a) není možné přijmout, neboť v zásadě neodpovídá současné právní úpravě. Shodně pak v případě, kdybychom přijali názor, že je výronem zásady dispoziční možnost stran nakládat s hmotnými právy, zcela bychom popřeli vzájemný poměr hmotného a procesního práva. Dispoziční autonomie vůle se totiž jako institut soukromého práva nedá postavit naroveň zásadě dispoziční v rámci procesu uplatňovaném na základě práva veřejného.¹¹⁴ Toto lze demonstrovat na jednoduchém příkladu. Žalobce se domáhá zaplacení peněžní sumy na žalovaném. Oba shodně uvádějí, že žalovaný nárok představuje půjčku žalovanému jako dlužníkovi, aniž by blíže specifikovali její účel. Soud tedy nezkoumá, zda nárok vznikl nebo ne, neboť toto strany shodně tvrdí, ale soustředí se na sporný bod, kterým je například splatnost. Nakonec rozhodne tak, že přizná žalobci předmětný nárok vzniklý ze smlouvy o půjčce, i když tato částka ve skutečnosti tvoří bezdůvodné obohacení, neboť byla výslovně určena k sázce. Pokud bychom aplikovali zásadu formální pravdy, bylo by vše v pořádku, avšak legalizovali bychom stav, který odporuje hmotnému právu. J. Macur k tomu výslovně uvádí, že v případě, kdy není možné, aby soud rozhodl na základě uznání nároku, které není přípustné kogentními normami hmotného práva (např. uznání dluhu ze hry či sázky), není rovněž přípustné, aby stejného výsledku bylo stranami dosaženo pouze účelovou manipulací se skutečným stavem věci.¹¹⁵ V takovém případě by totiž civilní proces přestal plnit svůj účel, neboť by neposkytoval ochranu skutečným subjektivním právům. I přestože k takovým situacím v procesu dochází, není tento výsledek cílem zákonodárce, nýbrž pouze nežádoucím jevem. Právě principiální aplikace zásady materiální pravdy spolu s odpovídajícími procesními oprávněními soudu umožňuje, aby ten poznal skutečný stav věci a ne pouze to, co mu účastníci dovolí. Argumenty sub b) i c) tak rovněž nejsou na místě. Co se týče poznámky sub d) současné znění občanského soudního řádu umožňuje soudu provést i jiné než účastníky navržené důkazy pokud je to potřebné ke zjištění skutkového stavu věci a pokud tyto vyplývají z obsahu spisu. Tedy ani tento bod není možné přijmout.

¹¹⁴ MACUR 1997: c. d., s. 198.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 200.

Právě s ohledem na § 120 odst. 3 o. s. ř. není možné tvrdit, že sporný proces je ovládán zásadou formální pravdy. Český soudce má, i přes obecné uplatnění formalizujících institutů, možnost provést i jiné než účastníky navržené důkazy, a to i za předpokladu, že o to žádný z nich nemá zájem. Soudce tedy může v zájmu zjištění objektivní reality výrazně zasahovat do jinak kontradiktorního řízení. Nabízí se tak smírné řešení v podobě konstatování, že v současném civilním procesu se uplatňují rozličné principy, které jej v daném rozsahu ovlivňují a formují a mezi nimi jsou odpovídající měrou zastoupeny zásada materiální i formální pravdy, neboť ani jednu z nich není možné při zjišťování skutkového stavu a rozhodování vyloučit. Takový přístup ostatně umožňuje i A. Winterová, když uvádí, že „proces má směřovat pokud možno k pravdivému poznání, které jediné může být v principu základem spravedlivého rozhodnutí. Pravdivost poznání však je určována a do jisté míry i limitována pravidly, v jejichž rámci se poznávání skutečností děje. [...] Není tedy správné a dokonce ani možné prohlašovat princip materiální pravdy za vedoucí princip, jemuž musí být ostatní podřízeny.“¹¹⁶

Nicméně odlišným způsobem konstruuje své závěry J. Fiala, neboť dochází k mnohem konformnějšímu závěru za pomoci rozlišení objektivní a materiální pravdy. Shodně s úvodním vymezením i on klade pojem materiální a objektivní pravdy na roveň, tedy považuje je za termíny, které se mohou uplatňovat *promiscue*. Rozdíl mezi nimi však spatřuje v tom, jakým způsobem dochází k utvoření konečného poznatku. „Dochází-li orgán k tomuto poznatku činností vyhledávací, v níž není nijak omezen, lze mluvit o objektivní pravdě. Dochází-li orgán k poznatku činností ovládanou principem projednací, tedy jestliže sám nevyhledává ani nevyšetřuje potřebné skutečnosti, lze mluvit o materiální pravdě.“¹¹⁷ V obou případech je cílem stav, kdy získané poznatky odpovídají objektivní realitě, avšak v případě, kdy v řízení ovládaném zásadou projednací dospěje soud k závěru, že se rozhodné skutečnosti nepodařilo prokázat, rozhodne podle pravidel o důkazním břemeni – nastane tedy situace *non liquet*.¹¹⁸ J. Fiala pak shodně s výše uvedenými autory dospívá k závěru, že i v řízeních

¹¹⁶ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 82.

¹¹⁷ FIALA 1967: c. d., 10.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 10.

materiálních (za které považuje i civilní řízení) není možné se vyhnout formálně pravdivým poznatkům, **rozdíl mezi tím, zda je řízení ovládáno zásadou materiální či formální pravdy, je nutno spatřovat v politických postulátech, které ovládají tu kterou společenskou formaci.**¹¹⁹

S ohledem na výše uvedené je možné konstatovat, že zásada materiální pravdy bude bezesporu široce uplatnitelná v nesporném řízení a rovněž pak i v ostatních typech procesu ovládaných zásadou vyšetřovací jako je trestní či správní řízení. Ostatně tyto druhy procesu výslovně vyžadují zjištění skutkových okolností v maximálním rozsahu (srov. trestní řád – § 2 odst. 5, správní řád – § 3). Nicméně ani v současném sporném procesu není dominantní zásada formální pravdy, jak se může z vývoje právní úpravy jevit. Obecně totiž civilní proces slouží k ochraně skutečných subjektivních práv a takového cíle může být dosaženo pouze tím, že soud bude mít možnost, jak při zachování projednací zásady osvětlit i takové skutečnosti, které účastníci nerozporují či netvrdí. Takový postup není v současné době vyloučen a nelze tak hovořit o tom, že zásada materiální pravdy se ve sporném řízení neuplatní. Rovněž je nezbytné připomenout, že **je věcí konkrétního soudce, jak se vypořádá s prokazováním skutkového stavu a jakou hodnotu navrženým důkazům přiřkne.** Stále je totiž třeba pamatovat na skutečnost, že v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů je jen a pouze odpovědností soudce, jak který důkaz subjektivně zhodnotí. **Vždy však může rozhodnout na základě pravidel o důkazním břemenu,** a tedy bude-li mít pochybnosti o skutkovém stavu, který mu účastníci předloží (a nebude-li možné, aby rozšířil předmět dokazování), může žalobu zamítnout.

3. Procesní povinnosti a odpovědnost účastníků ve vztahu k dokazování

Každý procesněprávní vztah obsahuje soubor určitých procesních práv a povinností jeho subjektů. Účastníci mají v průběhu dokazování rozličné povinnosti, jejichž splnění je možné ze strany soudu vymoci celou řadou odpovídacích donucovacích prostředků (předvolání, předvedení, pořádková

¹¹⁹ Tamtéž, s. 11. K tomu srov. názor P. Holländera citovaný v pozn. č. 105.

pokuta, atp.). Nicméně v řízeních ovládaných zásadou projednací vystupuje do popředí dvojice povinností – tvrzení a důkazní, jejichž uplatňování je pro sporný proces imanentní a jejichž splnění či nesplnění má rozhodný vliv na průběh dokazování. Právě této dvojici povinností budu věnovat následující výklad, přičemž však připomenu i jednu v současnosti legislativně potlačenou povinnost, a to povinnost pravdivosti.

3.1. Povinnost tvrzení a povinnost důkazní

Průběh dokazování ve sporném řízení je obecně určován zásadou **projednací**. Iniciativu ohledně navrhování důkazů tak mají v zásadě účastníci řízení, přičemž ti tak konají v součinnosti se soudem. Ve vztahu k dokazování jako specifické části řízení se váží zvláštní procení povinnosti obsažené v § 101 odst. 1 o. s. ř. K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména tvrdit (rozhodné) skutečnosti, z nichž vyplývá jimi uplatněný nárok, tj. mají **povinnost tvrzení** [§ 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.] a rovněž jsou povinni označit důkazy sloužící k prokázání těchto svých tvrzení [§ 101 odst. 1 písm. b) a § 120 odst. 1 o. s. ř.], tedy mají **povinnost důkazní**.

V této souvislosti bývá uváděno, že se daná situace více podobá možnosti než specifické procesní povinnosti. V daném případě je často odkazováno například na německého procesualistu Othmara Jaueringa, který se kloní k teorii, že strany nejsou k činnosti nuceny právě procesní povinností, nýbrž se z jejich strany spíše jedná o určitou volnost jednání, kdy v případě jejího nevyužití (například nečinnost) se negativní následky přičítají k tíži daného účastníka.¹²⁰ Tento názor lze chápat i s ohledem na skutečnost, že v civilním sporu není žalobci zahájení řízení nikým vnucováno. On sám se svobodně rozhoduje, zda žalobu podá či nikoliv, tedy zda se bude domáhat ochrany svých práv či jejich nápravy prostřednictvím soudního řízení.¹²¹ V důkazním řízení je pak jeho svobodnou volbou, zda navrhne důkaz či nikoliv. Žalovaný sice ve chvíli, kdy je proti němu

¹²⁰ LAVICKÝ, Petr; STAVINHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 370.

¹²¹ MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. Brno : Masarykova univerzita, 1991. s. 82.

podána žaloba, nemá v daném smyslu na výběr, zda chce či nechce absolvovat soudní řízení, avšak je stále jeho svobodnou volbou, zda bude ve sporu aktivní. Jeho součinnost v důkazním řízení nelze až na výjimky vynucovat. J. Macur k tomu uvádí, že „*současná nauka o důkazním břemenu v podstatě neuznává existenci důkazní povinnosti. Daleko převažující většina autorů se domnívá, že postup při dokazování je výlučně záležitostí svobodné úvahy procesní strany, která v tomto směru nemůže být vázána žádnými procesními povinnostmi.*“¹²² Nicméně uvedený autor nakonec sám dospívá k názoru, že se v daném případě jedná o povinnost, když při existenci dvou alternativ jednání, kdy jedno je stíženo nepříznivými následky, jako základním pojmovým znakem sankce, není na místě hovořit o svobodné volbě mezi nimi. Jednání, které je pak sankcionované těmito nepříznivými následky vyplývajícími z daného procesního břemene, nemohou být ničím jiným než plněním procesní povinnosti.¹²³

Pro posouzení, zda se v uvedeném případě jedná o povinnost či možnost, je tedy rozhodující, zda lze jejich nerespektování postihnout sankcí či nikoli. Sankcí můžeme rozumět „*nepříznivé následky v majetkové či osobní oblasti, které zákon stanoví sankční normou za porušení povinnosti.*“¹²⁴ Sankce v civilním procesu pak odpovídá systematicky konstrukci procesního práva, neboť se v daném případě, tedy při nerespektování základních procesních povinností tvrdit a prokazovat (resp. navrhopvat důkazy), neprojevuje ve formě například pořádkové pokuty. „*Sankce za nerespektování procesního břemene spočívá výlučně jen ve zhoršení procesního postavení strany, která neodvrátila nepříznivé následky s ním spojené. Jakékoliv jiné sankce jsou uplatněním procesních břemen vyloučeny. Procesní břemena tak vlastně představují pouze zvláštním způsobem formulované sankce za nesplnění procesních povinností.*“¹²⁵ Na základě výše uvedeného se domnívám, že není udržitelné popírat existenci povinnosti důkazní a povinnosti tvrzení, když tyto obě jsou při svém nerespektování zatíženy odpovídajícími břemeny představujícími specifický druh procesní sankce.¹²⁶

¹²² MACUR 1995a: c. d., s. 54.

¹²³ Srov. MACUR 1991: c. d., s. 54 an.

¹²⁴ LAVICKÝ; STAVINHOVÁ 2008: c. d., s. 370.

¹²⁵ Tamtéž, s. 371.

¹²⁶ STAVINHOVÁ 2010: c. d., s. 66.

Avšak i přes uvedenou teoretickou nejednoznačnost se nedomnívám, že by se v daném případě jednalo o nepřekonatelný problém. Budu tak, i přes výše uvedené ne zcela jednotné vymezení, dále v textu používat pojmy povinnost tvrzení a povinnost důkazní, neboť je považuji za správné. Shodný přístup k dané problematice ostatně zaujímá i Nejvyšší soud, když uvádí, že „*ve sporném řízení, kde strany stojí proti sobě a mají opačný zájem na výsledku řízení, povinnost tvrzení a důkazní zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru, neboť každá z nich musí v závislosti na hypotéze právní normy tvrdit skutečnosti a označit důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch.*“¹²⁷ Následek nesplnění některé z těchto povinností má pro daného účastníka **nepříznivé následky. Tímto následkem je zde ztráta pře, neboť s ohledem na zásadu projednací jsou to právě účastníci, kteří jsou obecně zodpovědní za rozsah zjištění skutkového stavu v řízení.** Účastníka tak v daném případě tíží břemeno a to buď břemeno tvrzení, pokud nesplní povinnost tvrdit pro řízení důležité skutečnosti nebo břemeno dokazování, pokud nesplní svou procesní povinnost spočívající v označení důkazních návrhů. Důsledek však bude pro účastníka stejný, a to neúspěch ve sporu. „*Přitom nejde o to, že tvrzené skutečnosti vůbec neexistují, ale že se je nepodařilo prokázat, a že tedy nemůže být rozhodnuto ve prospěch takového účastníka, který je prokázat měl (tzv. situace non liquet)*“¹²⁸

Obdobně na věc nahlíží i Nejvyšší soud: „*Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla pro nečinnost účastníka (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníku ustanovením § 120 odst. 1 větou první o. s. ř.) nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá. Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností*

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 712/2008.

¹²⁸ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 85/02.

vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.“¹²⁹ Shodně k tomu poznamenává i K. Svoboda: „pokud chce být účastník ve sporu úspěšný, musí unést dvě břemena. Jednak břemeno tvrdit skutečnosti, které mohou přivodit jeho úspěch ve sporu, jednak břemeno tyto skutečnosti prokazovat.“¹³⁰

Teoretické vymezení břemene tvrzení a břemene důkazního je však složitější. „Pravidla o důkazním břemenu zahrnují dvě relativně samostatné a nezávislé složky. Jsou to jednak pravidla upravující metodický postup, tedy způsob, jakým má soud překonat stav ‘non liquet’ a dospět k meritornímu rozhodnutí, jednak věcná, obsahová pravidla o dělení důkazního břemene, tedy o úpravě rizika, jež ve sporu zatěžuje jednotlivé procesní strany.“¹³¹ První „složku“ důkazního břemene označujeme jako objektivní, přičemž tato dává soudci návod, jakým způsobem postupovat v případě, že se ocitne v situaci, kdy po provedení všech důkazů stále není možné dosáhnout požadované míry přesvědčení o pravdivosti daného skutkového stavu, a je tedy na místě uzavřít, že skutkový stav zůstal neobjasněn (nastala situace *non liquet*).¹³² **Objektivní důkazní břemeno** řeší situace nastolené objektivní nejistoty, neboť „...v civilním soudním řízení nelze vyloučit situace, za kterých se nepodaří zjistit důležité skutečnosti a skutkový stav zůstane objektivně nejistým. Tato objektivní nejistota o skutečnostech nemůže však mít za následek nejistotu o právních vztazích. Kdyby soudce prostě převedl skutkové pochybnosti na pochybnosti právní a odmítl ve věci rozhodnout, dopouštěl by se nezákonného a protiústavního postupu označovaného odedávna jako odeprání spravedlnosti.“¹³³ Právě pro takovéto situace zakotvuje objektivní důkazní břemeno pravidla, jakým způsobem má soud rozhodnout.

Druhá složka důkazního břemene pak stanovuje, jakým konkrétním způsobem je toto rozvrženo v relaci normy materiálního práva, na základě které žalobce vznáší svůj nárok.¹³⁴ Tedy **subjektivní důkazní břemeno** znamená zatížení procesní

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 26 Odo 841/2006.

¹³⁰ SVOBODA 2009a: c. d., s. 23.

¹³¹ MACUR, Josef. K základním otázkám nauky o důkazním břemenu v civilním soudním řízení. *Právník*. 1995c, roč. 134, č. 7. s. 647–648.

¹³² KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ 2010: c. d., s. 97.

¹³³ MACUR 1995a: c. d., s. 23.

¹³⁴ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ 2010: c. d. s. 98.

strany nepříznivými následky, pokud se jí nepodaří dokázat skutečnosti, ohledně kterých nese důkazní břemeno. Je tedy výrazem konkrétní odpovědnosti procesní strany za její činnost i nečinnost v průběhu řízení.^{135,136} Subjektivní důkazní břemeno je možné dále dělit, a to na abstraktní a konkrétní. **Abstraktním subjektivním důkazním břemenem** je procesní strana zatížena pouze ohledně těch skutečností, jimž vysloveně odpovídají skutkové znaky právní normy, na jejímž základě strana v řízení uplatňuje svůj nárok. Takovéto vymezení subjektivního důkazního břemene působí jako korelát objektivního důkazního břemene (de facto jej konkretizuje jako objektivní břemeno váznoucí ke konkrétní právní normě, a jedná se tedy o důkazní břemeno ve vlastním slova smyslu).¹³⁷ **Konkrétní subjektivní důkazní břemeno** se od abstraktního liší tím, že již zcela jasně vyplývá z konkrétního stavu hodnocení důkazů v daném řízení.¹³⁸ „*Jestliže abstraktivní důkazní břemeno vždy odpovídá objektivnímu důkaznímu břemeni jako jeho korelát a v průběhu celého soudního řízení se nemění, neplatí to o břemeni konkrétním, které v průběhu téhož sporu kyvadlově přechází z jedné procesní strany na druhou a může zatěžovat i stranu, která abstraktní důkazní břemeno nenese.*“¹³⁹

Obdobně pak lze dělit i břemeno tvrzení. **Objektivní břemeno tvrzení** spočívá v požadavku formulování zcela konkrétních skutkových okolností, které jsou předpokladem pro použití určité právní normy, přičemž pak za **subjektivní břemeno tvrzení** považujeme konkrétní důsledky nerespektování požadovaného procesního postupu, který vyplývá z právní úpravy břemene tvrzení.¹⁴⁰ **Abstraktní subjektivní břemeno tvrzení** je tedy obecná povinnost tvrdit skutečnosti rozhodné pro úspěch žaloby (či její negaci). Toto břemeno zůstává

¹³⁵ blíže viz MACUR 1995a: c. d., s. 12–14.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1244/2008: „**Rozsah důkazního břemene**, jímž je třeba rozumět okruh skutečností, které konkrétně musí ten který účastník občanského soudního řízení prokázat, zásadně určuje hmotněprávní norma (právní předpis), která je na sporný vztah aplikována. Nositelem důkazního břemene je ten z účastníků, který je povinen stanovený okruh skutečností prokázat, a jehož při nesplnění této povinnosti stihá nepříznivý následek v podobě neúspěchu ve sporu. Důkazní břemeno ohledně stanoveného okruhu skutečností tedy leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky, a současně jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.“

¹³⁷ MACUR, Josef. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999a, č. 2, s. 15.

¹³⁸ MACUR 1995a: c. d., s. 14–15.

¹³⁹ MACUR 1999: c. d., s. 17.

¹⁴⁰ MACUR 1995a: c. d., s. 52.

statické. **Konkrétní subjektivní břemeno tvrzení** pak reaguje na konkrétní stav řízení a pohybuje se mezi účastníky, je tedy ve své podstatě dynamické, neboť je neustále přesouváno v reflexi na vzniklé povinnosti tvrdit (či dotvrzovat – viz dále).¹⁴¹

K. Svoboda navíc subjektivní břemeno tvrzení dále dělí a konkretizuje na subjektivní břemeno tvrzení **základní** a tzv. **dotvrzovací**.¹⁴² Lze se domnívat, že toto dělení má význam spíše na straně žalobce, protože obecně neunesení subjektivního břemene tvrzení může mít ve vztahu k žalobě dva následky. Její odmítnutí a její zamítnutí. Právě odmítnutí žaloby je následkem neunesení subjektivního břemene tvrzení základních skutečností.¹⁴³ Žalobce v tomto případě podá žalobu, která je z důvodu nedostatečného vylíčení základních faktů natolik vágní, že není možné identifikovat spor, a tedy žalobu projednat. Toto vede k odmítnutí žaloby. Avšak povinnost tvrdit pro řízení důležité skutečnosti se nevyčerpává již podáním žaloby či vyjádřením žalovaného (viz § 101 odst. 1 o. s. ř.). Jak ostatně uvedl Nejvyšší soud: „*Žalobce není povinen tvrdit veškeré skutečnosti potřebné pro jeho úspěch ve sporu už v žalobě. Dojde-li soud v průběhu řízení k závěru, že žalobce, popř. žalovaný, dosud nesplnili povinnost tvrzení, resp. povinnost důkazní, poučí je podle § 118a odst. 1 a 2 o. s. ř., jaká tvrzení mají doplnit a jaké důkazy navrhnout. Jestliže žalobce nesplní ani po poučení povinnost tvrzení, popř. povinnost důkazní, může to mít za následek zamítnutí žaloby v konečném rozhodnutí o věci, nikoli však odmítnutí podání.*“¹⁴⁴ V tomto rozhodnutí je obsažen popis neunesení subjektivního břemene dotvrzování. Jedná se tedy o případ, kdy žalobce podá žalobu, která obsahuje všechny základní informace, a je tedy v tomto ohledu projednatelná. Následně však v průběhu řízení vyjdou najevo určité nejasnosti, které je třeba ze strany žalobce upřesnit. Na toto dopadá právě výše uvedený § 118a odst. 1 a 2 občanského soudního řádu. Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by

¹⁴¹ Tamtéž, s. 54.

¹⁴² SVOBODA 2009a: c. d., s. 25–27.

¹⁴³ Domnívám se, že v tomto omezeném rozsahu by bylo možné nalézt toto břemeno i v nesporných řízeních zahajovaných na návrh.

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1540/2008.

byly následky nesplnění této výzvy. Popřípadě má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností. Pokud žalobce na tuto výzvu soudu nereaguje nebo reaguje nedostatečně, neunese subjektivní břemeno tvrzení spočívající v dotvrzování a tím ztratí při. Výsledkem je zde zamítnutí žaloby. S otázkou důkazního břemene se pojí i navazující otázka jeho **dělení** či **přenášení**, které se budu blíže věnovat v druhé části práce v rámci aplikace obecných poznatků o povinnostech a břemenech na konkrétní otázky problematiky odpovědnosti za škodu.

K výše uvedenému tedy můžeme shrnout, že v kontradiktorním civilním řízení ovládaném zásadou projednací zaujímají primární postavení povinnost tvrzení, povinnost důkazní a jim odpovídající břemeno tvrzení a břemeno důkazní (prokazování). Povinnost tvrzení je založena na procesní povinnost účastníka uvést skutečnosti důležité pro rozhodnutí (a samotné řízení). Břemeno tvrzení pak představuje procesní odpovědnost daného účastníka, že se soud požadované skutečnosti dozví. Povinnost důkazní stanovuje účastníku povinnost navrhnout a označit důkazní prostředky k prokázání skutečností, které tvrdí. Nebudou-li skutečnosti, které účastník v řízení před soudem tvrdí (povinnost tvrzení) prokázány, přemění se povinnost v břemeno, když účastníka stihne příslušná procesní sankce. Tou je v obou případech neúspěch ve sporu, tedy ztráta konkrétní pře.

3.2. Povinnost pravdivosti

Otázka, zda je povinností účastníka vždy a za všech okolností uvádět toliko pravdivé skutečnosti, má v kontradiktorním pojetí procesu zcela zásadní význam. Jako taková totiž napomáhá k formování a prosazování účelu civilního řízení, kterým je snaha o spravedlivé rozhodnutí ve věci.¹⁴⁵ Spravedlivé přitom může být pouze rozhodnutí, které je založeno na pravdivě zjištěném skutkovém stavu věci.

¹⁴⁵ Jak jsem již uvedl v první kapitole práce, účel procesu je dvojitý – ochrana subjektivních práv a rovněž pak ochrana a naplňování právního řádu jako celku. K tomu srov. např. MACUR 1997: c. d., s. 206.

Současná koncepce civilního procesu předpokládá co nejhlubší poznání skutkového stavu, a to i přes skutečnost, že původní koncepce stojící na vůdčí zásadě vyšetřovací (a zcela neomezené zásadě materiální pravdy) byla citelně oslabena ve prospěch konstituování kontradiktorního procesu založeného na primátu projednacího principu. Sporné řízení je v současnosti stále více formalizováno, přičemž však potřeba pravdivosti by se z jeho účelu neměla vytratit.

Je tak třeba negativně hodnotit současnou koncepci občanského soudního řádu, který neobsahuje výslovné vyjádření povinnosti pravdivosti. Přitom však pravdivost jako jedna ze základních procesních povinností byla vlastní civilnímu řádu soudnímu¹⁴⁶ i následujícím úpravám, až byly její zbytky obsažené v § 101 odst. 1 o. s. ř. zcela odstraněny novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. Původní ustanovení uvádělo: „*Účastníci jsou povinni přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení zejména tím, že **pravdivě a úplně vyličí všechny potřebné skutečnosti, označí důkazní prostředky a že dbají pokynů soudu.***“ Současné znění již o pravdivosti skutkových tvrzení taktně mlčí. Přitom však povinnost pravdivosti je jednou ze zásadních povinností, pokud má civilní proces plnit svůj účel, který se i přes stále větší množství novelizací nemění.

J. Macur považoval povinnost pravdivosti za jednu z šesti základních procesních povinností účastníka řízení.¹⁴⁷ Lze ji definovat jako požadavek, aby účastníci netvrdili skutečnosti, o jejichž nepravdivosti jsou sami přesvědčeni, přičemž je třeba poznamenat, že povinnost pravdivosti není založena na pravdě objektivní,

¹⁴⁶ V. Hora k tomu uvádí: „*Povinnost k pravdě náš zákon sice stranám ukládá, ale přímého splnění jejího nezaručuje; nezmiňuje se vůbec o tom, jaké následky mají stihnouti stranu, která tuto svou povinnost poruší. Je tedy náš § 178 lex imperfecta. Ale proto nelze mít za to, že by byl tento předpis bezcenným. Význam jeho je už v tom, že stanoví povinnost stran k pravdě jako povinnost právní; vyjde-li tudíž ve sporu na jevo, že strana tuto právní povinnost svou porušila, je soud oprávněn vyvoditi z toho pro tuto stranu nepříznivé důsledky i v jiných směrech; tato zjištěná nepravda bude tvořiti pro soudce důležitou součástku 'výsledků veškerého jednání', z nichž čerpá svoje přesvědčení o pravdě či nepravdě i některé jiné snad ve sporu uváděné skutečnosti.*“ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : II. díl.* Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 202.

¹⁴⁷ Srov. MACUR 1995a: c. d., s. 80. „[...] jedná se o povinnost zamezit průtahům řízení (povinnost urychlovat řízení), povinnost řádného (náležitého, poctivého) vedení sporu, povinnost předložit listiny, povinnost vysvětlovací, povinnost pravdivosti a povinnost dostavit se k jednání.“

nýbrž „pouze“ na pravdě subjektivní.¹⁴⁸ Právě plnění této povinnosti má dle J. Macura zcela zásadní význam, když: „*Soudní řízení by ztrácelo smysl a cíl, kdyby nebylo ochranou a prosazením skutečného materiálního práva. Civilní proces není neomezeným bojem, v němž jedna strana nad druhou vítězí, aniž by se na obě strany vztahovala právní úprava, která vymezuje hranice jejich kontradiktorní činnosti v zájmu pravdivého vysvětlení skutečného stavu věci.*“¹⁴⁹ Právě snaha o prosazování skutečného materiálního práva je i přes postupnou formalizaci procesu stále primárním cílem soudního řízení.

J. Stavinohová k tomu uvádí: „...*rezignace zákonodárce na výslovném stanovení povinnosti pravdivosti v civilním soudním řádu by mohla znamenat návrat k takové koncepci civilního procesu, jaká se uplatňovala na přelomu osmnáctého a devatenáctého století.*“¹⁵⁰ Tedy autorka tím naznačovala překonanou koncepci liberálního civilního procesu, kdy se široce uplatňoval názor, že skutkový stav pro účely rozhodnutí ve věci, vytvářejí výlučně účastníci řízení svou procesní činností, přičemž soud nemá do této činnosti zasahovat.¹⁵¹ Cílem takového procesu bylo toliko zajistit, aby na takto „umělý“ skutkový stav, byla správně aplikována příslušná ustanovení hmotného práva. Takové pojetí je však zcela nežádoucí, neboť „*žádné subjektivní hmotné právo nelze uměle odtrhnout od objektivních skutečností vnějšího světa, které jsou podle platných norem hmotného práva nezbytným předpokladem vzniku subjektivních soukromých hmotných práv. Není tedy možno poskytnout soudní ochranu určitému subjektivnímu hmotnému právu, aniž by byl pravdivě zjištěn skutkový předpoklad jeho vzniku, tedy skutečnosti odpovídající hypotéze hmotněprávní normy, která uplatňované subjektivní soukromé právo upravuje.*“¹⁵² V současnosti je při absenci výslovné zákonné úpravy povinnost pravdivosti dovozována z § 1 občanského soudního řádu, což je však přístup, který je spíše východiskem z nouze. Na druhou stranu zde přeci jenom existuje jakási nepřímá cesta jak donutit strany k pravdě, kterou uvádí K. Svoboda: „*Na lež ze strany účastníka však (byť nepřímo) reaguje nově koncipovaný § 118b odst. 1 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení může strana, která*

¹⁴⁸ Srov. MACUR, Josef. Povinnost pravdivosti a její legislativní úprava v civilním soudním řádu. *Právní rozhledy*, 1999b, roč. 7, č. 4, s. 172.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 175.

¹⁵⁰ STAVINOHOVÁ 2010: c. d., s. 68.

¹⁵¹ MACUR 1999b: c. d., s. 173.

¹⁵² Tamtéž, s. 174.

neuvědla pro rozhodnutí podstatné skutečnosti a důkazy 'bez své viny', vnést do sporu nové skutečnosti a důkazy i potom, co bylo řízení zkoncentrováno.“¹⁵³ Tedy zde je možné dospět k závěru, že (dle K. Svobody) lze pojem „bez své viny“ vykládat takovým způsobem, že pro případ, kdy účastník nenavrhuje nové důkazy či netvrdí nové skutečnosti, neboť s ohledem na vědomou lež druhého účastníka mu tyto v daný okamžik nepřijdou jako podstatné, dochází k prolomení zákonné koncentrace v jeho prospěch. Jedná se tedy o sankci, která má podobu zhoršení procesního postavení účastníka, který se v řízení dopustil vědomé nepravdy, neboť ten již nové skutečnosti uplatnit nemůže (daný stav totiž zavinil).

Takovéto nepřímé zakotvení povinnosti pravdivosti je však s ohledem na její přítomnost ve všech právních řádech vyspělých států (srov. například německá právní úprava) nedostatečné a tento přístup je z dlouhodobého hlediska neudržitelný. Je tak třeba negativně hodnotit přístup zákonodárce, kdy kontinuita tradiční a zásadní povinnosti účastníků řízení byla přetržena nikoliv právem komunistickým, nýbrž až právem demokratickým. *De lege ferenda* by bylo žádoucí, aby opětovně došlo k výslovnému zakotvení povinnosti pravdivosti do příslušných procesních předpisů, přičemž její nerespektování by pak bylo sankcionováno zhoršením postavení účastníka právě v důkazním řízení, např. vytvořením domněnky o opaku nepravdivého tvrzení. Taková koncepce by nutila strany k úplnému a pravdivému vyličení skutkových okolností, a tedy by byla zcela v souladu s cílem civilního procesu.

4. Průběh dokazování

Chápeme-li procesní dokazování jako určitý právem stanovený postup, je zřejmé, že tento proces se bude lišit od dokazování ve smyslu formální logiky, a to i přesto, že obecná pravidla formální logiky jsou pro tento postup bezpodmínečně nutná. „*Právní důkaz je podle logické formy vždy dedukce s normativními články, spadající tedy z logického hlediska do oblasti logiky normativních vět.*“¹⁵⁴ **Důkaz** v procesním smyslu jsou postupy, jimiž příslušný státní orgán (v našem případě

¹⁵³ SVOBODA 2009a: c. d., s. 86.

¹⁵⁴ WEINBERGER 1967: c. d., s. 211.

soud) získává premisy skutkového zjištění.¹⁵⁵ Lépe však je možné chápat pojem důkazu tak, že se jedná o konkrétní výsledek činnosti soudu při dokazování. Naopak **důkazním prostředkem** je spíše daná činnost, která vede k získání důkazu či, jak uvádí A. Winterová „*všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci.*“¹⁵⁶ Ustanovení § 125 o. s. ř. pak obsahuje demonstrativní výčet takových prostředků. Jedná se zejména o výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků.

S důkazními prostředky a dokazováním úzce souvisí i vymezení fází důkazního řízení, neboť to, ostatně jako každý proces, neprobíhá spontánně a neorganizovaně, nýbrž má stanovené určité etapy, které se po sobě ve stanovené (logické) posloupnosti uskutečňují. Dokazování se tak obecně rozpadá do čtyř fází: **1)** navrhování důkazů, **2)** opatřování důkazů, **3)** provádění důkazů a **4)** hodnocení důkazů.

Ad 1) Navrhování důkazů. Jak jsem uvedl již v první části práce, sporný proces je v zásadě ovládan zásadou projednací, a tedy odpovědnost za zjištění skutkového stavu mají vždy účastníci řízení. Tuto koncepci vyjadřuje i občanský soudní řád, když v § 120 odst. 1 uvádí, že „*účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení.*“ Ona důkazní povinnost je vyjádřena právě povinností označit důkazy, na základě kterých chce účastník prokázat pravdivost svých tvrzení. V tomto bodě pak splývá pojem důkaz i důkazní prostředek, neboť účastník, například žalobce, ve svém podání (žalobě) popíše jednotlivé skutečnosti, na základě kterých uplatňuje svůj nárok a k nim připojí důkazní návrhy, tedy návrhy okolností osvědčujících jeho „premisu“ (jeho „subjektivní pravdu“), které jsou však specifikovány například následujícím způsobem: *důkaz výslechem svědka XY, důkaz kupní smlouvou ze dne XY, důkaz znaleckým posudkem znalce XY*, atp. Je tedy zřejmé, že účastník navrhuje důkazní prostředky a nikoli důkazy.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 213.

¹⁵⁶ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 225.

¹⁵⁷ Srov. WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 248.

Navrhovat důkazy (důkazní prostředky) však nemusí jen účastníci, nýbrž je k tomu „oprávněn“ i **soud**, i když pouze v omezeném rozsahu stanoveném v § 120 odst. 3 o. s. ř., který dává soudu možnost provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. V případě soudu však použití pojmu navrhování důkazů není zcela přesné, neboť důkaz **navrhovat nemusí**. Jak je patrné již z dikce § 120 odst. 1 o. s. ř., který stanovuje, že je to soud, kdo rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Soud sám však nemusí důkazy navrhovat, protože již neexistuje orgán, který by mu je nedovolil provést.¹⁵⁸ Účastníci jsou povinni k důkazním návrhům proto, aby měl soud možnost redukovat množství důkazních prostředků, se kterými se bude muset vypořádat, a které také bude muset zhodnotit. Navíc tuto skutečnost zdůrazňuje výslovná právní úprava obsažená v § 120 odst. 3 o. s. ř., který uvádí, že: „...*může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy...*”

Ad 2) Opatřování důkazů. Současné znění občanského soudního řádu neupravuje postup, jakým jsou konkrétní důkazní prostředky navržené účastníky či soudem opatřovány. Obecně je při opatřování důkazů využívána zásada obsažená v § 6 o. s. ř., která zakotvuje soudu povinnost postupovat v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny. Tento přístup se uplatní v případě, kdy účastník navrhuje důkaz, který se však nenachází v jeho dispozici. Soud má totiž oprávnění (či spíše povinnost) k iniciování tzv. ediční povinnosti, která je obsažena v § 129 odst. 2 o. s. ř. a podle níž má předseda senátu právo uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby. Stejně oprávnění má i v případě opatřování jiných skutečností, když občanský soudní řád zakotvuje každé osobě povinnost sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.

Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti může jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek, tedy může odmítnout sdělit požadované skutečnosti jen tehdy, kdyby

¹⁵⁸ Pokud pomineme skutečnost, že soudce si musí sám sobě „navrhnout“ důkaz, který zamýšlí provést (jako součást jeho formálně logické úvahy při zjišťování skutkového stavu).

jejich prostřednictvím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Obdobně je zde na místě aplikovat i § 130 odst. 1 o. s. ř., který dává soudu oprávnění uložit osobě, která má určitý předmět důležitý pro řízení, aby jej předložila k provedení ohledání. Uvedený postup při opatřování důkazů, kde hraje významnou roli soud a jeho povinná součinnost s účastníky, je dalším z prvků, jejichž účelem je snaha o pravdivé a úplné zjištění skutkového stavu.

Ad 3) Provádění důkazů. Občanský soudní řád stanovuje, že dokazování provádí soud při jednání, přičemž však je-li to účelné, může být o provedení důkazu **dožádán** jiný soud nebo předseda senátu může důkaz z pověření senátu provést mimo jednání. Provést konkrétní důkaz lze tedy trojím způsobem: a) při jednání, b) mimo jednání, a c) prostřednictvím dožádání. Je třeba pamatovat, že při každém z těchto způsobů mají účastníci právo být přítomni a jeho výsledky je třeba vždy při jednání sdělit.¹⁵⁹ Účastníci pak mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny. Demonstrativně vymezené důkazní prostředky v občanském soudním řádu pak obsahují zvláštní postupy pro jejich provádění.

Výslech svědka. Předseda senátu vyzve svědka, aby souvisle vyličil vše, co ví o předmětu výslechu. Klást otázky mají právo postupně předseda senátu, členové senátu, účastníci a znalci. Otázku položenou účastníkem nebo znalcem předseda senátu nepřipustí, jen jestliže nesouvisí s předmětem výslechu nebo naznačuje-li odpověď anebo je-li zejména předstíráním neprokázaných nebo nepravdivých skutečností klamavá. Je tedy zřejmé, že ze zákonné úpravy vyplývá jisté výsadní postavení soudu při výslechu svědka. Často je to právě předseda senátu, kdo provede celý výslech, přičemž tento postup není zcela v souladu s principem kontradiktornosti řízení, když účastníkům nedává prostor pro jejich vlastní strategii a taktiku pro výslech svědka, což není možné hodnotit kladně. Každá z procesních stran navrhuje „své“ svědky a bylo by vhodné, aby právě ten z účastníků, kterému má být výpověď svědka ku prospěchu, vedl výslech. Soud by pak měl mít možnost klást doplňující otázky až jako poslední, aby byly

¹⁵⁹ Rovněž však účastníci nejsou přítomni dokazování v případě rozhodnutí bez nařízení jednání dle § 115a o. s. ř.

odstraněny případné nedostatky, popřípadě, aby upozornil na nesrovnalosti ve výpovědi.

Rovněž je nežádoucí, aby způsob kladení otázek byl stanoven toliko účastníkům řízení, když záleží na diskreci předsedy senátu, zda otázku připustí či nikoliv, přitom však předseda senátu není takovým omezením vázán, když zde není orgán, který by jeho otázku mohl nepřipustit. De facto tak předseda senátu může klást i účastníkům zakázané otázky naznačující odpověď, a tím deformovat celkový dojem z prováděného důkazu. Účastníci zde nemají žádná oprávnění jak moderovat postup soudu, což je třeba hodnotit jako velký nedostatek současné právní úpravy.

Důkaz znalcem. Pro provedení důkazu znalcem platí obecně zásada ústnosti. Soud tedy znalce primárně vyslechne, avšak může mu také uložit, aby posudek vypracoval písemně (což bývá pravidlem). Je-li ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. V odůvodněných případech se místo výslechu znalce soud může spokojit toliko s písemným posudkem (k otázce znaleckého posudku viz následující kapitola). **Důkaz listinou.** Důkaz listinou se provede tak, že ji nebo její část při jednání předseda senátu přečte nebo sdělí její obsah. **Ohledání předmětu,** pak může soud provést při jednání (jde-li o předmět, který k němu lze přepravit) či na místě, kde se předmět nachází. V tom případě pak je nezbytné k němu předvolat ty, kteří se předvolávají k jednání.

Ad 4) Otázce hodnocení důkazů je věnována šestá kapitola.

5. Osvětlování skutečností vyžadujících odborné znalosti

Ve sporech o náhradu škody je mnohdy nezbytné odpovědět na skutkové otázky, jejichž řešení nemůže být pro svou odbornou povahu ponecháno volné úvaze soudce, který je v odpovídající profesní oblasti laikem. V takových případech pak rozhodnutí závisí na aplikaci znalostí, které soud často nemá a ani není možné spravedlivě požadovat, aby je měl. Již V. Hora k tomu uváděl, že „*Soudce má zjistiti, proniknouti a posouditi celý skutkový stav; ale k tomu se mu nedostává namnoze potřebných odborných vědomostí. Zůstaly by tudíž mnohé důležité skutečnosti soudci buď vůbec neznámy nebo by jim nebyly úplně a správně objasněny.*“¹⁶⁰ Řešení takových otázek má být svěřeno osobě, která má odborné znalosti v odpovídajícím oboru – **znalci**, aby ten „...svým odborným posudkem skutkový stav věci objasnil, látku, která tu je, ale zůstala by snad soudci utajena, najevo vynesl a soudu předložil.“¹⁶¹

Nicméně příbrání znalce není jediným postupem, jaký lze v dané situaci využít. Právní úprava posuzování odborných skutkových otázek prošla v nedávné době změnou, když zákonem č. 218/2011 Sb., došlo k výrazné úpravě již existujícího důkazního prostředku – **odborného vyjádření**. I přestože byl tento důkazní prostředek přítomen již v předchozím znění občanského soudního řádu (v § 127 odst. 4 o. s. ř.), nebyla zákonodárcem zvolená koncepce dostačující pro jeho širší aplikaci. Důvodová zpráva k uvedenému novelizačnímu předpisu pak k tomuto uvádí, že „*Cílem nového znění § 127 je efektivnější a hospodárnější využívání institutu znaleckých posudků v občanském soudní řízení. Nemožnost podání odborného vyjádření bez úplaty dnes znemožňuje požádat o jeho podání soukromé subjekty. Navrhovaná právní úprava se proto navrácí k dřívější jednoznačné formulaci, kdy odborná vyjádření byla vyžadována pouze po orgánech a formulačně vyjasňuje, že nejde jen o státní orgány, ale i o orgány*

¹⁶⁰ HORA 2010: c. d., s. 354.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 354.

územní a profesní samosprávy.“¹⁶² Je tak patrné, že výše uvedenou novelou bylo do té doby v zásadě jednotná koncepce založená na znaleckém posudku, rozštěpena na dva rovnocenné důkazní prostředky – **odborné vyjádření a znalecký posudek.**

V případě, kdy rozhodnutí závisí na **posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí**, má tak soud dvě možnosti – **1)** vyžádat si odborné vyjádření, nebo **2)** pokud je pro složitost posuzované otázky takový postup nevhodný (nebo pokud tu je pochybnost o správnosti odborného vyjádření), ustanovit znalce.

Důkaz znalcem (a rovněž i odborným vyjádřením) je tak přípustný pouze ohledně těch skutečností, které jsou k tomu svou povahou způsobilé.¹⁶³ Mezi skutečnosti, které mohou být v řízení posuzovány, znalcem není možné zařadit právo, neboť to se v souladu se zásadou *iura novit curia* nedokazuje a jeho znalost je povinností soudu. Co však může být předmětem znaleckého zkoumání, je právo cizozemské.¹⁶⁴ „*Znalecký posudek je velmi specifickým prostředkem, kterak se domoci skutkových poznatků a důkazů během civilního sporu před českým soudem. Znalci do značené míry suplují důkazní aktivitu soudu i účastníků tím, že ‘svévolně’ zjišťují a zajišťují skutečnosti a důkazy důležité pro rozhodnutí ve věci.*“¹⁶⁵

Použití znaleckého posudku má nespornou výhodu v tom, že může vést ke kompenzaci informačního deficitu procesní strany, která je ohledně zkoumaných skutečností zatížena důkazním břemenem. Účastník tak může získat i takové informace, ke kterým by jinak neměl přístup, resp. ani by o nich nemusel vědět. K. Svoboda k tomu jako příklad uvádí: „*Kupříkladu znalec z oboru zdravotnictví má právo si vyžádat veškerou zdravotnickou dokumentaci posuzované osoby, aniž by potřeboval výslovné svolení pacienta. Byť tato zdravotnická dokumentace*

¹⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; ASPI ID LIT38122CZ.

¹⁶³ Srov. KEANE, GRIFITHS; McKEOWN 2010: c. d., s. 525. „*The opinion evidence of an expert is only admissible on a matter calling for expertise.*”

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 526.

¹⁶⁵ SVOBODA 2009a: c. d., s. 85.

nakonec není přímo provedena k důkazu, znalec ji ve svém posudku shrne a opře o ni své nejenom odborné, ale i skutkové závěry. ¹⁶⁶

Je třeba uvést, že v řízení se může vyskytovat celá řada skutečností, které svou ryze odbornou povahou vyžadují znalecké posouzení, přičemž tyto jsou pro vydání rozhodnutí zcela klíčové a bez jejich objasnění soud nemůže provést odpovídající subsumpci skutku pod konkrétní hmotněprávní normu. Tento závěr lze demonstrovat na jednoduchém případě. V obci dojde ke střetu dvou automobilů. Škůdce porušil právní povinnost tím, že nedal přednost v jízdě, přičemž se brání tím, že poškozený jel příliš rychle, a kdyby dodržel zákonem stanovenou rychlost v obci, tak by k nehodě nedošlo. Navíc spolu se škůdcem jela v autě spolujezdkyně, která však nebyla připoutána¹⁶⁷ a při nehodě u ní dojde ke škodě na zdraví. Je tedy také poškozenou. V takovém případě pak bude třeba provést důkaz znaleckým posudkem v otázce spoluzavinění obou poškozených, přičemž toto zjištění bude mít pro rozhodnutí zcela zásadní význam. Pokud by totiž jel první poškozený příliš rychle, měl by na vzniku škodní události svůj podíl a stejně tak i poškozená, pokud bude ze znaleckého posudku patrné, že kdyby použila bezpečnostní pásy, ke škodě na zdraví by bývalo nedošlo. Hodnocení míry jejich spoluzavinění (viz § 441 občanského zákoníku), tedy jaký poměr náhrady škody má být v konkrétním případě poškozeným přiznán, je pak otázkou právní, která přísluší soudu.

5.1. Odborné vyjádření

Odborné vyjádření je, jak jsem uvedl výše, v zásadě novým důkazním prostředkem. Navíc z § 127 odst. 1, které jej obsahuje je patrné i jeho **privilegované postavení** v důkazním řízení oproti znaleckému posudku – *„Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření. Jestliže pro*

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 84.

¹⁶⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008: *„Nepoužití ochranné přilby cyklistou starším 15 let je porušením prevenční povinnosti uvedené v ustanovení § 415 obč. zák. a může v rozsahu, v němž se podílelo na vzniku (zvětšení) škody utrpěné cyklistou při dopravní nehodě, zakládat jeho spoluzavinění na vzniku škody ve smyslu ustanovení § 441 obč. zák.“*

složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.“ Po předmětné novelizaci občanského soudního řádu je soud povinen primárně zajistit osvětlení odborných skutečností skrze odborné vyjádření a až v případě, kdy toto nebude možné, pro obtížnost či složitost dané otázky vyřešit orgánem veřejné správy, ustanoví **znalce**. K. Svoboda podrobil novelizovanou právní úpravu kritice, když krátce po jejím přijetí vymezil okruh sporných otázek, které zákonodárce opomněl novou úpravou vyřešit (resp., které novou právní úpravou založil):¹⁶⁸

- a) Není jasné, jak má soud postupovat v případě, kdy bude účastník žádat bližší vysvětlení odborného vyjádření, či kdy bude mít doplňující otázky, což je situace, která je v případě znaleckého posudku řešena výsledkem znalce. U odborného vyjádření však zákon nehovoří o možnosti „výslechu“ orgánu, který vyjádření zpracoval.
- b) Není patrné, jak má soud postupovat za situace, kdy bude potřeba, aby účastníci, podobně jako u znaleckého posudku, poskytli orgánu veřejné správy nutnou součinnost.
- c) Zákonodárce nezakotvil v občanském soudním řádu povinnost příslušných orgánů vyhovět soudu na jeho žádost o vypracování odborného vyjádření.
- d) Rovněž je zcela nesprávná koncepce, kdy zákonodárce v souladu se zásadou projednací zatíží účastníky odpovědností za zjištění skutkového stavu, a pak jim určí, jaký důkazní prostředek mají upřednostnit, či jaký soud upřednostní.

Skutečnosti uvedené **sub a)** až **c)** obsahují otázky, která mají spíše technickou povahu, než že by se jednalo o natolik závažný procesněprávní problém, který by zasluhoval hlubší náhled. I přestože jsem si vědom určitého zjednodušení, domnívám se, že absence výslovného příkazu příslušnému orgánu veřejné správy netvoří překážku jeho uplatnění. V případě znaleckého posudku totiž občanský soudní řád rovněž nehovoří o povinnosti znalce poskytnout znalecký posudek na vyžádání soudu. Tato povinnost je zakotvena až v § 12 odst. 1 zákona o znalcích

¹⁶⁸ SVOBODA, Karel. Místo znaleckých posudků odborná vyjádření. *Právní rádce*, 2011, č. 12. s. 22–23.

o tlumočnicích¹⁶⁹, který uvádí – „*Nejde-li o žádný z případů uvedených v § 11; je znalec (tlumočnick) povinen podat posudek (provést tlumočnický úkon), jestliže byl ustanoven znalcem (tlumočnickem) v řízení před státním orgánem. Odmítne-li znalec (tlumočnick) provést úkon, sdělí to státní orgán krajskému soudu, v jehož seznamu je znalec (tlumočnick) zapsán.*“

Na odborné vyjádření je pak z tohoto úhlu pohledu nutno nahlížet ve světle zvláštního právního předpisu – **správního řádu**. I přestože uvedený předpis neobsahuje výslovné zakotvení správněprocesního institutu odborného vyjádření, řadí mezi činnosti uvedené v části čtvrté (SpŘ) **vyjádření**. Tak je v § 155 odst. 2 a 3 správního řádu stanovena příslušnému správnímu orgánu povinnost vydat ta vyjádření – „*Je-li správní orgán požádán o vydání osvědčení nebo ověření a jsou-li splněny předpoklady k provedení požadovaného úkonu, **správní orgán tento úkon bez dalšího provede**. Pokud správní orgán shledá, že nelze vydat vyjádření nebo osvědčení, provést ověření nebo učinit sdělení, je povinen o tom na požádání písemně uvědomit dotčenou osobu a sdělit důvody, které k tomuto závěru vedly.*“ Tímto ustanovením je zakotven základní procesní postup správního orgánu při vydávání vyjádření, a tedy v tomto poměru bude dle mého názoru rovněž odborné vyjádření dle občanského soudního řádu vydáváno. Je tak patrné, že zákonodárce ani v případě znaleckého posudku, ani v případě odborného vyjádření neopominul zakotvit povinnost (byť oklikou) příslušnému subjektu k jeho vypracování.

V případech, kdy pak zákonodárce dle námitek nezakotvil dostatečnou procesní úpravu postupu při vzniku specifických situací [sub a) a b)], se pak nabízí odpovídající řešení za pomoci analogie s důkazem znaleckým posudkem, a to i přesto, že se v daném případě jedná o řešení z nouze, které není zcela na místě a může vzbuzovat rozporuplné reakce. Ostatně shodně k tomuto uvádí i K. Svoboda „*Nepokládám za rozumné, aby se zákonodárce spolehl na to, že příliš kusou úpravu týkající se odborných vyjádření doplní soudní judikatura, a to využitím analogie, která subjekty poskytující odborná vyjádření postaví naroveň znalcům. Taková soudní praxe totiž bude problematická, neboť využití analogie ve*

¹⁶⁹ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o znalcích a tlumočnicích“).

*veřejnoprávních předpisech (a tedy i v občanském soudním řádu) lze z teoretického hlediska zpochybnit.*¹⁷⁰

Hlubší rozbor si však zaslouží námitka uvedená **sub d)**, které poukazuje na pochybení směřující do samé podstaty současné koncepce sporného řízení. Novelou § 127 o. s. ř., totiž zákonodárce favorizuje určitý důkazní prostředek, což v řízení, které je ovládáno dispoziční autonomií jeho účastníků nepůsobí jako citlivé řešení palčivé problematiky hospodárnosti řízení. Původní záměr zákonodárce stran odborného vyjádření (tedy před předmětnou novelou) výstižně shrnují autoři komentáře k občanskému soudnímu řádu – „*V každém případě postup podle § 127 odst. 4 by měl být volen jen tam, kde nejsou vůbec žádné pochybnosti o správnosti potvrzení či vyjádření, a to za splnění předpokladu, že pomínutí znaleckého dokazování bude přínosem z hlediska hospodárnosti řízení.*“¹⁷¹ Je patrné, že před účinností novely mělo odborné vyjádření spíše podružný charakter, kdežto nyní je zcela uměle privilegováno, což vyplývá z v úvodu citované části důvodové zprávy. S tímto problémem se navíc pojí dvě navazující otázky:

- e) Jakým způsobem bude řešen rozpor mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem, tedy jaký je jejich vzájemný vztah.
- f) Jak má být řešena situace, kdy bude v řízení třeba odborných poznatků a účastník předloží jim zpracovaný „soukromý“ znalecký posudek dle § 127a o. s. ř.

Z § 127 odst. 1 o. s. ř. plyne, že znalecký posudek je v podstatě kvalifikovaným odborným vyjádřením, a jako takový má přijít do úvahy za situace, kdy nebude možné použít zákonodárcem privilegovaný důkazní prostředek. Tedy z logiky předmětného ustanovení nemůže nastat situace, kdy bude vedle sebe jak odborné vyjádření, tak znalecký posudek nařízený soudem. Nicméně je možné, že taková situace nastane, například v případě, kdy soud při hodnocení důkazu odborným vyjádřením dojde k závěru, že toto není způsobitelné dostatečným způsobem osvětlit skutkový stav, a není tak dostatečně přesvědčivým důkazem v předmětném řízení (srov. § 127 odst. 1 druhá věta o. s. ř.).

¹⁷⁰ SVOBODA 2011: c. d., s. 23.

¹⁷¹ DRÁPAL, BUREŠ 2009: c. d., s. 894.

Občanský soudní řád neobsahuje právní úpravu přezkoumání odborného vyjádření na rozdíl od znaleckého posudku, kde je takový postup zakotven v § 127 odst. 2 – „*Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, soud nechá znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem.*“ Opět se zde čistě teoreticky nabízí možnost řešení dané situace pomocí analogie, avšak na otázku kým má být odborné vyjádření přezkoumáno, nemůže analogická aplikace daného ustanovení odpovědět. Pokud by tomu měl být nadřizení správní orgán, jevil by se takový postup často jako zcela neproveditelný. Jako příklad může posloužit vztah Státního ústavu pro kontrolu léčiv a Ministerstva zdravotnictví. Bude-li například pro vyřešení otázky odpovědnosti za škodu rozhodné posouzení obsahu registrační dokumentace léčivého přípravku, který byl činitelem vzniku škody, nebude mít Ministerstvo zdravotnictví dostatečné odborné (či spíše odborně technické) znalosti, neboť registrační autoritou je právě Státní ústav pro kontrolu léčiv. Rovněž nebude možné, aby přezkum vyjádření provedl ten samý správní orgán, neboť vyjádření jako úkon správního orgánu je sice výsledkem činnosti konkrétní úřední osoby, nicméně jako takové je vydáváno správním orgánem jako státní autoritou. Bude zřejmě vždy na místě postupovat dle druhé věty § 127 odst. 1 občanského soudního řádu – „*Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující **nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.***“ Tímto postupem tedy bude vždy vyloučeno jakékoliv přezkoumání odborného vyjádření a konečné slovo bude mít opět znalec.

Domnívám se, že zákonodárce předmětnou právní konstrukcí s ohledem na námitku obsaženou **sub e)** nedostatečně rozpracoval, neboť v případě, kdy bude odborné vyjádření odborně nepoužitelné, soud ustanoví znalce a celý proces se místo časové i finanční hospodárnosti opět prodlouží a prodraží.

Shodně je pak třeba vypořádat se i s námitkou **sub f)**, neboť zde je o to obtížnější specifikovat vztah mezi odborným vyjádřením a znaleckým posudkem předloženým účastníkem řízení (§ 127a o. s. ř.) – „*Jestliže **znalecký posudek předložený účastníkem řízení má všechny zákonem požadované náležitosti***

a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný soudem. Soud umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.“ Jak však bude soud postupovat za situace, kdy účastník předloží takto „soukromě“ vypracovaný znalecký posudek, který bude nedostatečný například co do odbornosti? Může soud nechat vypracovat odborné vyjádření nebo musí nechat znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem (provést revizi)? Z právní úpravy vyplývá, že účastníkem předložený znalecký posudek již není pouze listinným důkazem, nýbrž má shodné postavení jako „soudní“ znalecký posudek, a jako takový může být přezkoumáván a odborně zpochybněn pouze postupem podle § 127 odst. 2 o. s. ř. Tedy za situace, kdy například již s podanou žalobou přiloží žalobce vypracovaný znalecký posudek, nebude dle mého názoru přicházet v potaz postup dle § 127 odst. 1 věty první o. s. ř., neboť i když bude tento posudek co do odbornosti vadný, soud jej může „opravit“ pouze zákonem presumovaným postupem – tedy výslechem znalce či revizním znaleckým zkoumáním, nikoli však odborným vyjádřením. Rovněž je možné souhlasit s K. Svobodou, že *„procesní úprava, která soudu ukládá, aby při poznávání skutečností, od nichž odvíjí své rozhodnutí, vycházel z odborného stanoviska orgánu moci výkonné, nerespektuje oddělenost jednotlivých státních mocí.“*¹⁷²

Je třeba poukázat na skutečnost, že **správní i trestní proces** shodně obsahují důkazní prostředek v podobě odborného vyjádření, a to rovněž shodně kuse a neúplně jako v případě nového znění občanského soudního řádu. Tak § 105 odst. 1 trestního řádu v první větě obsahuje – *„Je-li k objasnění skutečností důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení **odborné vyjádření**. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“* Téměř shodné požadavky pak uvádí i první věta § 56 správního řádu – *„Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, které úřední osoby nemají, a jestliže odborné posouzení skutečností nelze opatřit od jiného správního*

¹⁷² SVOBODA 2011: c. d., s. 23.

orgánu, správní orgán usnesením ustanoví znalce.“ Právní úprava obsažená v občanském soudním řádu tak nepředstavuje něco v právním řádu nemístného, avšak měla by tak činit jen co do dokazování v případě nesporného řízení, které je shodně jako správní a trestní proces ovládáno zásadou vyšetřovací a předmět i způsob dokazování je tak otázkou úvahy příslušného orgánu, který stíhá odpovědnost za zjištění skutkového stavu.

Zákonodárce tak předmětnou novelou občanského soudního řádu výrazně zasáhl do zažitého, i když ne zcela efektivního, postupu, jakým soud získává poznatky o odborných skutečnostech, avšak tento zásah neprovedl zcela správným způsobem. Účastníkům řízení, kteří jsou odpovědní za zjištění skutkového stavu, podsouvá důkazní prostředek, který v mnoha ohledech zavdává pochybnosti o míře své odbornosti a rozhodnutí o tom, jakým způsobem budou v řízení osvětleny často podstatné skutkové okolnosti, přenáší z účastníků na soud. Taková úprava je jistě možná v případě řízení ovládaných vyšetřovacím principem (např. nesporných řízení), kde je pouze věcí příslušného orgánu (a jeho odpovědnosti), jakým způsobem shromáždí důkazní materiál. Avšak nikoli v kontradiktorním sporu, kde je na účastnících, aby sami volili důkazy, které mají sloužit na podporu jejich tvrzení.

5.2. Znalecký posudek jako *conditio sine qua non* ve sporech o náhradu škody

Do novely občanského soudního řádu provedené zákonem č. 218/2011 Sb., byla role odborného vyjádření spíše podružná a v zásadě bylo zjišťování a posuzování odborných skutečností ponecháváno znalci. I po výše vymezené změně právní úpravy se domnívám, že role znalců ve sporech o náhradu škody je pro naplnění účelu civilního procesu nezbytná a bude stále v řízení dominantní. Nicméně ani právní úprava důkazu znaleckým posouzením není bez větších či menších vad, které zákonodárce setrvale přehlíží.

Znalecký posudek má v důkazním řízení zcela specifické postavení, neboť jeho účelem je odpovědět na často zcela zásadní skutkové otázky a nelze jej proto

nahradit jiným důkazním prostředkem (vyjma odborného vyjádření). Kdo vykonává znaleckou činnost, stanovuje **zákon o znalcích a tlumočnících**, přičemž náležitosti osoby znalce lze dovodit z § 4 tohoto zákona. Znalcem je osoba jmenovaná ministrem spravedlnosti či předsedou krajského soudu, která je československým státním občanem. Základní podmínkou je, že musí mít potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit, přičemž je nezbytné, aby měla i takové osobní vlastnosti, které jsou zárukou toho, že bude znaleckou činnost vykonávat řádně. Osobu znalce výstižně definuje V. Hora: *„Znalcem je osoba, od stran i soudu rozdílná, která o jistých skutečnostech, událostech nebo stavech, soudem mu předložených, sděluje tomuto svůj subjektivní úsudek, jež čerpá ze zvláštních svých odborných znalostí. [...] podává znalec soudu jen svůj úsudek, řídě se svými odbornými znalostmi.“*¹⁷³

Značným problémem současné právní úpravy výkonu znalecké činnosti jsou poměrně nízké odborné požadavky na osobu znalce, a to i přesto, že právě jeho odborné znalosti by měly být středem zájmu. Jan Mach k tomu uvádí: *„Žádný právní předpis nestanoví, jaká má být kvalifikace znalce v oboru zdravotnictví, který je kompetentní posuzovat práci svých kolegů - lékařů. [...] Zatím je otázka, kdo je a kdo není soudním znalcem, tedy kdo 'má a kdo nemá kulaté razítko', výslovně otázkou nahodilosti. Pravidla, podle kterých by v budoucnu měli být určováni znalci z oboru zdravotnictví, kteří budou kompetentní posuzovat práci lékařů, by měla být nově stanovena, stejně jako by bylo třeba stanovit kvalifikační požadavky včetně požadavků na praxi u znalců provádějících toto posouzení.“*¹⁷⁴

Tyto závěry J. Macha lze bezpochyby vztáhnout i na jiné odbornosti než zdravotnictví. Je s podivem, že i když se rozsah skutečností, které znalec přezkoumává, stále rozšiřuje, chybí v právní úpravě konkrétní a specifické požadavky určující způsob, jakým budou jeho znalosti prověřovány. Znalec je osobou, která se velice významně podílí na dosahování účelu civilního procesu, a požadavky na jeho odbornost by tomuto postavení měly odpovídat. Rovněž je možné negativně hodnotit i skutečnost, že sice existuje více druhů subjektů vykonávajících znaleckou činnost (znalecké ústavy, znalci, vysoké školy, popř.

¹⁷³ HORA 2010: c. d., s. 354.

¹⁷⁴ MACH, Jan. Činnost soudních znalců v oboru zdravotnictví. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7–8, s. 9.

jiné instituce), nicméně neexistuje mezi nimi přesně vymezená hierarchie a není možné říci, že posudek poskytnutý lékařskou fakultou univerzity je z odborného hlediska lepší než posudek vypracovaný samostatným znalcem. Obecně mají z hlediska důkazního řízení stejnou relevanci.¹⁷⁵

Dalším problémem je scházející možnost stran vyjádřit se k osobě znalce či dokonce iniciovat jeho odvolání tak, jak ji znal **civilní řád soudní**.¹⁷⁶ Ten v § 355 uváděl: „Znalci mohou býtí odmítnuti z týchž důvodů, které opravňují soudce; odmítnutí však nemůže býtí odůvodňováno tím, že byl dříve v téže rozepři vyslýchán jako svědek.“ Tímto ustanovením byla dána účastníkům možnost vyloučit z řízení znalce, u něhož bylo možné pochybovat o jeho nestrannosti. Stejná možnost (tedy vznášet námitky k osobě znalce) dnes existuje v trestním procesu, kde § 105 trestního řádu stanovuje povinnost, aby při výběru osoby, která má být přibrána jako znalec, bylo přihlédnuto k důvodům, pro které podle zákona o znalcích a tlumočnících je znalec z podání znaleckého posudku vyloučen. Vedle toho lze vznést námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek položených znalci. Vyhoví-li soud námitkám a důvody pro vyžádání znaleckého posudku trvají, učiní opatření k vyžádání znaleckého posudku buď jiným znalcem, nebo podle jinak formulovaných otázek.

Jak jsem již naznačil výše, úprava důkazu znalcem je v občanském soudním řádu vymezena poměrně stručně. Je vtěsnána do § 127 a § 127a o. s. ř., která však ani zdaleka neřeší všechny zásadní otázky spojené s touto problematikou. Například je velice důležitá otázka, jakým způsobem má soud postupovat v případě, kdy soudní spis obsahuje několik protichůdných posudků, jejichž správnost či nesprávnost soud nemůže po odborné stránce posoudit. Je často velmi obtížné odpovídajícím způsobem odůvodnit postup při jejich hodnocení a skutkový stav, který má soud za prokázaný. Je sice pravda, že soud může postupovat podle § 127 odst. 2 o. s. ř. – „*Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek*

¹⁷⁵ Náznak hierarchie obsahuje pouze § 21 zákona o znalcích a tlumočnících – „*Jsou-li v určitém oboru ústavy nebo jiná pracoviště specializována na znaleckou činnost, jsou státní orgány povinni vyžadovat posudky především od nich. Ve zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek.*“

¹⁷⁶ Zákon č. 13/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.

nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, soud nechá znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem.“, avšak zákon již neřeší, je-li v rámci kolize správný posudek vědeckého ústavu či samostatného znalce. J. Mach k tomu uvádí: „*Znalci ani znalecké ústavy však nejsou diferencovány tak, aby bylo stanoveno, kdo může vypracovávat pouze ‘základní’ znalecký posudek a kdo může vypracovávat ‘revizní’ znalecký posudek, takže to někdy bývá otázkou naprosté náhody. Přitom v některých případech soudy mají tendenci přikládat tzv. reviznímu znaleckému posudku vyšší důkazní hodnotu než ‘běžnému znaleckému posudku’*“.¹⁷⁷

Na otázku, kdy je vhodné přistoupit k vypracování revizního znaleckého posudku, se snaží odpovědět i judikatura. Tak například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 25 Cdo 583/2001 uvádí, že „*Přezkoumání závěrů znaleckého posudku ve smyslu ust. § 127 odst. 2 o. s. ř. dalším posudkem jiného znalce, vědeckého ústavu nebo jiné instituce (tzv. revizní znalecké zkoumání) je namísto tehdy, jestliže znaleckým dokazováním nebyly objasněny všechny skutečnosti potřebné k rozhodnutí ve věci, k nimž je třeba odborných znalostí, popř. jestliže soud má k dispozici dva znalecké posudky s rozdílnými závěry o stejné otázce a pro tyto rozpory, které se nepodařilo v řízení odstranit, nemohou být tyto znalecké posudky podkladem pro rozhodnutí.*“

Podstatnou otázkou je **hodnocení znaleckého posudku** jako důkazu. Dokazování je ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů (viz druhá kapitola) a není tak již z podstaty této koncepce možné, aby měl některý z důkazu obecně vyšší důkazní sílu. K této problematice se velice přiléhavě vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. **III. ÚS 299/06**, který sice řeší problematiku znaleckého posouzení v trestním řízení, nicméně jeho závěry jsou plně aplikovatelné i na řízení civilní. „*Znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazních prostředků a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Nelze však pustit ani na okamžik ze zřetele, že ze stěžejních zásad dokazování v novodobém trestním procesu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů, včetně znaleckého posudku. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně*

¹⁷⁷ MACH 2009: c. d., s. 10.

pečlivě, jako každý jiný důkaz, ani on nepožívá žádné větší důkazní síly a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti. **Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu**, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce. Metodologie znaleckého dokazování vyžaduje, aby jak orgány činné v trestním řízení, tak samotný znalec kriticky hodnotili úplnost a bezvadnost podkladových materiálů, které znalec podrobuje svému zkoumání. Znalec nesmí sám vyloučit některé z předložených podkladů jen proto, že nezapadají do jím vytyčené verze události. **Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, slepě důvěřovat závěrům znalce, by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle svého vnitřního přesvědčení, privilegovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat.**“

J. Mach k tomu poznamenává, že situace, kdy se v trestním řízení dostanou do rozporu dva (či více) znaleckých posudků se dle výše uvedeného stanoviska Ústavního soudu vyřeší aplikací zásady *in dubio pro reo*, tedy prostřednictvím presumpce nevin. Tento fakt je lehce odvoditelný z právní úpravy trestního procesu, který je ovládán zásadou oficiality. Již však není zcela jednoznačné, jakým způsobem má být postupováno v případě civilního sporu o náhradu škody.¹⁷⁸ Zde nelze aplikovat žádnou z uvedených zásad. Soud tak musí protichůdné posudky zhodnotit postupem dle §132 o. s. ř. a na základě logických argumentů se s touto rozporností vypořádat.

Pro hodnocení znaleckého posudkem soudem tedy platí, že „závěry znaleckého posudku nelze bez dalšího přebírat, ale je třeba v případě potřeby je ověřovat i jinými důkazy, a to zejména tehdy, **jestliže mohou být pochybnosti o správnosti závěrů znaleckého posudku**. Tak tomu je např., připouští-li znalecký posudek možnost zpřesnění jím uváděných údajů, avšak k tomuto zpřesnění znalec

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

*nepřikročí, nebo postupuje-li znalec ve znaleckém posudku podle určitého předpisu, ale v dílčím závěru se od něho bez bližšího zdůvodnění odchýlí.*¹⁷⁹ Je tedy povinností soudu, aby přezkoumal pouze takové závěry znalce, které tento postup svou povahou připouštějí. Na otázku jakým konkrétním způsobem soud přezkoumává znalecký posudek, odpovídá rozhodovací praxe soudů: „*Hodnocení důkazu znaleckým posudkem (§ 132 o. s. ř.) spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. Důkaz znaleckým posudkem tedy soud hodnotí jako každý jiný důkaz, nemůže však přezkoumávat věcnou správnost odborných závěrů.*“¹⁸⁰ Soud tedy musí znalecký posudek podrobit bližšímu zkoumání a nikoli jen nekriticky přebrat závěry znalce za své vlastní.

K tomu shodně uvádí i T. Holčapek: „*Tím, kdo v konečné fázi zjišťuje skutkový stav, je nicméně přesto soud. Je tedy jeho právem odchýlit se od mínění znalců, pokud má v souhrnu důkazů důvod například pro odlišné hodnocení toho, co by v dané situaci měla udělat rozumná osoba s patřičnou kvalifikací. Jedná se o projev zásady volného hodnocení důkazů. V řadě sporů mu ostatně ani nic jiného nezbude, neboť v případech konfliktních znaleckých posudků prezentovaných více znalci bude nevyhnutelně nucen volit mezi různými stanovisky a posuzovat je z hlediska jejich logiky, vnitřní koherence a přesvědčivosti.*“¹⁸¹

I přestože právní úpravu výkonu znalecké činnosti nelze hodnotit jako odpovídající důležitosti její funkce v soudním řízení, je nepochybné, že bez přítomnosti důkazů znaleckým posudkem se soud často neobejde. *De lege ferenda* by tak bylo vhodné podrobit právní úpravu hlubšímu zkoumání a upravit ji takovým způsobem, aby odpovídala soudobým trendům. Zcela zásadní je pak vyřešení otázky právní regulace přezkoumávání kvalifikace jednotlivých znalců, stanovení pevné hierarchie mezi jednotlivými znaleckými subjekty a v neposlední

¹⁷⁹ R 33/1995 In.: ŠKÁROVÁ 2009: c.d., s. 306.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 25 Cdo 583/2001.

¹⁸¹ HOLČAPEK 2011: c. d., s. 97.

řadě, prostřednictvím úpravy procesních předpisů, zakotvit takovou právní úpravu, která by dávala jasnou odpověď na otázku, jak má civilní soud postupovat v případě rozporu mezi více znaleckými posudky, popř. blíže specifikovat použití revizního znaleckého zkoumání, když je zcela jasné, že jedno ustanovení občanského soudního řádu nemůže být dostačujícím pro vyřešení tak zásadní problematiky. Dotváření chybějící právní úpravy judikaturou je v tomto případě východiskem z nouze, nikoliv však řešením odpovídajícím smyslu a důležitosti znaleckého dokazování.

6. Hodnocení důkazů

Hodnocení důkazů je vrcholnou fází dokazování, kdy jsou již navržené a opatřené důkazní prostředky soudem provedeny a ten hodnotí jejich relevanci, význam či konkrétní důkazní sílu jakou jim v daném případě přizná. Základním pravidlem ovládajícím tuto fázi je zásada volného hodnocení důkazů, kterou jsem přiblížil ve druhé kapitole. Otázka jakým způsobem je tato zásada aplikována, tedy jakým způsobem soud důkazy skutečně hodnotí je tématem této kapitoly. „*Hodnocení důkazů je součástí zjišťování skutkového stavu, umožňuje soudci, aby nabyl plné vnitřní přesvědčení o tom, že určité skutečnosti jsou či nejsou objektivně dány.*“¹⁸² Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. Při tomto postupu pak pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Je tedy zřejmé, že pro hodnocení důkazů nejsou podkladem pouze výsledky provedeného dokazování, nýbrž i ostatní skutečnosti, které vyšly za řízení najevo.

Je tak možné dojít k závěru, že hodnocení důkazů překračuje obecný rozsah důkazního řízení, přičemž „*pod pojmem rozsah dokazování lze rozumět stanovení hranice dokazování, tedy množství a kvalitu důkazů, jimiž má být prokázán ten okruh dokazovaných skutečností, který je vymezen předmětem dokazování. Negativně je pak rozsah dokazování vymezen tím, které skutečnosti se [...] nedokazují.*“¹⁸³ Při hodnocení důkazů, tak přicházejí v potaz i skutečnosti, které netvoří předmět dokazování, jako například osobnost soudce či jeho životní zkušenost. Nejvyšší soud tento postup výstižně definuje – „*hodnocení důkazů je myšlenková činnost soudu, kterou je provedeným důkazům přisuzována hodnota závažnosti (důležitosti) pro rozhodnutí, hodnota zákonnosti, hodnota pravdivosti, popřípadě věrohodnosti.*“¹⁸⁴ Lze tedy vymežit, že soud hodnotí provedené důkazy z hlediska kategorií:

- a) závažnosti,
- b) zákonnosti,
- c) pravdivosti, a

¹⁸² KOVÁŘOVÁ-KOCHOVÁ 2010: c. d., s. 101.

¹⁸³ ŠÁMAL; KRÁL; BAXA; PÚRY 2001: c. d., s. 484.

¹⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 5. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1480/2008.

d) věrohodnosti.

Hlediska uvedená sub c) a d), tedy pravdivost a věrohodnost provedených důkazů spolu úzce souvisejí a jejich posuzování spadá při hodnocení důkazů v jedno. „Hodnocením důkazů z hlediska jejich **pravdivosti** soud dochází k závěru, které skutečnosti, o nichž důkazy (pro rozhodnutí významné a zákonné) podávají zprávu, lze považovat za pravdivé (dokázané) a které nikoli. Vyhodnocením důkazů z hlediska pravdivosti předpokládá též posouzení **věrohodnosti** důkazem poskytované zprávy podle druhu důkazního prostředku a způsobu, jakým se podle zákona provádí. Při důkazu výpovědi svědka musí soud vyhodnotit věrohodnost výpovědi s přihlédnutím k tomu, jaký má svědek vztah k účastníkům řízení a k projednávané věci a jaká je jeho rozumová a duševní úroveň, k okolnostem, jež provázely jeho vnímání skutečností, o nichž vypovídá, vzhledem ke způsobu reprodukce těchto skutečností a k chování při výslechu (přesvědčivost, jistota, plynulost výpovědi, ochota odpovídat na otázky apod.) a k poznatkům, získaným na základě hodnocení jiných důkazů (do jaké míry je důkaz výpovědi svědka souladný s jinými důkazy, zda jim odporuje, popřípadě zda se vzájemně doplňují); celkové posouzení uvedených hledisek pak poskytuje závěr o pravdivosti či nepravdivosti tvrzených (prokazovaných) skutečností.“¹⁸⁵ Je možné tvrdit, že spolu se zákonností důkazního prostředku (či důkazu) se jedná o formální požadavky, které podmiňují jeho hodnocení po stránce závažnosti (důležitosti).¹⁸⁶ K hodnocení závažnosti pak uvádí Nejvyšší soud následující kritéria: „Při hodnocení důkazů z hlediska jejich závažnosti (důležitosti) soud určuje, jaký význam mají jednotlivé důkazy pro jeho rozhodnutí a zda o ně může opřít svá skutková zjištění (zda jsou použitelné pro zjištění skutkového stavu a v jakém rozsahu, popřípadě v jakém směru).“¹⁸⁷

Pravdivost, věrohodnost a závažnost nejsou objektivní kategorie se stanovenými obligatorními předpoklady, při jejichž naplnění bude důkaz automaticky naplňovat požadavek pravdivosti či věrohodnosti. Spíše zde rozhoduje subjektivní

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 33 Cdo 739/2008.

¹⁸⁶ P. Holländer k tomu uvádí, že „Jakkoli jsou v uvedené právní větě [§ 2 odst. 6 trestního řádu] atributy hodnocení důkazů vyjmenovány vedle sebe, ve skutečnosti svým smyslem směřují k jedinému cíli. Tímto cílem je ověření pravdivosti určité teze.“ HOLLÄNDER 2009: c. d., s. 204.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4171/2008.

vnímání soudce, který tyto důkazy provádí. Hodnocení důkazů je komplexním procesem, ve kterém jednotlivé aspekty nejsou striktně odděleny, nýbrž se prolínají a navzájem podmiňují.¹⁸⁸ Tak například důkaz nemůže být pro řízení důležitý (hledisko závažnosti), pokud není dle názoru soudu pravdivý. V tom případě nemůže být ani věrohodný. Nebo důkaz může být pravdivý, ale z pohledu soudu bude nevěrohodný, a tedy i jeho závažnost pro řízení nemůže být vysoká, neboť by tím snižovala autoritu meritorního rozhodnutí.¹⁸⁹ Lze tedy říci, že posuzování pravdivosti a věrohodnosti je podmiňující pro odpovídající zhodnocení závažnosti. Ve svém souhrnu pak všechny uvedené postupy „...směřují k jedinému cíli. Tímto cílem je ověření pravdivosti určité teze.“¹⁹⁰ S ohledem na rozsah práce se nebudu blíže zabývat rozborem všech hodnotících kritérií a zaměřím se pouze na hodnocení důkazů po stránce zákonnosti, neboť právě s tímto postupem vystává řada otázek.

6.1. Hodnocení důkazů z hlediska zákonnosti

Zákonnost provedených důkazů je zásadním formálním požadavkem kladeným na vlastnosti důkazu. „Při hodnocení důkazů po stránce jejich zákonnosti zkoumá soud, zda důkazy byly získány (opatřeny) a provedeny způsobem odpovídajícím zákonu nebo zda v tomto směru vykazují vady; k důkazům, které byly získány nebo provedeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy, soud nepřihlédne.“¹⁹¹ K otázce zákonnosti důkazů existuje v současné době poměrně rozsáhlá judikatura vysokých soudů, která proces hodnocení důkazů po stránce jejich přípustnosti, s ohledem na dodržení či nedodržení právních předpisů,

¹⁸⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2008, sp. zn. 33 Odo 826/2006: „Věrohodnost určité zprávy (poznatku) získané provedením konkrétního důkazu, a tedy i její význam z hlediska důkazu pravdivosti či nepravdivosti skutkových tvrzení, soud hodnotí jednak izolovaně, jednak ve srovnání se zprávami získanými provedením všech zbývajících důkazů.“

¹⁸⁹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2616/2007: „Na nesprávnost hodnocení důkazů lze usuzovat jen ze způsobu, jak soud hodnocení důkazů provedl. Tak je tomu např. v případech, kdy v hodnocení důkazů, popř. poznatků, které vyplynuly z přednesů účastníků nebo které vyšly najevo jinak, z hlediska závažnosti, zákonnosti, pravdivosti, případně věrohodnosti je logický rozpor, nebo např. jestliže výsledek hodnocení důkazů neodpovídá tomu, co mělo být zjištěno způsobem vyplývajícím z ustanovení § 133 až 135 o. s. ř.; nelze-li soudu v tomto směru vytknout žádné pochybení, pak není možné ani polemizovat s jeho skutkovými závěry, např. namítat, že z provedených důkazů vyplývá skutkové zjištění jiné.“

¹⁹⁰ HOLLÄNDER 2006: c. d., s. 204.

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 1. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4339/2007.

osvětluje. Je však na místě poznamenat, že v případě provádění a hodnocení nezákonných důkazů se jedná o velice citlivou otázku konfliktu základních práv a svobod a o jejím komplexním řešení není mezi Ústavním a Nejvyšším soudem zcela konzistentní shoda.

Dle názoru Jana Seidla je „za nepřijatelný považován jak důkaz zatížený vadou dokazování způsobenou odchýlením soudu od procesních předpisů, tak takový důkaz, který je nepřijatelný v důsledku deliktního jednání toho, kdo důkaz opatřil na podporu určitých skutkových tvrzení.“¹⁹² Vyjdeme-li tedy z uvedeného předpokladu, může být důkaz považován za nepřijatelný ze dvou základních důvodů:

- 1) porušení procesních předpisů,
- 2) možné deliktní jednání účastníka řízení, který důkaz navrhuje.

Za porušení procesních předpisů je možné považovat jednání soudu, či jiných procesních subjektů, kterým tyto získají (opatří či provedou) důkaz postupem, který nemá oporu v příslušném procesním předpise. Tato kategorie nezákonných důkazů je v judikatuře Ústavního soudu nejčastěji uváděna v případech trestního řízení, kdy dojde například k pochybení orgánů činných v trestním řízení tím, že provedou výslech svědka bez přítomnosti právního zástupce obviněného¹⁹³, či že použijí důkaz získaný nezákonným donucením.¹⁹⁴ V civilním řízení pak zajímavý příklad nepřijatelného důkazu uvádí usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. 6. 2002, sp. zn. 24 Co 214/2002: „K důkazu provedenému justičním čekatelem věcně a místně příslušného soudu nelze při hodnocení důkazu přihlídnout.“ Jako možnou vadu je třeba zmínit i problematiku tzv. opomenutých důkazů (důkazy navržené účastníkem, které soud neprovede), které rovněž mají negativní důsledky co do zákonnosti vydaného rozhodnutí.¹⁹⁵ Tyto pak de facto tvoří protipól důkazům provedeným, ale nezákonně opatřeným. Je možné konstatovat, že porušení procesních předpisů o dokazování má téměř vždy za následek nezákonnost důkazu a tím nezákonnost celého řízení, neboť takovým

¹⁹² SEIDL, Jan. Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 8, s. 381.

¹⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 5. 1999, sp. zn. IV. ÚS 135/99.

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 6. 2002, sp. zn. II. ÚS 291/2000.

¹⁹⁵ HANUŠ, Libor. Ústavněprávní vady důkazního procesu z pohledu judikatury Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 18, s. 649.

postupem **dojde k přímému zásahu do práva na spravedlivý proces** v intencích čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Obecně je tak možné konstatovat, že u všech případů uvedených sub 1) je nepřípustnost důkazu seznatelná *a prima facie*, neboť pochybení příslušných orgánů v procesu poskytování ochrany ohroženým subjektivním právům v zásadě vždy porušuje právo na spravedlivý proces. Otázkou ke zkoumání je pak **intenzita** takového porušení.

6.1.1. Protiprávně získané důkazní prostředky

Druhá skupina případ se týká situací, kdy je důkaz po procesní stránce proveden bezchybně, nicméně jej opatřil účastník řízení způsobem, kterým porušil některou z norem objektivního práva, tedy deliktním jednáním. Obecně je v takovém případě důkazní prostředek taktéž nepřípustný. V případě, že by soud takový důkaz přijal, dopustil by se podle J. Seidla **zprostředkovaného zásahu do základních práv**, neboť by takovému účastníku umožnil těžit z jeho protiprávního jednání.¹⁹⁶ Nicméně je třeba vyřešit jakým způsobem naložit se situací, kdy bude důkaz sice opatřen protiprávně, ale jeho obsahem bude zachycení protiprávního jednání druhého účastníka. Dojde tedy ke konfliktu určitých základních práv.¹⁹⁷ Ústavní soud řešení této situace pojal následujícím způsobem: *„K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. **Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody.** V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi stojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod,*

¹⁹⁶ SEIDL 2010: c. d., s. 384.

¹⁹⁷ Problematikou kolize základních práv a svobod se zabývá např. KOSAŘ, David. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2008, roč. 17, č. 1. ASPI ID LIT30076CZ.

nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.¹⁹⁸ Je tedy možné tvrdit, že v případě, kdy dojde k takovéto konfliktní situaci, je přípustné, aby převážil zájem na pravdivém zjištění skutkového stavu, a tedy aby bylo „porušeno“ právo na spravedlivý proces jednoho z účastníků oproti druhému. Tento závěr ostatně podporuje i názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 191/05: „*Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. Při úvaze o prioritě jednoho ze dvou v kolizi se ocitajících základních práv je nutno zkoumat, zda byly využity všechny možnosti minimalizace zásahu do základního práva druhého. Při střetu základních práv, které stojí na stejné úrovni, bude vždy věcí nezávislých soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla neodůvodněně dána přednost před právem druhým.*“

Ve výše uvedeném nálezu Ústavní soud vymezil postup, jakým se řeší kolize právních principů. Právní principy jsou zvláštním druhem právních norem (použijme-li pojem normy v obecném smyslu¹⁹⁹), které se liší od právních pravidel (tedy právních norem v užším smyslu – jako explicitního vyjádření ustanovení právního předpisu) tím, že nejsou vzájemně derogovatelná. Při střetu dvou protichůdných ustanovení zákona (pravidel), která řeší shodnou otázku, bude vždy jedno z nich nepoužitelné s ohledem na jejich vzájemný poměr (kupříkladu speciality) mezi nimi – jejich poměr se řeší metodou „všechno nebo nic“.²⁰⁰ Tak je to možné ilustrovat na příkladu zákona na ochranu osobních údajů,²⁰¹ který je v otázkách ochrany osobních údajů (tedy např. projevů osobnosti) *lex specialis* k občanskému zákoníku (v poměru k § 11 an).

V případě střetu dvou principů však nemůže dojít k situaci, kdy bude jeden z nich neaplikovatelný, resp. derogovaný. Principy v námi řešené situaci představují základní práva či svobody. Jejich střet je tak řešen odlišným způsobem, neboť není možné, aby jedno základní právo „zrušilo“ druhé. Podle současné doktríny se

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

¹⁹⁹ MELTZER 2011b: c. d., s. 41 an.

²⁰⁰ Srov. DWORKIN, Ronald M. *Když se práva berou vážně*. 1. vydání. Praha : Oikoyomenh, 2001. s. 43 an.

²⁰¹ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“).

použije metoda proporcionality (či taktéž test proporcionality či princip proporcionality) a obě střetnulé se základní práva budou poměřována v relaci ke konkrétní situaci (*ad hoc*). P. Holländer poukazuje na skutečnost, že princip proporcionality se skládá z dílčích hodnotících kritérií.²⁰²

- a) vhodnosti
- b) potřebnosti
- c) poměrování
- d) minimalizace zásahů²⁰³

Tuto „čtyřjedinou“ strukturu proporcionality pak racionalizoval David Kosař – „*Obecně lze říci, že při posuzování možnosti omezení základního práva ve prospěch jiného základního práva se ÚS řídí dvěma podmínkami, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo: (1) podmínkou vzájemného poměrování, a (2) podmínkou minimalizace zásahů do obou práv.*“²⁰⁴

Aplikaci výše uvedených postupů můžeme využít při řešení otázky legality použití soukromých videozáznamů jako důkazů v civilním řízení. Tuto otázku můžeme zodpovědět prostřednictvím poměrování jak pravidel, tak principů. Jedná-li se o případ, kdy je důkazním prostředkem videozáznam škůdce, který odcizil ze zahrady rodinného domu osobní automobil, přičemž kamerový systém byl nainstalován a provozován v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů, použije se pravidlo **speciality** a dojdeme k závěru, že takový důkaz je přípustný, neboť byl získán na základě zákonné výjimky z obecné úpravy, a tedy legálně. Tuto skutečnost výslovně připomíná Jan Morávek: „*Úpravu občanského zákoníku z poměru speciality pro případy zásahů do osobnosti činěných prostřednictvím zpracovávání osobních údajů specifikuje (veřejnoprávními prvky) zákon o ochraně osobních údajů, který obecně vymezuje případy, ohledně nichž zákonodárce dospěl k závěru, že je opodstatněné překonat zákaz zásahu do*

²⁰² HOLLÄNDER 2006: c. d., s. 160–162.

²⁰³ S tímto výslovně nesouhlasí například David Kosař In: KOSAŘ, David. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2008, roč. 17, č. 1. ASPI ID LIT30076CZ, když uvádí, že test proporcionality se skládá pouze z 1) testu vhodnosti, 2) testu potřebnosti a 3) testu poměrování. Otázka minimalizace stojí samostatně.

²⁰⁴ KOSAŘ 2008: c. d., nestránkováno.

osobnosti (soukromí).“²⁰⁵ Pro legalitu záznamu je tak v tomto případě třeba dodržet podmínky stanovené zákonem o ochraně osobních údajů.²⁰⁶ Tedy je nezbytné (mimo jiné), aby záznam byl pořízen v souladu s účelem, pro který byla bezpečnostní kamera pořízena [srov. § 5 odst. 1 písm. f) zákon o ochraně osobních údajů].

Dojdeme-li k závěru, že účel, pro který byl kamerový systém zřízen, naplněn nebyl, je nezbytné, aby k zásahu do práva došlo na základě právem uznaného právního titulu, který v daném případě vymezuje § 5 odst. 2 písm. e) zákona o ochraně osobních údajů, tedy správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je možné osobní údaje zpracovávat, **pokud je to nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce, příjemce nebo jiné dotčené osoby; takové zpracování osobních údajů však nesmí být v rozporu s právem subjektu údajů na ochranu jeho soukromého a osobního života.**²⁰⁷

Pokud tedy bude škůdce při krádeži zaznamenán kamerovým systémem v rozporu se zákonem, (tedy například za situace, kdy kamerový systém nebude provozován v souladu se zákonem ne ochranu osobních údajů) bude na místě danou otázku řešit poměřováním principů. Konkrétně poměřováním práva vlastnit majetek (ochrana principu vlastnictví) a práva na ochranu osobnosti (ochrana principu nedotknutelnosti osobnosti), neboť v daném případě nebude možné uplatnit výjimku z obecné povinnosti souhlasu se zásahem do osobnosti fyzické osoby. V takovém případě je pak třeba aplikovat výše vymezený test proporcionality a hodnotit, jaký zásah bude v danou chvíli „konformnější“.

²⁰⁵ MORÁVEK, Jan. Kdy lze jako důkazní prostředek připustit záznam z kamerového systému? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 13, s. 460.

²⁰⁶ k tomu srov. stanovisko Úřadu na ochranu osobních údajů č. 1/2008 [http://www.uouu.cz/files/stanovisko_2008_1.pdf, ověřeno ke dni 7. 9. 2011].

²⁰⁷ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3717/2008: „Důkaz totiž nemusí být opatřen právně přijatelným způsobem a pak je třeba jej odmítnout jako důkaz nepřipustný. Hranice nepřipustnosti důkazu začínají v civilním procesu většinou tam, kdy by mělo v souvislosti s provedením důkazu dojít k porušení ústavního práva fyzické osoby na její soukromí...“ K tomu srov. MORÁVEK 2011: c. d., s. 462.

Tuto myšlenku blíže rozvádí i J. Seidl, který navrhuje, aby byl nepřipustný důkaz podroben testu přípustnosti důkazu, který vymezuje následovně.²⁰⁸

- 1) Je-li nepřipustnost důkazu způsobena protiprávním jednáním účastníka, je třeba posoudit povahu a závažnost takového zásahu do práv druhého účastníka.
- 2) Je třeba posoudit jeho případnou nadbytečnost. Tedy je-li zde objektivně možné skutkové tvrzení prokázat jiným důkazem, který je přípustný, měl by ho soud před nepřipustným upřednostnit.
- 3) Dále je nutné zkoumat, zda je možné deklarovat existenci kvalifikovaného zájmu na provedení nepřipustného důkazu (tedy na prokázání dané skutečnosti) a posoudit závažnost porušení práva účastníkem, který takový důkaz opatřil.
- 4) Provést test proporcionality, tedy porovnat míru zásahu do zájmů navrhovatele zásahu i druhého účastníka, jemuž provedení tohoto důkazu způsobí újmu na právech.

V uvedeném je možné spatřovat odraz výše vymezených komponent principu proporcionality, jak je uvádí P. Holländer či D. Kosař a lze tak s touto metodou souhlasit. Z testu přípustnosti důkazu tak vyplývá, že pouze takový důkazní prostředek, který bude shledán jako nezbytný a v míře zásahu do práv odpovídající dané situaci, bude moci být použit k prokázání skutkových tvrzení jeho navrhovatele. Jedná se o koncepci zcela logickou a odpovídající funkční rovnosti základních práv a svobod, jejichž konkrétní vztah je možné poměřovat pouze *ad hoc*, tedy vždy vzhledem ke konkrétní procesní situaci, konkrétním veřejným zájmům a s ohledem na záruku rovnosti účastníků. Nicméně by bylo zcela na místě zakotvit do právního řádu vhodným vymezením zvláštní zákonnou licenci pro zásah do osobnostních práv fyzické osoby, a to takovou, která by reflektovala častou nezbytnost takových důkazů v civilním soudním řízení. *„Úkolem soudu je [...] získat dostatečný materiál pro potřeby rozhodnutí. Paradoxně nepřipustné důkazy jsou často zdrojem informací, které mohou přesvědčivě osvětlit skutečný stav věci. V takovém případě soudy musí volit, zda*

²⁰⁸ SEIDL 2010: c. d., s. 393–394.

nedopustit deformaci důkazního procesu, nebo nedostatečně zjistit skutkový stav, tedy rozhodnout v neprospěch toho účastníka, který neunesl důkazní břemeno. ²⁰⁹

Výslovná zákonná úprava, by vytvořila lepší a předvídatelnější situaci, než jaká panuje v současnosti, kdy proti sobě stojí několik „precedentních“ rozhodnutí, každé s odlišným závěrem. Je totiž třeba pamatovat, že základní občanskoprávní zásada *nemo turpitudinem suam allegare potest* (nikdo nemůže mít prospěch ze své vlastní nepoctivosti)²¹⁰ platí pro všechny účastníky daného vztahu stejnou měrou a bylo by zcela nevhodné, aby v rámci procesního práva zvýhodňovala toliko škůdce v tom, že poškozený nemůže použít jako důkaz (využít ho ve svůj prospěch) videozáznam zachycující jeho protiprávního jednání, který vytvoří bez jeho výslovného souhlasu. Jak ostatně uvádí i Ústavní soud: *„Úmluva i Listina [...] zaručují spravedlivý proces, ale neupravují dokazování jako takové, přestože to je podstatnou, ne-li nejdůležitější, částí řízení. To ovšem neznamena, že dokazování je jaksi ‘mimo, ústavněprávní rovinu a jeho úprava je zcela výlučnou záležitostí zákona. Základní zásady spravedlnosti řízení, zejména principy rovnosti zbraní a kontradiktornosti, ovládající celé řízení, se nutně vztahují i na dokazování.*“²¹¹ Právě s ohledem na princip rovnosti zbraní a kontradiktornosti sporného procesu je třeba aplikovat uvedené postupy takovým způsobem, aby výsledkem nebylo nic menšího než spravedlivé rozhodnutí.

6.2. Hodnocení míry důkazu

Zásadním bodem hodnocení důkazů je otázka míry důkazu, při které je možné považovat tvrzenou skutečnost za prokázanou, přičemž je třeba uvést, že skutkový stav zjištěný soudem bude v naprosté většině případů založen na vysoké míře pravděpodobnosti, nikoli na naprosté jistotě. Pojem míra důkazu stanovuje určitý stupeň pravděpodobnosti, který je u konkrétního tvrzení nezbytný k tomu, aby

²⁰⁹ Tamtéž, s. 382.

²¹⁰ S tímto se pojí i otázka, zda v případě, kdy soud přijme protiprávně získaný důkaz s tím, že daná míra zásahu do chráněného zájmu poškozeného převažuje nad chráněným zájmem škůdce, vytvoří stav, kdy tento záznam bude de facto zlegalizován, či zda je možné, aby se sám škůdce domáhal přiměřeného zadostiučinění dle § 13 občanského zákoníku. Zde se opět vynoří zásada, že nikdo nemůže mít prospěch ze své vlastní nepoctivosti.

²¹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

soud svou úvahou mohl uznat, že se danou skutečnost podařilo prokázat. Tedy tato míra důkazu stanoví, jaká „síla důkazu“ je nezbytná k tomu, aby soud mohl dojít k závěru, že předmětné skutečnosti byly prokázány. Český civilní proces operuje výhradě s maximální možnou mírou pravděpodobnosti často označovanou jako pravděpodobnost hraničící s jistotou či praktická jistota.²¹² Mimo toho však procení právo zná i tzv. osvědčení, což lze považovat za nižší stupeň míry pravděpodobnosti, přičemž ten se uplatní v případě předběžných opatření, rozhodování o úpadku či dalších rozhodnutích vyskytujících se převážně v insolvenčních řízeních. „*Takové skutečnosti budou osvědčeny tehdy, když je z více než 50% pravděpodobné, že nastaly. Česká procesní úprava však k tomuto způsobu řešení důkazní nejistoty přistupuje jen u prozatímních, případně u procesních rozhodnutí. Český proces až na nicotné výjimky nepočítá s potlačením zásady 'non liquet' a s možností vítězit ve sporu na základě 'pouhé' pravděpodobnosti.*“²¹³ Je tak patrné, že tyto případy tvoří pouze zvláštní výjimku.

K tomu, aby určitá situace byla považována za prokázanou je podle K. Svobody zapotřebí, aby došlo ke splnění dvou předpokladů: **1) objektivní** pravděpodobnosti (hraničící s jistotou), že se skutek tak jak je popsán stal, a současně **2) subjektivnímu** přesvědčení soudce o jeho pravdivosti.²¹⁴ Obě tyto podmínky je třeba vykládat vždy společně, neboť jejich společná aplikace je pro rozhodnutí nepostradatelná. Požadavek, aby soud zjistil skutek s vysokou mírou pravděpodobnosti, je zakotven v § 6 o. s. ř., který obsahuje povinnost, aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny. Právě z požadavku spolehlivého zjištění vyplývá takto vysoká míra pravděpodobnosti, kterou J. Macur označuje jako pravděpodobnost hraničící s jistotou či praktická jistota.²¹⁵ V tomto pojetí procesu je tak široce uplatňována teorie důkazních břemen, neboť při potřebě takto vysoké pravděpodobnosti dochází častěji k situacím *non liquet*.

²¹² Srov. poznámka pod čarou č. 106.

²¹³ SVOBODA 2009a: c. d., s. 47.

²¹⁴ Tamtéž, s. 42.

²¹⁵ J. Macur k tomu uvádí: „*Podle současné soudní praxe je důkaz podán, jestliže je dosaženo jistoty, že určitá skutečnost nastala, anebo jestliže proto hovoří vysoká pravděpodobnost hraničící s jistotou, neboť hlubší povahu věci a přesný průběh událostí je vzhledem k jejich obecné nepostižitelnosti možno jen zřídka plně objasnit.*“ MACUR 2001: c. d., s. 117.

Teorie důkazního břemene má totiž za cíl poskytnout soudci možnost meritorně rozhodnout ve věci právě v případě, kdy tzv. „není jasno“ (*non liquet*). Jak uvádí J. Macur „určitý skutkový stav by dokázán a příslušná procesní strana unesla své důkazní břemeno, jestliže **soud nabytí vnitřní přesvědčení, že bez nejmenších pochybností a výhrad je tvrzení procesní strany pravdivé.**“²¹⁶ Je tedy zřejmé, že v této koncepci civilního procesu je důkazní břemeno nepostradatelným pojmem. Oproti naší (středoevropské) koncepci prokazování skutkového stavu stojí koncepce známá z angloamerického právního systému, která je založena na tzv. převažující pravděpodobnosti (*balance of probabilities* či *preponderance of evidence*). Při jejímž uplatnění pak není nutné, aby soudce nabytí výše uvedenou (téměř absolutní) jistotu pravdivosti. Naopak postačí, aby se daná skutečnost jevila jako více pravděpodobná. V případě, kdy bude soudce rozhodovat na základě poměrování pravděpodobnosti dvou protichůdných tvrzení, nebude tak často docházet k situaci *non liquet*, neboť vždy jedno z nich bude pravděpodobnější.²¹⁷ Výše zmíněný autor k tomu uvádí, že „*míra důkazu je chápána jako dílčí aspekt celkového jevu provádějí a hodnocení důkazů. Patří do problematiky zjišťování skutkového stavu, kdežto důkazní břemeno se může uplatnit až tehdy, jestliže veškeré dokazování bylo uzavřeno a skončilo konstatováním non liquet, tedy bez objasnění rozhodných skutkových okolností.*“²¹⁸

System založený na potřebě zjištění rozhodných skutečností na úrovni praktické jistoty je pro naši právní oblast typický. Jen takový způsob hlubokého objektivního zjištění a subjektivního přesvědčení soudce je odpovídající současnému účelu civilního procesu, tedy poskytování ochrany ohroženým či porušeným subjektivním právům. Potřeba vysoké míry objektivního zjištění je pak regulována subjektivním přesvědčením soudce, neboť obě složky jsou pro určení skutečnosti jako prokázané nezbytné. To znamená, že **i když je stanovena vysoká míra potřebné pravděpodobnosti, je jen a pouze na uvážení soudu, zda je této v konkrétním případě dosaženo.**

²¹⁶ MACUR 1995b: c. d., s. 356.

²¹⁷ Jedná o princip převažující pravděpodobnosti, při jehož obecném uplatnění nelze aplikovat nauku o důkazním břemeni, neboť nenastává situace objektivní nejistoty. Srov. MACUR 2001: c. d., s. 142.

²¹⁸ MACUR 1995b: c. d., s. 358.

Na druhou stranu zastánci koncepce založené na převažující pravděpodobnosti uvádějí, že tato je pro kontradiktorní řízení vhodnější, neboť nutí strany k větší procesní aktivitě, když každý podaný důkaz může být lehce „přebit“ dalším důkazem protistrany.²¹⁹ Tato zvýšená činnost stran pak vede k většímu množství důkazů, a tím k lepšímu a úplnějšímu poznání skutkového stavu.²²⁰ Navíc je ve prospěch uvedené koncepce častým argumentem i skutečnost, že soud stejně nemůže poznat objektivní pravdu. S tímto se však neztotožňoval J. Macur: „*Pokud zastánci pravděpodobnostní koncepce hodnocení důkazů poukazují na okolnost, že absolutní pravda je nedostižitelná a převažující pravděpodobnost určitého skutkového stavu je maximum, jehož soud může dosáhnout, pak celou problematiku nepřipustně zjednodušují. I když je pojem praktické jistoty pouze zvláštní kvalitativní úroveň pravděpodobnostní struktury lidského poznání, je svou zvláštní kvalitou a specifickým vymezením dokonale přizpůsoben praktickým, byť vysoce náročným, potřebám lidské činnosti.*“²²¹

V angloamerickém právním systému se potřebná míra pravděpodobnosti (*standard of proof*) odlišuje podle toho, o jaké typ řízení se jedná. Obecně tak platí, že v trestním řízení je třeba prokázat vinu obžalovaného *beyond the reasonable doubt* – nade vši pochybnost a v řízení civilním pak pouze *on the balance of probabilities* (či *preponderance of evidence*) – tedy pouze v míře převažující pravděpodobnosti.²²² Tato dichotomie míry důkazu je podle mého názoru zcela nežádoucí. Typickým příkladem je ve Spojených státech mediálně známý trestní (a následně civilní) proces ***People of the State of California v. Orenthal James Simpson***. V tomto případě byl obžalovaný (populární hráč amerického fotbalu) obviněn z vraždy své manželky a jejího milence. V trestním řízení byl O. J. Simpson (z důvodu existence důvodných pochybností) osvobozen, nicméně v následujícím sporu o náhradu škody iniciovaném rodiči zavražděného milence byl s ohledem na potřebu nižší míry pravděpodobnosti shledán

²¹⁹ SVOBODA 2009a: c. d., s. 44.

²²⁰ J. Macur v této souvislosti hovoří o „negativné spolupráci“ účastníků řízení. K tomu srov. MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000b, roč. 8, č. 5, s. 202.

²²¹ MACUR 1995b: c. d., s. 367.

²²² KEANE; GRIFFITHS; McKEOWN 2010: c. d., s. 77.

odpovědným za *tort of wrongful death* a byla mu uložena povinnost k náhradě škody.

Na tomto rozhodnutí je jasně patrné, jak obecné uplatnění dvou zcela protichůdných koncepcí míry důkazu v jednom systému práva způsobuje jeho vnitřní rozpor, který může mít i vysloveně negativní následky. Vzhledem k tomu, že v uvedeném systému práva existuje mimo obecné náhrady škody (reparační funkce) i trestní náhrada škody (tzv. *punitive damages*),²²³ která je přiznána na základě úvahy rozhodujícího orgánu jako spravedlivá náhrada, je zřejmé, že je možné o vině rozhodovat hned dvakrát. V daném případě totiž náhrada škody sestávající převážně z *punitive damages* ve výši přes 30 milionů dolarů mohla s úspěchem vyrovnat chybějící trestní odsouzení.

Na tomto místě je však nutné poznamenat, že i česká právní úprava umožňuje, aby došlo k podobným rozhodnutím jako v uvedeném případě. Při porovnání civilní a trestní úpravy procesu můžeme při určité míře zjednodušení dojít závěru, že trestní řízení je řízením materiálním, kde zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, stojí na prvním místě. Na druhou stranu v civilním sporu již stojí zájem stran někde jinde. Tomu odpovídá i častější pronikání formální pravdy prostřednictvím specifických procesních institutů. Závěry civilního a trestního soudu se tak mohou v řešení určitých otázek lišit. Můžeme si tak položit otázku, zda je tedy možné, aby například v případě ublížení na zdraví byl v trestním řízení obžalovaný osvobozen a následně v civilním řízení povinen k náhradě škody.

Z rozhodovací praxe je jasně patrné, že i v českém právu může dojít i takovému výsledku. Nejvyšší soud se k této otázce vymezil v **Usnesení ze dne 15. 4. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2368/98**: „*Soud je v občanském soudním řízení vázán pouze rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu (srov. § 135 odst. 1 OSŘ). Zprošťujícím rozsudkem vydaným soudem v trestním řízení např. z toho důvodu, že nebylo*

²²³ HORSEY; RACKLEY 2011: c. d., s. 554.

prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, nebo že tento skutek není trestným činem [...], však soud v občanském soudním řízení vázán není. Na základě hodnocení důkazů odpovídajícího ustanovení § 132 OSŘ proto může dospět k závěru, že skutek, pro nějž byl účastník občanského soudního řízení trestně stíhán a v němž je zároveň spatřováno jeho protiprávní jednání (např. porušení občanskoprávní povinnosti, ze kterého se vyvozuje nárok na náhradu škody, porušení družstevní kázně členem družstva apod.), se stal, přestože soud v trestním řízení učinil závěr, že tento skutek nebyl prokázán.“

A tento právní názor potvrdil i v nedávném rozsudku ze dne **23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2180/2010**: *„Nedůvodná je námitka nerespektování vázanosti trestním rozsudkem, neboť odvolací soud v souladu se zněním § 135 odst. 1 o. s. ř. konstatoval, že soud je vázán rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, tedy nikoli zprošťujícím rozsudkem.“*

Je tedy patrné, že i v českém právu může dojít k situaci, kdy „osvobozený obžalovaný“ bude znovu „odsouzen“. Sice pouze k náhradě škody a nikoli k trestu odnětí svobody, ale i tak se dle mého názoru jedná o velice rozporuplný přístup, který je o to více akcentován systémovým rozporem v otázce **zavinění** – presumpce viny v civilním řízení a presumpce nevin v trestním řízení. Vezměme si například situaci, kdy dojde k osvobozujícímu rozsudku v případě ublížení na zdraví, které obžalovaný způsobil při dopravní nehodě, kdy řídil pod vlivem alkoholu. V trestním řízení nebylo prokázáno, že se skutek tak, jak je popsán v obžalobě stal, avšak civilní soud na základě provedení stejných důkazů jako v trestním řízení dojde k závěru, že se skutek tak jak je popsán v žalobě stal, tedy že škůdce svým zaviněným protiprávním jednáním způsobil poškozenému škodu na zdraví, a je tak povinen k její náhradě. Tento názor podtrhuje i skutečnost, že *„u zprošťujícího rozsudku nelze poškozenému uplatňovaný nárok [na náhradu škody] přiznat, ani jej zamítnout, nýbrž vždy poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem.“*²²⁴ Je tedy zcela zřejmé, že z hlediska trestního a civilního soudnictví je pojem odpovědnosti (viny v obecném smyslu) striktně odlišován, což v tomto ohledu není možné posuzovat kladně. Domnívám se, že takový přístup nemůže přispět

²²⁴ ŠÁMAL; KRÁL; BAXA; PÚRY 2001: c. d, s. 700.

k odpovídající předvídatelnosti a čitelnosti práva a naopak může v očích veřejnosti působit velice netransparentně.

S ohledem na skutečnost, že trestní soud není vázán civilním rozhodnutím o tom, že žalovaný se dopustil zaviněného protiprávního jednání a odpovídá za škodu, můžeme dovodit závěr, že trestní řízení je z pohledu zákonodárce považováno za důkladnější než řízení civilní – tento závěr plyne rovněž z toho, že trestní řízení je ovládáno odlišnými principy (zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací) než civilní řízení sporné (zásadou dispoziční a zásadou projednací) a na shromažďování důkazního materiálu se tak účastní větší množství osob (policie, státní zástupce, soud). **Je tak možné říci, že v trestním řízení existuje větší pravděpodobnost, že bude zjištěn skutečný stav věci odpovídající objektivní realitě.** Správné řešení by tak bylo, aby byl civilní soud vázán i zprošťujícím rozsudkem. Jediný případ, kdy by bylo možné tento stav narušit, by pak bylo za situace, kdyby pro odsouzení v trestním řízení byl vyžadován vyšší stupeň zavinění než v řízení civilním.

II. DOKAZOVÁNÍ VE SPORECH O NÁHRADU ŠKODY

Základ odpovědnosti za škodu nalezneme v normách občanského práva, přičemž tato úprava je z hlediska svého postavení v rámci právního řádu úpravou obecnou. Tuto problematiku pak dále rozvádějí některé zvláštní předpisy jako například zákoník práce, obchodní zákoník, zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku atp. Spory týkající se náhrady škody tak mohou být založeny na rozličných hmotněprávních normách, přičemž však vždy míří k totožnému cíli, kterým je náhrada vzniklé škody, popř. nemajetkové újmy. Vedle právních vztahů vznikajících na základě právních úkonů (např. smluv), jsou vztahy vzniklé způsobením škody nejčastějším právním důvodem vzniku soukromoprávního závazku. Je obecně možné souhlasit s Tomášem Pohlem, že „*mezi účastníky právních vztahů je odpovědnost za škodu regulována zásadně hmotným právem a při naplnění zákonných předpokladů pro vznik práva na náhradu škody o existenci odpovědnosti za škodu rozhoduje nezávislý soud podle norem procesního práva.*“²²⁵ Toto rozložení plně odpovídá i v úvodu nastíněnému vztahu mezi hmotným a procesním právem.

I přestože je odpovědnost za škodu zcela základním institutem soukromého práva, na otázku jak ji definovat neexistuje jednotný názor. O charakteristiku tohoto pojmu se v minulosti pokoušelo množství významným českých právníků jako Viktor Knapp, Marta Knappová, Josef Macur, Josef Švestka, Petr Hajn, Josef Fiala a další. Za velice přínosnou v tomto ohledu považují monografii J. Macura z roku 1980 *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, ve které autor shrnuje do té doby zastávané koncepce pojednávající obecně o odpovědnosti. Uvedený autor při svém členění pojetí odpovědnosti vychází z těchto prvků – 1) společenského

²²⁵ POHL, Tomáš. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 7–8, s. 33. Nicméně T. Pohl v citovaném článku poukazuje na skutečnost, že „...i v normách procesního práva [se] postupně začaly objevovat i normy práva hmotného, které reagovaly na skutečnost, že škoda může vzniknout jak nevykonáním určitého procesního úkonu, zejména nepodáním či opožděným podáním návrhu k soudu, nebo naopak i využitím zákonného práva na soudní ochranu.“ Je však třeba uvést, že se v daném případě jedná spíše o výjimku než pravidlo a předpoklady odpovědnosti za škodu jsou obecně tématem hmotněprávních předpisů. T. Pohlem uváděná výjimka (či spíše soubor výjimek) obsažená v zákoně č. 186/2008 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů, v podstatě odpovídá a reaguje na potřebu komplexní právní úpravy úpadku a jeho řešení.

odsouzení, **2)** nepříznivých následků, a **3)** státního donucení. Právě jejich kombinací roztřídil autor jednotlivé názorové proudy tehdejších právníků a popsal následující teoretické koncepce občanskoprávní odpovědnosti: **Komplexní** – vychází z organické jednoty výše uvedených prvků. **Mocenské** – dominuje prvek státního donucení. **Sankční** – zdůrazněn prvek nepříznivých následků, dopadajících na subjekt, který ohrozil či porušil právo.²²⁶ **Aktivní** – kladen důraz na prvek společenského odsouzení. **Extenzivní** – sem jsou řazeny koncepce, které rozšiřují uvedený výčet prvků o další skutečnosti.²²⁷

V současném občanském právu je naprostou většinou odborníků zastávána koncepce sankční,²²⁸ přičemž je možné uvést, že tento závěr akceptuje i soudní praxe. **Odpovědnost** je tedy vymezována jako: „*sekundární povinnost, která vznikla subjektu, jenž porušil primární právní povinnost vyplývající pro něj ze zákona nebo z jiné právní skutečnosti,*“²²⁹ přičemž J. Macur k této koncepci uvádí, že **odpovědnost** je zde považována za právní postavení subjektu, který porušil určitou právní povinnost, a má tak snášet odpovídající nepříznivé následky, které definuje sankční norma. **Sankcí** je v tomto ohledu chápáno toliko konkrétní ustanovení objektivního práva.²³⁰ Domnívám se, že takové vymezení odpovídá logickému postavení odpovědnosti v systému platného práva.

²²⁶ MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vydání. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1980. s. 51.

²²⁷ Tamtéž, s. 174–176.

²²⁸ Definici odpovědnosti, která pojmově odpovídá této koncepci, podali např. M. Knappová či J. Švestka.

²²⁹ FIALA, Josef; a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Masarykova univerzita Brno a nakladatelství doplněk : 2002. s. 346.

²³⁰ MACUR 1980: c. d., s. 63.

7. Konstrukce občanskoprávní odpovědnosti za škodu

Obecná občanskoprávní odpovědnost za škodu sestává z komplexu znaků dvojí povahy. Objektivních a subjektivních.²³¹ **Objektivní znaky** musí být přítomny vždy a v každém případě.²³² Specifické postavení má čtvrtý znak, kterým je **zavinění**. Právě přítomnost či absence zavinění jako **subjektivního** prvku rozděluje odpovědnost za škodu na dva základní typy. Odpovědnost za zaviněné porušení právní povinnosti (subjektivní) a odpovědnost bez zavinění (objektivní). Odpovědnost za škodu se pak dále (již bez důrazu na zavinění) dělí na obecnou odpovědnost za škodu a zvláštní případy odpovědnosti, přičemž ty se od odpovědnosti obecné liší tím, „že jsou při nich stanoveny samostatně podmínky odpovědnosti se zřetelem na zvláštní povahu situací, jichž se dotýkají.“²³³ Obecnou odpovědností je pak myšlena skutková podstata obsažená v § 420 občanského zákoníku.

Stejným způsobem vymezuje předpoklady odpovědnosti za škodu i Ústavní soud: „*Předpoklady tzv. obecné odpovědnosti za škodu vyplývají z dikce § 420 obč. zákoníku, přičemž je notoriem, že tato odpovědnost je konstruována na principu prezumovaného zavinění. Jde proto o tzv. subjektivní odpovědnost, která však ke svému vzniku vyžaduje kumulativně existenci tří předpokladů objektivní povahy - protiprávního úkonu, škody a kauzálního nexu. Odpovědnostní právní vztah mezi škůdcem a poškozeným vznikne jen tehdy, pokud existují uvedené tři objektivní předpoklady, škůdcovo zavinění se v takovém případě prezumuje. K jeho obsahu patří komplex práv a povinností účastníků, zejména povinnost škůdce vzniklou škodu nahradit.*“²³⁴

Výše uvedené vymezení předpokladů odpovědnosti za škodu je v českém právu stabilně interpretováno a nečiní v praxi větších obtíží. *De lege ferenda* přejímá tuto strukturu znaků i návrh nového občanského zákoníku, a je tak zcela zřejmé,

²³¹ Srov. FIALA 1965: c. d., s. 89.

²³² Avšak v některých případech ve výrazných modifikacích. K tomu srov. § 421a občanského zákoníku.

²³³ HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav; a kol. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. 2. vydání. Praha : Linde, 2004. s. 11.

²³⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 85/02.

že bude v tomto ohledu zachována teoretická kontinuita i po jeho předpokládaném vstupu v platnost. Na druhou stranu je však třeba zmínit i změny připravované v obecných základech odpovědnosti za škodu, které má návrh nového občanského zákoníku přinést, avšak s ohledem na procesní zaměření práce na tyto otázky poukáží pouze v omezeném rozsahu na příslušných místech.

Dokazování ve sporech o náhradu škody se řídí obecnými zásadami důkazního řízení. Každý z účastníků je tak povinen tvrdit a prokazovat právě ty skutečnosti, na základě kterých pro sebe dovozuje příznivé důsledky. Vyjdeme-li tedy z obecné (subjektivní) odpovědnosti za škodu, která je obsažena v § 420 občanského zákoníku, můžeme rozdělit dokazované skutečnosti podle subjektů odpovědnostního vztahu následujícím způsobem. **Žalobce** (poškozený) je povinen prokázat existenci všech objektivních znaků (a ohledně jejich prokázání jej zatěžuje důkazní břemeno). Tedy protiprávní jednání škůdce, vznik škody a příčinnou souvislost mezi tímto jednáním a škodou. Na druhou stranu **žalovaný** (škůdce) je povinen dokazovat pouze skutečnost spíše negativního charakteru. Tedy, že škodu nezavinil, popř., že zde existuje důvod zprošťující jej ve vymezeném rozsahu odpovědnosti. Výslovně toto rozvržení uvádí i Ústavní soud v již citovaném usnesení: „*v případě sporu o náhradu škody vycházející z obecné odpovědnosti za škodu, je žalobce (poškozený) povinen tvrdit existenci tří uvedených objektivních skutečností a současně je povinen jejich existenci dokázat. Pokud se mu důkaz nezdaří, nemůže být ve sporu úspěšný; přitom míru úspěšnosti důkazu posuzuje soud v rámci hodnocení důkazů ve smyslu § 132 obč. soudního řádu.*“²³⁵ Uvedené rozvržení důkazního břemene odpovídá v zásadě všeobecnému pravidlu – **kdo tvrdí, dokazuje**.²³⁶

²³⁵ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 85/02.

²³⁶ *affirmanti incumbit probatio.*

8. Skutečnosti prokazované poškozeným

Ve sporu o náhradu škody je aktivně legitimován poškozený.²³⁷ Ten je v případném sporu žalobcem, kterého stíhá povinnost tvrzení a důkazní ohledně množiny objektivních znaků skutkové podstaty daného odpovědnostního nároku. Poškozený je tak povinen prokazovat, že konkrétní škůdce je ve věci pasivně legitimován, protože se dopustil protiprávního jednání, které mělo za následek vznik zcela konkrétní újmy ve sféře poškozeného a mezi tímto jednáním a vzniklou škodou existuje vztah příčiny a následku (kauzální nexus).

8.1. Osoba škůdce

Prvním předpokladem, který je třeba při zkoumání, zda nastaly okolnosti odůvodňující založení odpovědnostního vztahu správně určit, je odpovědný subjekt. Obecně za škodu mohou odpovídat jak fyzické, tak právnické osoby (při splnění podmínek i stát).²³⁸ Při zjišťování, zda byla škoda způsobena určitou osobou, bude poškozeného navíc zajímat skutečnost, zdali je tento škůdce schopen být za ni odpovědný. Schopnost (nerozhodno zda fyzické či právnické) osoby brát na sebe závazky vzniklé ze zaviněného protiprávního jednání se označuje jako **deliktní odpovědnost**. Je tedy zřejmé, že způsobilost k zavinění bude rozhodná pouze v případě **subjektivní** odpovědnosti.²³⁹

Občanský zákoník nestanovuje výslovnou věkovou hranici vzniku této odpovědnosti, jak je tomu například u způsobilosti k právním úkonům.²⁴⁰ Jediné

²³⁷ Srov. SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo : III. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 35 an.

²³⁸ Srov. zvláštní odpovědnost za škodu způsobenou výkonem veřejné moci – zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

²³⁹ KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. 4. vydání. Praha : ASPI, 2005. s. 462 an.

²⁴⁰ Avšak nebylo tomu tak vždy. Například občanský zákoník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.) takovou věkovou hranici obsahoval v § 347 – „Způsobí-li škodu **osoba mladší než patnáct let** nebo osoba v duševní poruše, nahradí ji ti, kdož zanedbali náležitý dohled. Náhrady škody lze se

ustanovení, které se zabývá „osobními“ předpoklady odpovědnosti za škodu, je § 422 občanského zákoníku, který v odstavci 1 uvádí: „**Nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky**“. Co se týče dokazování absence duševní poruchy u osoby zletilé, uplatní se zde obecně skutková domněnka příčetnosti, jak jsem ji vymezil v kapitole zabývající se předmětem dokazování a žalobce tak nemusí v žalobě skutečnosti směřující ve prospěch příčetnosti žalovaného tvrdit ani prokazovat. Ostatně tento závěr podtrhuje i odborná literatura. Například V. Hora k tomu uvádí, že „...skutečnosti, které nasvědčují vzniku jistého práva anebo trvání jistého stavu, musí dokázati ten, kdo toto právo nebo tento stav pro sebe uplatňuje. Naopak zase skutečnosti, které svědčí neexistenci toho nebo onoho práva, musí dokázati ten, kdo toto právo popírá. Na tom, je-li žalobce či žalovaný, nezáleží, rovněž ne na tom, přednesena-li dotyčná skutečnost ve formě tvrzení či popírání. Při tom ovšem dlužno míti na paměti, že skutečnostmi, které v tom kterém případě právo zakládají, rozuměti jest ony **zvláštní skutečnosti** ke vzniku právě tohoto práva podle předpisů materiálního práva potřebné, nikoliv i **všeobecné podmínky** účinnosti jejich (na př. způsobilost k právům a právním činům a podobně. Tvrzení a důkaz nedostatku těchto všeobecných podmínek přísluší odpůrci.“²⁴¹ Jak má však poškozený (žalobce) postupovat v případě, kdy je mu škoda způsobena **nezletilým**? Z výše uvedeného totiž plyne, že nezletilý odpovídá za škodu pouze za předpokladu, že je schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, přičemž zůstává otázka, kdo je povinen tuto skutečnost prokazovat, tedy koho ohledně zjištění této skutečnosti tíží důkazní břemeno. Z § 422 občanského zákoníku je možné dovodit následující závěry:

- a) **Nezletilý odpovídá pouze za předpokladu, že je schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky.**²⁴² Jinak odpovídá pouze osoba, která nad ním byla povinna vykonávat dohled.
- b) Pokud je nezletilý schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, odpovídá nezletilý **společně a nerozdílně** s tím, kdo nad ním

však domáhat i na škůdcích samých, mohli-li předvídat následky svého jednání; stejně tak, je-li to spravedlivé se zřetelem k sociálním poměrům škůdce a poškozeného.“

²⁴¹ HORA 2010b: c. d., s. 306–307.

²⁴² Ovšem to jsou obecná náležitosti zavinění jako takového a budou rovněž rozhodné v případě osoby zletilé při dokazování vyvinění.

byl povinen vykonávat dohled, avšak pouze pokud ten neprokáže, že náležitý dohled nezanedbal.

Zbývá tak otázka, zda musí žalobce prokazovat i skutečnosti vážnoucí k určení „duševního stavu“ nezletilého, tedy k zodpovězení otázky, zdali byl tento v intencích daného deliktního jednání schopen toto své jednání chápat či ovládat. Trestní právo, stanovující obecnou trestní odpovědnost od 15 let věku a rovněž zkoumá **rozumovou a mravní vyspělost nezletilce** jako specifický předpoklad jeho trestní odpovědnosti. Občanské právo takto přesně vymezenou věkovou hranici nezná. Domnívám se, že je při řešení dané otázky možné souhlasit s J. Fialou, který dochází k závěru, že je-li možné z hlediska trestního práva osobu starší 15 let, která není nepřičetná považovat za deliktně způsobilou, musí být taková osoba shodně považována za způsobilou ovládat své jednání a posoudit jeho následky i v oblasti práva občanského.²⁴³ Tedy i v takovém případě se dle mého názoru uplatní **skutková domněnka** deliktní způsobilosti. Pouze v určitých výjimečných případech bude nezbytné, aby poškozený (žalobce) rovněž poskytl tvrzení a důkazy vážnoucí k deliktní způsobilosti poškozeného,²⁴⁴ tedy k jeho **věku** – například nebude-li znám ani soudu (nezletilý cizinec bez povolení k pobytu) či **psychickým schopnostem** – nezletilý si „vypůjčí“ osobní automobil, s kterým způsobí dopravní nehodu, avšak poškozený poskytne důkaz, že je držitelem řidičského oprávnění na motocykl, a byl tak chopen si uvědomit možné následky nezodpovědné jízdy automobilem.

8.2. Protiprávní jednání škůdce

Jednání (konání či opomenutí) škůdce, které vyústí ve způsobenou škodu, je nutné považovat za základní prvek občanskoprávní odpovědnosti, přičemž zcela zásadní je zde vymezení pojmu **protiprávnost**, neboť právě toto je nutné obsahově oddělit od dalšího pojmového prvku odpovědnostního vztahu, a to zavinění.

²⁴³ FIALA 1965: c. d., s. 85.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 116.

V otázce obecné odpovědnosti za škodu nás protiprávnost zajímá v souvislosti s vymezením protiprávního úkonu, který je prvotním impulzem pro vznik odpovědnostního závazku. „Právní teorie vykládá protiprávní úkon jako projev lidské vůle (komisivní či omisivní), který je v rozporu s objektivním právem. Takový rozpor je protiprávní bez ohledu na úmysl či nedbalost (zavinění). Není rozhodné, o jaké předpisy objektivního práva, případně jakého právního odvětví, jde (např. předpisy práva občanského, správního či trestního).“²⁴⁵ Obdobně na tento pojem nahlíží i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 25. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2264/2000: „**Porušením právní povinnosti** je míněn objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak fyzická či právnická osoba skutečně jednala (případně opomenula jednat), a tím, jak jednat měla, aby dostála povinnosti ukládané jí právním předpisem či jinou právní skutečností.“ Povinnost k prokázání protiprávnosti stíhá v soudním řízení žalobce (poškozeného), přičemž však tuto povinnost není možné chápat jako specifikaci skutku spolu s právní kvalifikací daného úkonu, tedy s otázkou jaká konkrétní norma objektivního práva byla porušena.²⁴⁶ K. Svoboda k tomu uvádí: „vyhledání právní normy, která dopadá na skutková tvrzení účastníků sporu, je tzv. **individuálním aktem aplikace práva**. K aplikaci práva je povolán pouze zákonem stanovený orgán státní moci [...] Právo autoritativní **subsumpce** (podřazení) žalobcem tvrzeného skutku pod konkrétní právní normu není právem účastníků soudního řízení, ale přísluší orgánu, který má pravomoc ve věci rozhodnout.“²⁴⁷ Přesto však tento autor přiznává, že v určitém případě může nastat situace, kdy bude žalobce povinen (popř. oprávněn) identifikovat konkrétní skutek i za pomoci právní normy, a to v případě, kdy z jednoho skutku vyplývá více než jeden možný právní nárok a soud nemůže bez takové specifikace určit, čeho se žalobce domáhá (viz § 79 odst. 1 o. s. ř.).²⁴⁸ Naopak J. Jirsa k této otázce poznamenává: „**náš právní systém je založen na tom, že žalobce není povinen svůj nárok kvalifikovat hmotněprávně, nelze jej nutit k takové kvalifikaci, na druhé straně mu ji však nelze**

²⁴⁵ ŠVESTKA, Josef; (et al.). *Občanský zákoník : komentář*. 10. vydání. Praha : C.H. Beck, 2006. s. 708–709.

²⁴⁶ Srov. WEINBERGER 1967: c. d., s. 207.: „Právní předpisy dávají příkazy obecného charakteru, které jsou podmíněny generickými podmínkami. Každý subjekt, který splňuje všechna kritéria subsumpce, se stává adresátem této obecné normy, vznikají mu povinnosti nebo práva právě tehdy, jsou-li splněna všechna subsumpční kritéria.“

²⁴⁷ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 73.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 73.

*zakázat. Dopustí-li se potom žalobce nesprávné kvalifikace podle hmotného práva a v návaznosti na to formuluje skutková tvrzení nesprávně, nic tím neriskuje, neboť soud je povinen v takovém případě přistoupit k poučení podle ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř. a vyzvat žalobce k tomu, aby skutková tvrzení přizpůsobil tomu, jak kvalifikuje podle hmotného práva souzenou věc soud.*²⁴⁹

Domnívám se, že argumentace K. Svobody je v mnoha ohledech výstižnější. Tak například v otázce odpovědnosti za škodu na zdraví může poškozený uplatnit poměrně širokou škálu nároků – náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, bolestné, náhrada za snížení společenského uplatnění, náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti či i po jejím skončení – tedy bez patřičného právního „přiblížení“ požadovaného plnění nemusí soudce v dané věci poznat, jaký z nároků poškozený žalobou uplatňuje.²⁵⁰ Co se týče otázky protiprávnosti úkonu škůdce, předmětem dokazování bude určité jednání, kterým došlo ke způsobení škody. Protiprávnost není, na rozdíl od zavinění, v řízení presumována, a je tak třeba její existenci vždy prokázat.

Zůstává však otázka, jaké jednání je protiprávní, respektive jaká norma objektivního práva musí být porušena, aby došlo ke vzniku odpovědnostního vztahu. Současná koncepce odpovědnosti za škodu vychází z existence generální prevenční normy, kterou je § 415 občanského zákoníku. Toto ustanovení totiž stanovuje každému obecnou povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí. Tedy při absenci jiné povinnosti zakotvené ve zvláštní právní normě postačí ke konstatování protiprávnosti rozpor jednání škůdce s těmito obecnými podmínkami.²⁵¹ Bývá

²⁴⁹ JIRSA, Jaromír. Řízení o náhradu škody na zdraví před nalézacím soudem. *Zdravotnictví a právo*, 2005, roč. 9, č. 8, s. 8–9.

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4014/2010: „Požaduje-li žalobce, aby bylo rozhodnuto o více peněžitých nárocích (např. na náhradu škody) se samostatným skutkovým základem, musí ohledně jednotlivých uplatněných nároků v žalobě uvést nejen skutečnosti, kterými u těchto nároků vylicí skutek (skutkový děj), ale rovněž jasně a přesně uvést peněžitou částku, kterou z titulu každého jednotlivého nároku požaduje zaplatit; jinak soud nemůže jednat o věci samé.“

²⁵¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1427/2001: „Aplikace ustanovení § 415 obč. zák. (upravujícího tzv. obecnou prevenční povinnost) přichází v úvahu tehdy, jestliže **neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje**. Jednání v rozporu s tímto ustanovením je rovněž porušením právní povinnosti ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 obč. zák.“ či zajímavý případ obsažený v Rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1400/2000: „Za stavu, kdy v průběhu porodu probíhajícího

diskutována i otázka, zda toto široké vymezení zahrnuje jak zásah do absolutních subjektivních práv, tak i relativních. Problematiku zásahu do relativních subjektivních práv řeší např. Filip Melzer, když hodnotí rozsah působení generální prevenční normy. Pro účely práce se však hlubší rozbor této ryze hmotněprávní problematiky jeví jako nadbytečný.²⁵²

Protiprávnost jako znak objektivní stránky obecné odpovědnosti za škodu je zcela oproštěna od jakéhokoliv subjektivního „podbarvení“. Tuto skutečnost zdůrazňuje J. Fiala, když výstižně shrnuje pojem protiprávního jednání jako „...*objektivní vztah mezi jednáním člověka a právní povinností uloženou mu právní normou, spočívající v tom, že jednání porušuje právní povinnost a že tento vztah není nijak závislý na psychickém stavu jednajícího spočívajícího ve vztahu jeho jednání a vůle.*“²⁵³ Je však třeba poukázat i na skutečnost, že současné pojetí odpovědnosti za škodu, které striktně odlišuje zavinění jako subjektivní předpoklad odpovědnosti a protiprávnost jako předpoklad objektivní, není jedinou zastávanou koncepcí. **Je možné se setkat s teoriemi, které k prvku protiprávnosti přiřazují i určité subjektivní vlastnosti škůdce.** Konkrétně pak stoupenci této teorie zastávají názor, že prvek protiprávního jednání zahrnuje v jistém smyslu i vůli a intelekt jednajícího subjektu.²⁵⁴

Na obdobné myšlence je založena odpovědnost za škodu v jiných evropských státech (např. ve Francii). Jak uvádí I. Pelikánová, jedná se o koncepci založenou na centrálním pojmu tzv. *faute* (či *fault*). Jedná se o zvláštní pojem, který směřuje prvky protiprávnosti a zavinění a vytváří z nich zvláštní předpoklad odpovědnosti

bez komplikací, byla rodička v předepsaných intervalech sledována na porodním lůžku, byla jí řádně poskytnuta péče a postup ošetřujících lékařů a sester byl po celou dobu lege artis, a za situace, že nepřetržitá přítomnost ošetřujícího personálu u rodičky již od samého počátku porodu není žádným právním předpisem stanovena, bylo by možno usuzovat na porušení povinnosti vyplývající z § 415 obč. zák., pokud zde existovaly konkrétní okolnosti, které v daném případě vyžadovaly provedení určitých opatření k zamezení či snížení možnosti způsobení újmy na zdraví rodičky či dítěte. Jestliže se obvykle u rodičky, ležící na porodním lůžku se zavedenou infuzí běžně nepředpokládá, že by bez pokynu lékaře lůžko před porodem opustila, a nepředpokládá se ani její volný pohyb po porodním sálu, pak namítanou nepřítomnost ošetřujícího personálu po dobu 15 minut mezi jednotlivými kontrolami plodu v první době porodní nelze považovat za zanedbání prevenční povinnosti, vedoucí k poškození zdraví rodičky pádem z okna.“

²⁵² Navíc problematika absolutních subjektivních práv a relativních subjektivních práv je některými autory bagatelizována. Srov. např. SVOBODA, Karel. Absolutní subjektivní právo. Jenom prázdný pojem? *Právník*, 2008, roč. 147, č. 9, s. 1038–1043.

²⁵³ FIALA 1965: c. d., s. 78.

²⁵⁴ MACUR 1980: c. d., s. 684. Tyto úvahy rozvíjel např. J. Fiala.

za škodu. Uvedená autorka stručně vymezuje druhy právních úprav (konceptí) odpovědnosti za škodu v Evropě do tří hlavních proudů. „...*právní řády založené na 'faute' (doslova 'chyba'), právní řády stavějící na jasném odlišení protiprávního jednání (objektivního) a (subjektivního) zavinění (tak i náš), a konečně common law postavené na jednotlivých ,torts' (skutkových podstatách jednotlivých druhů deliktů).*“²⁵⁵ Pojetí odpovědnosti za škodu založené na *faute* má i v obecné rovině svá důkazní specifika, která se především projevují větší mírou zatížení poškozeného, když ten je povinen prokazovat právě *faute*, tedy nejen protiprávní jednání, ale i zavinění, což s sebou na rozdíl od naší úpravy presumovaného zavinění přináší odlišné rozložení důkazního břemene. Stejným způsobem zatěžuje poškozeného i právní úprava odpovědnosti v systému **anglického práva** (obecně v systému *Common Law*), který je vystavěn na jednotlivých *torts*, tedy konkrétních skutkových podstatách, bez přítomnosti obecné odpovědnosti jakou představuje naše § 420 občanského zákoníku.

I v tomto systému je poškozený povinen prokazovat kromě objektivních předpokladů i zavinění, které stejně jako ve „*faute systému*“ není presumováno. Například pro *tort of negligence* platí základní pravidlo, že „není odpovědnosti bez zavinění“ (*principle „no liability without fault“*).²⁵⁶ Avšak zavinění jako samostatný předpoklad odpovědnosti za škodu ve výčtu znaků skutkové podstaty schází. *Tort of negligence* je založena na souhrnu znaků: **1)** zákonná povinnost počínat si určitým způsobem (*duty of care*), **2)** porušení této povinnosti ze strany škůdce (*breach of duty*), a **3)** existence vztahu příčiny a následku (*causation*), přičemž s tímto souvisí požadavek, aby způsobená škoda nebyla pro škůdce „přílišně nepředvídatelná“ (*remoteness*)²⁵⁷. Zavinění jako subjektivní prvek je zcela součástí *breach of duty*, tedy protiprávního jednání [sub 2)]. Poškozený tedy musí prokazovat nejen vyjmenované prvky, nýbrž i **zavinění**, a spolu s ním taktéž

²⁵⁵ PELIKÁNOVÁ 2011: c. d., s. 18.

²⁵⁶ HORSEY, Kirsty; RACKLEY, Erika. *Tort Law*. 2nd edition. Oxford : Oxford University Press, 2011. s. 39–40.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 247. „When a court asks whether a harm was too 'remote' a consequence of the defendant's negligence (breach of duty), what is essentially being asked is whether the consequences of negligent action were so far removed from it as to have been unforeseeable by the defendant (judged by the standard of the 'reasonable person') at the time the action occurred.“

předvídatelnost, která jako pojmový znak v tuzemském právním řádu schází.²⁵⁸ Zmíněná právní úprava je tak vůči poškozenému v mnoha ohledech přísnější.

Na druhou stranu je však třeba připomenout, že právě anglické právo upravuje jiným způsobem otázku potřebné míry prokázání rozhodných skutečností. Jak uvádí například Tomáš Holčapek: „*Je třeba mít na paměti, že v civilním řízení podle common law postačí prokázat tvrzenou skutečnost alespoň na oněch pověstných 51 % (hovoří se o důkazu 'on the balance of probabilities')*“.²⁵⁹ Právě rozhodování na základě převažující pravděpodobnosti silně odlišuje spor o náhradu škody před soudem českým a anglickým. Je tak možné si položit (spíše řečnickou) otázku, zda je pro poškozeného lepší situace, kdy sice musí prokazovat všechny objektivní předpoklady spolu se zaviněním, ale pouze v takové míře, aby se dané skutečnosti jeví jako prostě pravděpodobnější, či zda je lepší situace, kdy sice nemusí prokazovat zavinění škůdce, nicméně je povinen prokázat všechny objektivní předpoklady s přesvědčivostí hraničící s jistotou.

V některých případech je dokazování protiprávního úkonu, resp. protiprávnosti pro žalobce značně obtížné. Obecně je možné konstatovat, že postačí, když žalobce vylíčí průběh škodního jednání či události, aby bylo soudu z podané žaloby jasné, v čem je možné protiprávnost spatřovat. Někdy však takový popis žalobce není schopen poskytnout a na protiprávnost usuzuje pouze ze skutečnosti, že mu byla způsobena (vznikla) škoda, což v dané situaci není obvyklé. Tak je tomu například v situacích vznikajících ve zdravotnictví, kdy se pacient domnívá, že škoda, kterou utrpěl při operaci je v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním lékaře, který tuto operaci prováděl. Nicméně takovou skutečnost není s to prokázat, neboť v průběhu operace nebyl při vědomí a rovněž pak

²⁵⁸ Nicméně je **součástí zavinění** jak jej rozvádí např. J. Fiala in. FIALA 1965: c. d., s. 69 an. Avšak s ohledem na jeho presumpci, je naopak na škůdci, aby prokázal, že pro něj škoda nebyla předvídatelná, resp., že si předmětný následek nemohl uvědomit. Výslovně pak o předvídatelnosti hovoří např. ustanovení § 379 obchodního zákoníku: „*Nestanoví-li tento zákon jinak, nahrazuje se skutečná škoda a ušlý zisk. Nenahrazuje se škoda, jež převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti předvídala nebo kterou bylo možno předvídat s přihlédnutím ke skutečnostem, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči.*“

²⁵⁹ HOLČAPEK, Tomáš. Odpovědnost za ztrátu naděje. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 4, s. 190.

zdravotnická dokumentace obsahuje často jen velice vágní záznam o provedeném zákroku.

Pro poškozeného je taková situace velmi obtížně řešitelná a v případech, kdy nesprávnost lékařského postupu nedosahuje takové intenzity, aby byla seznatelná *a prima facie*, je často i z důvodu nezaviněného informačního deficitu o průběhu události neřešitelná – poškozený se tak dostává do svízelné důkazní nouze. Tento fakt si uvědomoval již J. Fiala, když zastával názor, že takové „...*důkazní nouzi může být čeleno jedině tím, že by zákon stanovil právní domněnku, že jednání škůdce je protiprávní.*“²⁶⁰ Ovšem rovněž připomínal, že taková potřeba tu je jen v omezené množině případů, kdy jednání škůdce porušuje zákonem požadovaný stupeň bedlivosti a pečlivosti (prevence) a kde poškozený není schopen uvést a popsat jednání škůdce.²⁶¹ Domnívám se, že v takových situacích, na jaké poukazuje nastíněný příklad, by zákonem založená domněnka mohla zlepšit důkazní situaci poškozeného. Spoléhat se na konstituování skutkové domněnky není v daném případě možné, neboť „...*jde o právní domněnku, která má stanovit právní poznatek o protiprávnosti jednání škůdce, nikoli konkrétní skutkový poznatek o jedinečném jednání škůdce.*“²⁶²

Navíc je možné poznamenat, že **právní domněnka protiprávnosti** je již v občanském zákoníku obsažena, a to v § 422 odst. 2 – „*Kdo je povinen vykonávat dohled, zproští se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.*“ V tomto ustanovení není, jak se často mylně dovozuje, zakotvena zvláštní presumpce zavinění. Takový názor totiž vychází z nesprávné představy toho, co je to protiprávnost a co je to zavinění. O právní domněnku zavinění by se jednalo v případě, kdyby jeho součástí byl též další psychický stav škůdce, spočívající v nevyvinutí dostatečného pozornosti a volního úsilí při tomto jednání.²⁶³ Toto je však znakem protiprávnosti – § 422 odst. 2 ObčZ obsahuje presumpci skutečnosti, že škůdce nevyvinul dostatečnou míru pozornosti, a **jednal tak protiprávně** (srov. § 415 ObčZ). Je-li tedy patrné, že právní domněnka protiprávnosti není zákonodárci cizí v případě osob vykonávacích

²⁶⁰ FIALA 1965: c. d., s. 112.

²⁶¹ Tamtéž, s. 112.

²⁶² Tamtéž, s. 139.

²⁶³ Tamtéž, s. 132.

dohled na nezletilci či osobami stíženými duševní poruchou, je podle mého správné takovou domněnku založit i pro další případy, kdy není spravedlivé požadovat po poškozeném, aby protiprávnost dokazoval.

8.3. Škoda

Škoda je v současném občanském zákoníku chápána jako určitá majetková ztráta. A to buď ve formě úbytku v majetkové sféře poškozeného (skutečná škoda), nebo ušlého budoucího zisku (přírůstku). Stejným způsobem chápe škodu i Nejvyšší soud: „*Škoda (jako kategorie občanského práva) se chápe jako újma, která nastala (se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (a je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz). Skutečnou škodou je nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného; představuje vlastně majetkové hodnoty potřebné k uvedení věci v předešlý stav, popř. k vyvážení důsledků plynoucích z toho, že nedošlo k uvedení v předešlý stav.“²⁶⁴ Spolu s újmou na zdraví se navíc přiměřeně hradí i specifické újmy nemajetkové (bolestné a ztížení společenského uplatnění) včetně přiměřené satisfakce pozůstalým v případě úmrtí rodinného příslušníka či osoby blízké. Z tohoto vymezení škody a její náhrady je možné dovodit, že reparační funkce odpovědnosti za škodu je v českém právu dominantní. Samotné pojetí škody jako majetkové újmy je často kritizováno, neboť v obecné rovině nehovoří o náhradě újmy nemajetkové. Typickými příklady zvláštní nemajetkové újmy jsou výše zmíněné bolestné a náhrada za snížení společenského uplatnění v případě odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví, či jednorázové odškodnění za smrt blízké osoby dle § 444 odst. 2 občanského zákoníku.²⁶⁵*

Z § 442 odst. 2 občanského zákoníku vyplývá základní způsob náhrady škody založený na principu pekuniární kondemnanace. Podstatou tohoto principu je skutečnost, že primární způsob náhrady škody se děje prostřednictvím **peněžního**

²⁶⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 55/1971 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

²⁶⁵ Srov. ŠVESTKA et al. 2006: c. d., s. 710–711.

plnění. Až v situaci, kdy o to požádá poškozený a je to možné a účelné, hradí se škoda **uvedením do předešlého stavu** (*restitutio in integrum*). Právě tento obecný princip náhrady škody je dlouhodobě cílem kritiky, když je považován za jeden z reliktních komunistického práva, neboť zjednodušuje vztahy z odpovědnosti za škodu na uplatňování peněžitých nároků namísto skutečné reparace vzniklé škody. Avšak v tomto případě se jedná o neoprávněnou kritiku minulého režimu. Jak uvádí Michal Vlasák: „*V původní verzi [občanského zákoníku do 1. 1. 1992] byl způsob náhrady škody upraven tak, že se hradí jen skutečná škoda, a to uvedením v předešlý stav; není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se v penězích. Až polistopadová tzv. velká novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., změnila způsob náhrady škody.*“²⁶⁶ Právě odškodnění vzniklé újmy uvedením v předešlý stav je způsob známý již z všeobecného občanského zákoníku, který jej zakotvil jako základní způsob náhrady škody v § 1323: „*Aby byla nahrazena způsobená škoda, musí být vše uvedeno v předešlý stav, nebo, není-li to možno, nahrazena odhadní cena.*“²⁶⁷ K tomuto pojetí se vrací i návrh nového občanského zákoníku, který způsob náhrady škody vymezuje v § 2812 odst. 1: „*Škoda se nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích.*“

Jak je tedy z právní úpravy patrné, je rozlišována toliko škoda majetková a nemajetková, přičemž majetková škoda je jakákoliv škoda, která má za následek zmenšení či úbytek v majetkové sféře poškozeného.²⁶⁸ Toto vymezení nečiní větších potíží a zcela odpovídá principu plné náhrady skutečné škody. Složitější je však otázka týkající se náhrady nemajetkové újmy, která je obtížněji vyčíslitelná a tudíž hůře objektivně uchopitelná v právně-ekonomickém rámci. Současný občanský zákoník se nemajetkovou škodou (jak je uvedeno výše) zabývá toliko

²⁶⁶ VLASÁK, Michal. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy, 2008, roč. 16, č. 2, s. 63.

²⁶⁷ K rozlišování aplikace pekuniární kondemnice a naturální restituce uvádí Jaromír Sedláček: „*Kdy je možná naturální náhrada, o tom je rozhodnutí od případu k případu. Nejde jen o technickou nebo hospodářskou možnost s hlediska obecného, je přihlížeti k danému případu. Také je respektovati tu okolnost, když si poškozený opatřil naturální restituci na účet pachatelův. Pokud opatření takové bylo účelné a nepřevyšovalo naturální reparaci, tedy je přiznati poškozenému tyto výdaje.*“ SEDLÁČEK 2010: c. d., s. 37.

²⁶⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 976/2009: „*Újma spočívající v tom, že poškozený vynaložil vyšší náklady na vypůjčení osobního automobilu ve srovnání s náklady, jež by jinak vynaložil na provoz svého automobilu, který nemohl použít v důsledku poškození, je skutečnou škodou, kterou je škůdce povinen nahradit v rozsahu nutně a účelně vynaložených nákladů.*“

při náhradě škody na zdraví či smrti blízké osoby a neobsahuje tak žádné obecné pravidlo její náhrady. Návrh nového občanského zákoníku již činí určitý krok vpřed, neboť v § 2755 odst. 2 základní podmínky náhrady nemajetkové újmy: „*Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.*“ Dále pak v § 2812 odst. 2 obsahuje obecné pravidlo způsobu náhrady takové újmy: „*Nemajetková újmy se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezjistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečné odčinění způsobené újmy.*“ I přestože je i návrhu nového občanského zákoníku setrváno na rozlišování majetkové škody a nemajetkové újmy, přičemž obecně se hradí pouze škoda majetková, je třeba § 2755 odst. 2 vnímat jako ryze pozitivní změnu, neboť současná situace, kdy náhradu nemajetkové újmy často nahrazuje uplatnění právně odlišného nároku dle § 13 občanského zákoníku, je v tomto ohledu zcela nekonceptní. Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku uvádí, že: „*Nemajetková újma má však být odčiněna v některých zvláštních případech, a to buď tehdy, není-li náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, odporovalo-li by přiznání poškozenému náhrady jen majetkové újmy obecně uznávaným zásadám spravedlnosti.*“²⁶⁹ Jak je patrné, autoři návrhu nového soukromoprávního kodexu si jsou dobře vědomi těchto v praxi velmi častých situací, nicméně jimi navržené řešení je i přes uvedený pokrok cílem kritiky. Kupříkladu autoři Luboš Tichý a Jiří Hrádek ve svém kritickém příspěvku *Deliktní právo v návrhu občanského zákoníku* uvádějí – „*Vytknout lze především pokus o definici škody (§ 2864 odst. 1), která považuje pouze za majetkovou újmu, což však není, jak dokázala právní věda, zdaleka přesné. Melzer sice tento přístup obhajuje tradicí českého práva, domníváme se však, že i z judikatury Ústavního soudu lze dovodit trvalou kritiku přístupu chápání škody v úzkém slova smyslu jako majetkové újmy. Za škodu tak NOZ opět nesprávně nepovažuje nemajetkovou újmu, a to z důvodu jistoty při stanovování*

²⁶⁹ Důvodová zpráva k NoZ, s. 522. [http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf, ověřeno ke dni 23. 7. 2011].

její výše, ačkoli zejména pro škodu na zdraví stanovuje obecnou úpravu, která se odpoutala od dnešního tabulkového pojetí v § 444 obč. zák.²⁷⁰

Škoda jako předmět dokazování má ve sporu zvláštní postavení. Jednak je jedním z objektivních předpokladů odpovědnosti za škodu, které musí poškozený prokazovat, na druhou stranu je důkazní břemeno ohledně jejího vyčíslení „deformováno“ § 136 o. s. ř., který zakotvuje možnost, aby v případě, kdy lze výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, **určil tuto výši soud podle své úvahy**. Nejvyšší soud definuje použití uvedeného oprávnění následujícím způsobem: „Ustanovení § 136 o. s. ř. umožňuje soudu v případě, že základ nároku je dán, avšak jeho výši nelze dokazováním spolehlivě zjistit, aby ji určil vlastní úvahou na základě dostupných skutkových podkladů. Nejde o založení neexistujícího nároku, nýbrž pouze o stanovení výše nároku, jehož existence byla prokázána. Určení výše nároku postupem podle zmíněného ustanovení není záležitostí volné úvahy nepodléhající hodnocení, základem úvahy je zjištění takových skutečností, které soudu umožní založit úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí.“²⁷¹

Tato diskrece soudu je velice důležitá, neboť v některých případech může mít zcela zásadní vliv na průběh dokazování, jak ukazuje např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 501/2010: „...**nepoměrné obtíže při zjišťování výše nároků, o kterých hovoří § 136 o. s. ř., mohou být dány též nepřiměřenými náklady na zjišťování okolností rozhodných pro výpočet výše nároku** (např. nákladné znalecké dokazování), které **hrubě neodpovídají výši vymáhaného nároku**, bylo rozhodnutí odvolacího soudu znalecký posudek nevypracovávat, když by úkolem znalce bylo de facto pouze zjistit, jak se zvýšila cena nemovitosti žalovaného tím, že v ní byla položena předmětná podlaha a namontovány dveře, zcela namístě.“ Soudu je tak dána poměrně široká volná úvaha, která může významným způsobem ovlivnit průběh řízení, když (jak je

²⁷⁰ TICHÝ, Luboš; HRÁDEK, Jiří. Deliktní právo v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 1, s. 7.

²⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3768/2008.

uvedeno výše) může soud právě s odkazem na hospodárnost řízení neprovést důkaz navržený jedním z účastníků řízení směřující k vyčíslení jeho nároku.²⁷²

Uvedené diskreční oprávnění soudu se v současné právní úpravě často užívá k vyčíslení zmíněného **přiměřeného zadostiučinění** za zásah do osobnostních práv dle § 13 občanského zákoníku. „*Postižené fyzické osobě lze přiznat podle ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zák. peněžitě zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnostního práva na soukromí a rodinný život v důsledku usmrcení osoby blízké. Ustanovení § 13 obč. zák. ovšem nevynechává případnou hranici (ať minimální nebo maximální) pro určení jeho výše. Pouze hovoří o tom, že zadostiučinění musí být přiměřené. Určení výše nároku na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích lze v zásadě proto zjišťovat značně obtížně. Vesměs se tudíž uplatní postup podle ustanovení § 136 o. s. ř., kdy soud tuto výši určí podle své úvahy.“²⁷³ Je možné odhadnout, že obdobný přístup budou české soudy volit i v případech vyčíslování nemajetkové újmy podle § 2812 odst. 2 návrhu nového občanského zákoníku, když, jak jsem uvedl výše, současný § 13 občanského zákoníku *de facto* supluje chybějící obecnou úpravu náhrady nemajetkové újmy.*

Jako příklad soudního rozhodnutí ve sporu o náhradu škody, kde byla zajímavým způsobem využita úvaha dle § 136 o. s. ř., je možné uvést **usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1016/2004**. Celý případ se týkal odpovědnosti škůdce za znečištění ovzduší, které mělo dopad na hodnotu lesních porostů poškozeného. Sporným zde byl způsob výpočtu výše škody, neboť škůdce namítal, že v daném případě nelze v rozhodnutí uvedeným postupem škodu stanovit. Dle názoru škůdce měl být za škodu považován toliko rozdíl mezi „*hodnotou lesního porostu na začátku období, za něž je požadována náhrada škody, a hodnotou lesního porostu na konci tohoto období, tedy jako skutečně zjištěná újma na jeho majetku.* Žalobce oproti tomu použil matematický model vycházející z množství exhalací podle druhu a množství paliva nakoupeného žalovanou a výši škody vypočetl podle rozptylové studie, která určila celkovou

²⁷² Pokud by však byl takový postup chybný, mohlo by dojít k vadě zákonnosti důkazního řízení, neboť neprovedený důkaz by bylo možné považovat za důkaz opomenutý v intencích judikatury Ústavního soudu.

²⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007.

údajnou škodu v ČR, jenž žalobce poměrně – podle výše náhrad z exhalací – rozpočítal na jednotlivé exhalující organizace.“ Škúdce namítal, že o výši škody soud nemůže rozhodnout na základě rozptylové studie a matematického modelu výpočtu, neboť ty nejsou součástí platného právního řádu. Nejvyšší soud k tomuto však přistoupil právě skrze aplikaci § 136 o. s. ř., když jasně vymezil, že: „Neexistuje-li prozatím metoda, pomocí níž by bylo možno zcela přesně určit výši škody na lesních porostech na jednotlivých územích ve vztahu k jednotlivým zdrojům znečištění, je výpočet opírající se o rozptylovou studii a Gaussův matematický model plně dostačujícím podkladem pro závěr o výši škody (srov. ustanovení § 136 o. s. ř.).“²⁷⁴

Rozsah požadované náhrady škody tedy musí být vždy poškozeným určen, respektive musí být prokázán její vznik a existence. S ohledem na současnou koncepci favorizace peněžité náhrady se domnívám, že pokud poškozený požaduje náhradu škody právě prostřednictvím finančního plnění, je jako žalobce podávající žalobu na plnění povinen unést (jak uvádí K. Svoboda) břemeno tvrzení základních skutečností, přičemž ohledně uvedení těchto skutečností tíží poškozeného **abstraktní subjektivní důkazní břemeno**, neboť tyto vysloveně odpovídají skutkovým znakům právní normy, na jejímž základě poškozený uplatňuje svůj nárok. Na druhou stranu v situaci, kdy poškozený nebude požadovat finanční plnění, ale využije možnosti **uvedení v předešlý stav**, není již podstatnou součástí žaloby vyčíslení škody (de facto pro účely žalobního petitu), ale pouze její popis, neboť poškozený se žalobou domáhá např. opravy poškozené věci, přičemž náklady této opravy již nese žalovaný a je jen jeho starostí, kolik ho jeho protiprávní jednání bude ve výsledku stát.

Spolu se skutečnou škodou se nahrazuje i **ušlý zisk** (*lucrum cessans*). „*Ušlým ziskem se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích, která – na rozdíl od skutečné škody – spočívá v tom, že v důsledku protiprávního úkonu, resp. škodní události nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného.*“²⁷⁵ Podstatné však je, že se nejedná o zcela abstraktní ušlý zisk, nýbrž o takový majetkový prospěch, který by poškozený mohl zcela reálně očekávat, kdyby nedošlo k protiprávnímu

²⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1016/2004.

²⁷⁵ KNAPPOVÁ; ŠVESTKA; DVORÁK 2005b: c. d., s. 439.

jednání škůdce. Klasický příklad představuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000: „*Okolnost, že škůdce zároveň odpovídá za škodu na vozidle poškozenému, nevylučuje příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti ústícím v poškození vozu, jímž cestoval poškozený k obchodnímu jednání, a škodou, která poškozenému v podobě ušlého zisku vznikla tím, že **nedošlo k uzavření smluv, z nichž mu měl vzniknout prospěch; znemožnil-li totiž škůdce zaviněným poškozením vozidla poškozenému, aby se dostavil k jednání nezbytnému k uzavření smluv, odpovídá i za ušlý zisk, pokud vznikl absencí poškozeného u obchodního jednání.***“ V dané souvislosti můžeme vzpomenout mediálně známý případ pochybení veterinárního lékaře, které vedlo k úhynu zvířete. Jednalo se o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. **25 Cdo 2815/2007**. Majitelka zvířete požadovala mimo jiné „*náhradu ušlého zisku z možné komercializace jeho raritní fyziognomie, který jako nejmenší pes na světě (váhy 0,89 kg) byl zapsán v Guinnessově knize rekordů.*“ V daném případě se jednalo o ryze nepředvídatelný zisk, který byl založen nikoliv na objektivně posouditelných kritériích, nýbrž toliko na subjektivním hodnocení majitelky zvířete a jako takový byl soudem zamítnut.

8.3.1. Dynamická náhrada škody

K. Svoboda ve svém příspěvku *Dynamická náhrada škody*²⁷⁶ poukázal na některé zvláštní případy týkající se povahy škody a její náhrady. Podle jeho názoru mohou existovat i takové druhy škody, které se samy vyvíjejí již pouhým plynutím času či přistoupením jiné právní skutečnosti. Takovou situaci pak vykresluje na modelovém příkladu náhradu škody na zdraví. Poškozený (mladý aktivní lyžař) přijde vlivem protiprávního jednání škůdce o část dolní končetiny a „normálně“ se může pohybovat pouze s protetickou náhradou. Jeho model protézy je však za pár let zastaralý a poškozený chce typ nový, který by lépe nahradil jeho hendikep.

Jedná se o velice důležitou otázku odškodňování způsobené újmy, neboť „*smyslem náhrady škody je navodit u poškozeného stav, který se co nejvíce*

²⁷⁶ SVOBODA, Karel. Dynamická náhrada škody. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 4, s. 141 an.

*přibližuje jeho stavu před vznikem škody na zdraví.*²⁷⁷ Současné pojetí odškodňování újmy na zdraví s takovým přístupem vůbec nepočítá, neboť do výčtu uplatnitelných nároků poškozeného se budoucí pořízení nové zdravotnické pomůcky nevtěsná. Navíc je problematické tento přístup aplikovat za situace, kdy by bylo nutné jej upravit soudním rozhodnutím. Soud rozhoduje vždy o určitém skutku, tedy souhrnu skutkových okolností, které pak následně podřazuje pod konkrétní právní normu hmotného práva. Dle mého názoru je v danou chvíli značně problematické dále „rozvíjet“ již stanovený rozsah náhrady škody. Původní rozhodnutí by totiž muselo umožňovat uplatnění klauzule *rebus sic stantibus*, jak je obsažena v § 163 odst. 1 o. s. ř. – „*Rozsudek odsuzující k plnění v budoucnu splatných dávek nebo k plnění ve splátkách je možno na návrh změnit, jestliže se podstatně změnilo okolnosti, které jsou rozhodující pro výši a další trvání dávek nebo splátek. Nestanoví-li zákon jinak, je změna rozsudku přípustná od doby, kdy došlo ke změně poměrů.*“

K. Svoboda nejspíše vychází z předpokladu, že by tento nárok na novou protézu byl založen na nových skutečnostech a byl by způsobilý být sám o sobě nezávislým předmětem řízení. Jednalo by se o náhradu nové škody, přičemž v dané věci autor argumentuje např. uplatněním názoru Ústavního soudu, že „*právo na náhradu škody nelze nepřiznat jen z toho důvodu, že chybí zákonná konkretizace tohoto Listinou garantovaného práva.*“²⁷⁸ Je však třeba uvést, že Ústavní soud v tomto případě řešil odlišný právní problém, který se týkal odpovědnosti státu za škodu, přičemž tento názor vyslovil již v nálezu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 18/01: „*Má-li tedy každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, přičemž podmínky a podrobnosti realizace tohoto práva stanoví zákon (čl. 36 odst. 3, 4 Listiny), pak takový zákon, vydaný na základě ústavního zmocnění, nemůže nárok na náhradu škody, v důsledku zmíněného jednání vzniklé, zcela anulovat (negovat), a tím tedy ústavně zaručené základní právo, být toliko v určitých případech, popřít.*“

²⁷⁷ Tamtéž, s. 145.

²⁷⁸ Viz Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. III. ÚS 124/2003.

Domnívám se, že není možné uvedený závěr Ústavního soudu aplikovat tak široce, aby zahrnul právě náhradu dynamické škody. Spíše je možné dát za pravdu Nejvyššímu soudu, který ve svém usnesení ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3929/2009 uvádí, že „*Listina základních práv a svobod ani ostatní ústavní předpisy nezakládají jednotlivci přímý hmotněprávní nárok na náhradu škody, a nelze z nich dovozovat ani odpovědnost státu za škodu; odškodnění lze přiznat pouze tehdy, jsou-li splněny předpoklady stanovené ve zvláštním právním předpise.*“

Bylo by však obecně přijatelné, kdyby se škoda na zdraví v takovém případě odčinila pomocí naturální restituce. Domnívám se, že nelze souhlasit s některými názory, že tento typ náhrady škody nepřichází v úvahu právě u poškození zdraví, a to již ze samotné podstaty nároku.²⁷⁹ Takový názor je zavádějící už z toho důvodu, že považuje naturální restituci za způsob odškodnění, který znamená, že napravený stav se bude rovnat stavu původnímu. To je však již z podstaty věci nemožné. **Nový stav věcí bude vždy pouze podobný stavu původnímu.** Uvedení v předešlý stav je zvláštním způsobem náhrady škody, který dle mého názoru přesně dopadá na dynamické nároky ze škody na zdraví. Škůdce by při takto znějícím rozsudku stíhala povinnost „uvést poškozeného do původního stavu“. Zákon již neurčuje, jakým způsobem má být „věc“ uvedena v předešlý stav. Mohlo by to být klidně poskytováním finančního plnění např. na operace či zdravotní pomůcky. Tímto způsobem by se pak hendikep poškozeného snižoval, až by mohl, v důsledku vývoje medicíny, téměř vymizet.

Ostatně i starší česká judikatura tento způsob náhrady škody na zdraví připouštěla: „*Sem patří tudíž také náklad na účelné operativní zákroky, jimiž lze bud' to zcela anebo v míře co nejlépe dosažitelné uvést v předešlý stav zdraví poškozeného nebo jiné následky, jež mu byly škodlivým způsobem na jeho tělesné integritě přivoděny. Jde-li o takový způsob napravení škody na zdraví, třeba nárok na náhradu škody ve formě uvedení tělesné integrity do předešlého stavu uznati za dospělý, jakmile je zjištěno, že ze škodného jednání taková škoda*

²⁷⁹ Srov. např. HOLUB; BIČOVSKÝ 2004: c. d., s. 92.

*nastala, že ji skutečně lze uvedeným způsobem napravit a že je stanoven též přiměřený náklad, kterého k tomu účelu bude třeba.*²⁸⁰

Problematická je však v jakémkoli pojetí způsobu náhrady škody skutečnost, že poškozený by musel vynaložené náklady na své „vedení v předešlý stav“ (či další dynamický nárok v případě pekuniární reparační) uplatňovat u škůdce až poté, co by mu vznikly, neboť vývoj dynamické škody není možné dopředu odhadnout, a soud tak nemůže např. na 20 let dopředu uložit škůdci povinnost k vyplacení určité pevné částky, neboť takové rozhodnutí nemůže založit na skutkovém stavu zjištěném dokazováním ke dni vydání rozhodnutí. Jak uvádí právě K. Svoboda: „*Dynamická škoda na zdraví je v době vzniku škody na zdraví prakticky neodhadnutelná, protože závisí na vícero budoucích proměnných, které nelze v době vzniku újmy na zdraví předvídat [...] právní úprava náhrady škody na zdraví a rozhodování o nárocích ze škody na zdraví se má více uzpůsobovat dynamice oprávněných požadavků poškozeného. Musí reagovat na jeho aktuálně vznikající potřeby.*“²⁸¹ Bylo by tak *de lege ferenda* vhodné upravit odpovídajícím způsobem občanský soudní řád tak, aby právě v důsledku dynamické povahy náhrady škody na zdraví, bylo umožněno, tak jako v § 163 o. s. ř., „prolomit“ stav *rei iudicate* a umožnit poškozenému adekvátní zvýšení původní náhrady v případě, kdy to bude s ohledem na dynamiku původního nároku odpovídající.

8.4. Příčinná souvislost

Vztah příčiny a následku je jednou ze základních forem zákonité souvislosti jevů,²⁸² tedy příčinnost je „...*taková souvislost mezi jevy, v níž po každé jakmile existuje jedno, následuje za ním i druhé. [...] Všechny jevy na světě a všechny změny vznikají působením příčin. Bezpříčinné jevy neexistují.*“²⁸³ Příčinná souvislost tvoří spojnicí mezi protiprávním jednáním škůdce a způsobenou škodou. Jako jeden z objektivních předpokladů odpovědnosti za škodu pak musí

²⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 1940, sp. zn. Rv II. 566/39; ASPI ID JUD9096CZ.

²⁸¹ SVOBODA 2008: c. d., s. 143.

²⁸² FIALA 1965: c. d., s. 79.

²⁸³ Tamtéž, s. 79–80.

být její existence prokazována poškozeným, což může být v některých případech úkol velice obtížný.²⁸⁴ Je třeba poznamenat, že současná právní úprava nevěnuje problematice příčinné souvislosti téměř žádný legislativní prostor, a tak je nauka o ní rozvíjena prostřednictvím judikaturní činnosti soudů.

Právě rozhodovací praxe vytyčila podstatné body vztahu příčiny a následku, přičemž k této otázce se Nejvyšší soud vyjádřil například ve výše uvedeném případě uhynulé čivavy. „**Otázka existence příčinné souvislosti mezi vznikem škody a protiprávním úkonem je otázkou skutkovou** [...] V řízení se zjišťuje, zda protiprávní úkon škůdce a vzniklá škoda na straně poškozeného jsou ve vzájemném poměru příčiny a následku. Příčinná souvislost se nepředpokládá, nýbrž musí být prokázána a v tomto směru jde o otázku skutkových zjištění. **Právní posouzení příčinné souvislosti spočívá ve stanovení, mezi jakými skutkovými okolnostmi má být její existence zjišťována.** V tomto směru se odvolací soud správně zaměřil na zjišťování příčinné souvislosti mezi skutkem zaměstnankyně žalovaného při veterinárním ošetření psa a jeho zhoršujícím se zdravotním stavem, který si vyžádal jeho utracení. **Z hlediska existence příčinné souvislosti jako jednoho ze základních předpokladů odpovědnosti za škodu nestačí pouhé připuštění možnosti vzniku škody v důsledku protiprávního jednání (či škodní události), nýbrž musí být příčinná souvislost prokázána.** Příčinou vzniku škody může být jen ta okolnost, bez níž by ke škodnému následku nedošlo, i když nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž i jen o jednu z příčin, avšak podstatnou, která se spolupodílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde.“²⁸⁵

V uvedeném rozhodnutí je možné spatřovat rozdíl mezi příčinností **faktickou** a **právní**. I přestože J. Fiala tvrdil, že příčinná souvislost musí být ve výsledku vždy posuzována podle obecných zásad jako souvislost mezi jevy,²⁸⁶ není tento závěr zcela jednoznačně uplatnitelný, neboť otázku příčinné souvislosti zkoumáme v rámci právního vztahu a zajímají nás tak pouze právně relevantní příčiny a právně relevantní následky, nikoli všechny příčiny a následky. I přestože tyto pak posuzujeme podle obecných zásad – tedy obdobně jako to dělá anglické

²⁸⁴ Jak uváděl již J. Fiala jedná se o jeden z nejsložitějších problémů práva. Srov. FIALA 1965: c. d., s. 79.

²⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 11. 2009, sp zn. 25 Cdo 2815/2007.

²⁸⁶ FIALA 1965: c. d., 83.

právo aplikací „*but for*“ testu (viz níže), vymezujeme příčinnost právní. Nicméně tato se ve své podstatě musí shodovat s příčinností faktickou, neboť jinak by byl skutkový stav založený či deklarovaný soudním rozhodnutím pouze skutkovou fikcí.

Podstatnou je v této problematice otázka, podle jakých konkrétních kritérií se posuzuje vztah příčiny a následku v případě, kdy se na výsledku může podílet i větší množství příčin. **Anglické právo** k tomuto účelu používá tzv. „*but for*“ test.²⁸⁷ Ten spočívá ve zcela jednoduché otázce, zdali by při absenci protiprávního jednání ze strany odpovědného subjektu, došlo ke škodě. Praktickou aplikaci je možné ukázat na rozhodnutí *Barnett v Chelsea & Kensington Hospital Management Committee [1968] 1 All ER 1068*. V tomto případě se jednalo o nedbalostní jednání lékaře, který odmítl vyšetřit pacienta s bolestí žaludku, přičemž ten krátce nato zemřel. Byly zde však pochybnosti, zdali bylo možné muže zachránit i v případě, kdyby lékař jednal řádně a provedl vyšetření. *House of Lords* došel k závěru, že i kdyby byl zemřelý pacient řádně vyšetřen, byla zde jen velmi malá, či skoro žádná pravděpodobnost, že právě konkrétní správná protilátka (jednalo o otravu) by byla muži lékařem naordinována, a tak i přestože zde bylo pochybení lékaře (potažmo nemocnice) právě v povinnosti pacienta vyšetřit, nebylo prokázáno, že by jeho smrt byla způsobena právě touto nedbalostí lékaře.²⁸⁸ Jak je z tohoto příkladu patrné, základní způsoby zjišťování existence příčinné souvislosti jsou obecně velmi podobné.²⁸⁹

České právo neobsahuje výslovnou úpravu příčinné souvislosti a ani žádným způsobem neřeší možné problematické situace střetu vícero možných příčin, což

²⁸⁷ HORSEY; RACKLEY 2011: c. d., s. 226.

²⁸⁸ Srov. HERRING, Johnatan. *Medical law and ethics*. 3rd edition. Oxford : Oxford University Press, 2010. s. 113 an.

²⁸⁹ Zajímavý případ k dané problematice obsahuje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2009, sp. zn. 25 Cdo 231/2007: „*O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li konkrétní majetková újma následkem konkrétního protiprávního úkonu škůdce, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku. V posuzovaném případě je vznik povinnosti žalobce k náhradě nákladů řízení důsledkem neúspěchu v soudním sporu, zahájeném a vedeném na základě jeho vlastního rozhodnutí (resp. rozhodnutí jeho zákonných zástupců) uplatňovat (nedůvodný či neexistující) nárok na náhradu škody na zdraví. Bez vyvolání soudního sporu žalobcem, nevznikla by mu ani povinnost hradit protistraně náklady řízení. Nesprávný diagnostický údaj v propouštěcí zprávě mohl být sice pohnutkou k zahájení zmíněného sporu, nikoliv však příčinou vzniku nákladů řízení či uložení povinnosti k jejich náhradě. Pohnutka, jež žalobce vedla či mohla vést k určitému jednání, ovšem nemá právní význam z hlediska odpovědnosti žalovaného za škodu podle § 420 obč. zák.*“

je cílem kritiky některých předních právníků (např. Ireny Pelikánové, viz níže). Posuzujeme-li tuto otázku z pohledu současného stavu právní úpravy, je v případě více možných příčin „...*třeba zjistit a vyhodnotit jejich vliv a **odstupňování (gradaci) ve vztahu k následku (škodě). Příčinná souvislost je tak dána tehdy, jestliže je škoda podle obecné povahy, obvyklého chodu věci a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního úkonu. Současně se musí prokázat, že škoda by nebyla nastala bez této příčiny [...] protiprávní úkon nemusí být jedinou příčinou vzniku škody, stačí, že je jednou z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, jenž má být odškodněn, a to příčinou důležitou, podstatnou a značnou.***“²⁹⁰ Opakuji, že se však jedná o teoretické vymezení soudního postupu, který byť není legislativně zakotven, je v praxi běžně aplikován.

Výše zmíněné podmínky kauzálního nexu lze výstižně demonstrovat na rozsudku **Krajského soudu v Hradci Králové** ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 22 Cdo 262/2010. Předmětem řízení byla otázka, zda žalovaná (škůdce) odpovídá žalobkyni (poškozené) za ztrátu tzv. „daňového bonusu“, když ta v důsledku zranění, způsobeném jí právě žalovanou, nemohl dosáhnout rozhodné doby výkonu pracovní činnosti nezbytné pro jeho přiznání. „*Existence příčinné souvislosti je nezbytná bez ohledu na to, zda jde o odpovědnost založenou na zavinění či na objektivní odpovědnosti. Nestačí pouhá pravděpodobnost příčinné souvislosti či okolnosti nasvědčující existenci; příčinnou souvislost je třeba vždy prokázat. V každém konkrétním případě je pak třeba zkoumat, zda mezi skutečnostmi, které mohou představovat příčinu vzniku škody, lze identifikovat i protiprávní úkon. Mezi protiprávním úkonem a škodou musí tedy existovat vztah příčiny a následků. Existuje-li ve vztahu ke škodě několik relevantních příčin, je třeba zjistit a vyhodnotit jejich vliv a odstupňování ve vztahu k následku. Příčinná souvislost je tak dána tehdy, jestliže je škoda podle obecné úvahy, obvyklého chodu věci a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního úkonu. Současně se musí prokázat, že škoda by nebyla nastala bez této příčiny.*“

Vždy přitom musí jít o přímou příčinu. Příčinou vzniku škody může být jen okolnost, která konkrétní újmu způsobila, nikoliv okolnost, na jejímž základě bylo

²⁹⁰ ŠVESTKA et al. 2006: c. d., s. 711.

možno určitý majetkový přínos teprve očekávat. V posuzovaném případě se žalovaná vůči žalobkyni dopustila protiprávního jednání, kterým jí způsobila škodu na zdraví. V důsledku toho žalovaná nepochybně odpovídá za škodu na zdraví vzniklou žalobkyni, tedy je povinna zaplatit náhradu mzdy v době pracovní neschopnosti žalobkyně (k tomu byla žalovaná zavázána trestním příkazem). Žalobkyni v tomto sporu uplatňovaný nárok na nahrazení ušlého daňového bonusu však podle odvolacího soudu přímo s protiprávním jednáním žalované nesouvisí. Škoda, které se žalobkyně domáhá, měla být způsobena tím, že žalobkyně nedosáhla určité zákonem stanovené výše mzdy za období jednoho kalendářního roku, aby mohla uplatnit daňový bonus. **Jednání žalované, v důsledku kterého byla žalobkyně v pracovní neschopnosti, tedy nebylo přímou příčinou toho, že žalobkyně nesplnila zákonné podmínky pro přiznání daňového bonusu.** Příčina vzniku škody nemůže být shledána jenom v okolnosti, na jejímž základě by bylo možno určitý majetkový přínos teprve očekávat (předpokládat).“

Návrh nového občanského zákoníku se otázkou příčinné souvislosti blíže nezabývá. F. Melzer tuto skutečnost odůvodňuje tvrzením, že „podrobnější vymezení je přenecháno právní vědě a aplikační praxi. V zásadě jde o rozumný přístup zákonodárce, se kterým se setkáváme i v jiných předpisech pracujících s tímto pojmem (např. trestní zákoník).“²⁹¹ Nicméně i přes obecnou absenci vymezení příčinné souvislosti upravuje návrh nového občanského zákoníku jeden speciální případ (na který F. Melzer poukazuje), a to tzv. alternativní kauzalitu, která je zakotvena v **§ 2776 odst. 1**: „Je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, nahradí škodu společně a nerozdílně; je-li některý ze škůdců povinen podle jiného zákona k náhradě jen do určité výše, je zavázán s ostatními škůdci společně a nerozdílně v tomto rozsahu. To platí i v případě, že se více osob dopustí samostatných protiprávních činů, z nichž mohl každý způsobit škodlivý následek s pravděpodobností blížící se jistotě, a nelze-li určit, která osoba škodu způsobila.“

Je na místě zmínit, že otázkou příčinné souvislosti se poměrně detailně zaobírá *Evropská skupina pro deliktní právo* v dokumentu *Principy evropského*

²⁹¹ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011a, č. 3, s. 27.

deliktního práva,²⁹² který rozvádí problematiku kauzálního nexu hned v několika ustanoveních. Tak například obsahuje úpravu otázky příčiny:

- 1) **Konkurenční**, a to v čl. 3:102: „*V případě více jednání, z nichž každé by samo způsobilo škodu v ten samý okamžik, je považováno každé jednání za příčinu škody poškozeného.*“
- 2) **Alternativní** v čl. 3:103: „*V případě více jednání, z nichž každé by bylo samo dostatečnou příčinou škody, přičemž však zůstává nejistým, které jednání ji ve skutečnosti způsobilo, musí být každé jednání považováno za příčinu v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké mohlo způsobit škodu poškozenému. Pokud v případě více poškozených zůstane nejistým, zda konkrétní škoda poškozeného byla způsobena určitým jednáním, přičemž je zřejmé, že toto jednání nezpůsobilo škodu všem poškozeným, musí být takové jednání považováno za příčinu škod utrpěných všemi poškozenými v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké mohlo způsobit škodu konkrétnímu poškozenému.*“
- 3) **Potenciální** v čl. 3:104: „*Jestliže jednání vedlo definitivně a neodvratně ke způsobení škody poškozenému, následné jednání, které by samo způsobilo tu samou škodu, nebude bráno v potaz. Následné jednání musí být i přesto zohledněno, jestliže vedlo k dodatečné nebo těžší škodě. Jestliže první jednání vedlo k pokračování škody a následné pozdější jednání by ji také způsobilo, pak je třeba obě jednání od takového okamžiku považovat za příčinu této pokračující škody.*“

Zajímavé je rozlišení mezi případy sub 1) a 2). V prvním případě se bude jednat o situaci, kdy existují dvě jednání, která by obě byla způsobilá být adekvátní příčinnou daného škodlivého následku, přičemž však není možné zjistit, která z nich byla příčinnou reálnou. Tato konstrukce je na první pohled velice zajímavá, neboť zakotvuje právní domněnku, kdy v případě, že není možné rozlišit, které z protiprávních jednání bylo touto reálnou příčinnou, postaví se všechny naroveň,

²⁹² European Group on Tort Law [<http://www.egtl.org>; ověřeno ke dni 24. 7. 2011].

čímž je značně ulehčena procesní pozice poškozeného, když ten nenesé důkazní břemeno ohledně rozlišení obou protiprávních jednání. Druhý případ řeší velice podobnou situaci, avšak odlišuje se tím, že v prvním případě se příčiny de facto vzájemně vylučují, kdežto v tomto případě existují vedle sebe. Proto je zvolena koncepce odkazující na pravděpodobnost, v jakém to které jednání mohlo škodu způsobit. Právě s ohledem na takto podrobnou konstrukci příčinné souvislosti považuje např. I. Pelikánová návrh nového občanského zákoníku za nedostatečný právě v otázce vztahu příčiny a následku.²⁹³

Domnívám se, že v současné době je to právě otázka příčinné souvislosti, která by zasloužila bližší pozornost, když její prokazování může být z pozice poškozeného v soudním řízení velice problematické. Nicméně takový problém bude mít poškozený (shodně jako v případě protiprávního jednání) jen v menším množství případů, spíše pak v určitých žalobních typech jako například při sporu o náhradu škody na zdraví způsobené nesprávným poskytnutím lékařské péče. Současné legislativní pojetí příčinné souvislosti, které je zcela ponecháno právní teorii a rozhodovací praxi soudů, odpovídá v zásadě i zmiňované koncepci „*but for*“ testu, a není tedy v Evropě ničím neobvyklým. Dle mého názoru je za dané situace zcela způsobilé pružně reagovat na specifické okolnosti konkrétního případu a přitom zachovat obecnou míru předvídatelnosti ve sporech z odpovědnosti za škodu.

Nicméně situace, kdy je neúnosné požadovat po poškozeném, aby prokazoval příčinnou souvislost na úroveň praktické jistoty (k tomu srov. dále) jsou stále častější. Bylo by však vhodné zvážit zavedení určitých právních domněnek – presumpcí příčinné souvislosti, jimiž by bylo v odůvodněných případech možné adekvátně „vypomoci“ poškozenému s unesením jeho důkazního břemene. Takový přístup zvolil například německý zákonodárce v § 84 odst. 2 zákona o léčivech (*Arzneimittelgesetz – AMG*), který stanovuje, že v případech, kdy dojde ke vzniku škody v souvislosti s použitím léčivého přípravku a tento je způsobilý (např. s ohledem na jeho vlastnosti) předmětnou škodu způsobit, má se

²⁹³ F. Melzer a I. Pelikánová právě téma odpovědnosti za škodu v návrhu nového občanského zákoníku rozvádějí v Bulletinu advokacie č. 3/2011, přičemž z tohoto střetu protichůdných názorů lze získat dobré argumenty pro obě „krajní“ koncepce.

v případě pochybností za to, že škoda vznikla v příčinné souvislosti s daným léčivým přípravkem.²⁹⁴ Mám za to, že v takovýchto typech případů (*product liability*) odpovídá zvolené řešení faktickým možnostem poškozeného, neboť skutečnost, že se jedná o typ objektivní odpovědnosti, u níž není vyžadováno zavinění, není s to dostatečným způsobem vyrovnat reálné možnosti stran sporu, co do dokazování jednotlivých znaků skutkové podstaty.

8.4.1. Odpovědnost za ztrátu naděje („*Loss of chance*“)

Doktrína *Loss of chance* (česky je zřejmě nejuvýstižnější výraz **ztráta šance**) je zvláštní právní konstrukcí, jejímž účelem je vyřešení některých zvláštních situací při prokazování příčinné souvislosti. Tato koncepce je široce diskutována hlavně v zemích angloamerického právního systému. Jedná se obecně o případy, kdy z důvodu protiprávního jednání škůdce dojde ke zmaření určité, v budoucnu nejisté příležitosti či pozitivního vývoje událostí. Koncepce ztráty šance tvoří protipól tradiční otázky míry prokazování příčinného vztahu (klasičky *on the balance of probabilities*), kde je obecně třeba, aby za použití například „*but for*“ testu bylo prokázáno, že zde existuje alespoň 51% pravděpodobnost, že protiprávní jednání škůdce bylo příčinou vzniku škody. V takovém případě pak náleží poškozenému plná výše náhrady. Při posuzování skutečností, které se odehrály v minulosti, soud zvažuje jejich pravděpodobnost *on the balance of probabilities*. Cokoliv, co se jeví jako pravděpodobnější, je tímto bráno jako jisté. Avšak v případě, kdy soud musí zvažovat, zda přiznat náhradu za něco co má teprve nastat, či co mělo (mohlo) nastat v budoucnu, musí zvážit, jaké jsou šance, že k tomuto výsledku může či mohlo dojít a toto reflektovat ve výši přiznané náhrady.²⁹⁵

Koncepce *Loss of chance* tak představuje procesní postup umožňující poškozenému domoci se náhrady škody za to, že škůdce svým jednáním zvýšil

²⁹⁴ Předmětný právní předpis je dostupný v oficiálním anglickém překladu na stránce <http://www.bmg.bund.de/ministerium/english-version/laws.html>.

²⁹⁵ Certainty and Loss of a Chance in the Assessment of Damages (Or The Uncertainty: Loss of Chance), [http://www.keatingchambers.co.uk/resources/publications/2005/st_certainty_and_loss.aspx; ověřeno ke dni 1. 9. 2011].

například riziko smrti nebo trvalých zdravotních následků (tedy snížil v tomto ohledu poškozenému budoucí vyhlídky), a to v případě, kdy poškozený tento škodlivý následek nemůže prokázat *on the balance of probabilities*. Doktrína ztráty šance se obecně rozštěpuje do dvou směrů – **1) pecuniary cases** a **2) medical negligent cases**.

Ad 1) Do této skupiny jsou řazeny nároky vzniklé například v důsledku zmaření určité smluvní příležitosti či např. pochybení advokáta ve smyslu nepodání žaloby či opravného prostředku. V těchto případech aplikační praxe jak ve Spojených státech, tak ve Velké Británii nepochybuje o možnosti využít tuto doktrínu. Je možné například uvést známý případ *Kitchen v. Royal Air Force Association [1958] 1 WLR 563*, z něhož vyplývá obecné pravidlo odpovědnosti právního zástupce za nedbalostí zmařený nárok svého klienta, přičemž se za použití *Loss of chance* tato náhrada snižuje podle pravděpodobnosti dosažení zmařeného nároku (náhrada škody tak činí například 70 % pohledávky, která byla předmětem žaloby).

Ad 2) Jonathan Herring tento typ nároků v oblasti medicínského práva nazývá „*Depriving the claimant of a chance of treatment*“,²⁹⁶ což lze volně přeložit jako **zbavení žalobce naděje (či šance) na vyléčení**. Jedná se o případy, kdy nedbalost lékaře při diagnóze či jiný chybný postup, vede k tomu, že pacient přijde o šanci na uzdravení. Anglické právo již v tomto ohledu vypracovalo celou řadu soudních rozhodnutí, která však aplikaci doktríny *Loss of chance* ve výsledku nepřipouštějí. Stále zde platí tradiční pojetí, kdy je třeba příčinnou souvislost prokazovat *on the balance of probabilities*. Tato rigidní koncepce byla potvrzena i poměrně nedávno vydaným rozhodnutím *Gregg v. Scott [2005] UKHL 2*. Jednalo se o případ, kdy lékař pochybil při stanovení diagnózy, čímž oddálil včasné zahájení léčby rakoviny, a pacientovi tak zůstala pouze 10% šance na to, že se dožije příštích deseti let. V případě, že by byla původní diagnóza provedena správně, jeho šance na dožití této doby by byly okolo 42 %.²⁹⁷ I v tomto případě bylo potvrzeno, že se nejedná o nic jiného než o aplikaci „*but for*“ testu. J Herring pro

²⁹⁶ HERRING 2010: c. d., s. 115.

²⁹⁷ *Gregg v. Scott* [<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd050127/greg-1.htm>]; ověřeno ke dni 23. 7. 2011].

uplatnění předmětného typu nároků vymezil kumulativní podmínky, při jejichž splnění je možné náhradu poskytnout.²⁹⁸

- 1) Poškozený uspěje pouze tehdy, pokud prokáže *on the ballance of probabilities*, že odpovědný subjekt „ztrátu šance“ způsobil. Tento závěr vyplývá z rozhodnutí *Hotson v E Berkshire Area Health Authority [1987] AC 750*.
- 2) Pokud se poškozený domáhá nároku za to, že odpovědný subjekt svou nedbalostí nesprávně diagnostikoval jeho zdravotní stav či poskytl nesprávnou léčbu, musí zde být alespoň 50% pravděpodobnost, že pokud by k pochybení bývalo nedošlo, poškozený by danou újmu neutrpěl. Tento závěr vyplývá jednak z rozhodnutí *Hotson v E Berkshire Area Health Authority [1987] AC 750* a dále pak z rozhodnutí *Anderson v Milton Keynes General NHS Trust [2006] EWHC 2249*.
- 3) Ve zvláštních případech může být náhrada škody přiznána, i pokud nebude prokázáno, že škodlivý následek nastal v důsledku nedbalosti odpovědného subjektu. Bude tomu v případě, kdy odpovědný zdravotnický pracovník nepodá v rámci informovaného souhlasu poškozenému údaje o možných rizicích, a v důsledku jejich neznalosti pak poškozený podstoupí zákrok, při němž se tato rizika materializují, a dojde ke škodě na zdraví. Je však nezbytné, aby poškozený prokázal, že v případě jejich znalosti by daný zákrok nepodstoupil. Tato skutečnost vyplývá z rozhodnutí *Chester v Afshar [2004] UKHL 41*.

Anglické právo tedy obecnou aplikaci *Loss of chance* doktríny připouští pouze v *pecuniary cases*, nikoli však v *medical negligent cases*. Situace ve Spojených státech amerických je odlišná, neboť zde je většinou států tato doktrína přijímána a aplikována.²⁹⁹ I přestože koncept *Loss of chance* primárně směřuje k pozitivní

²⁹⁸ K těmto závěrům dochází HERRING 2010: c. d., s. 119.

²⁹⁹ Srov. např. WEIGAND, Tory A. Loss of Chance in Medical Malpractice: The Need for Caution. *Massachusetts Law Review*, 2002, vol. 87, n. 1. [<http://www.massbar.org/publications/massachusetts-law-review/2002/v87-n1/loss-of-chance-in-medical>; ověřeno ke dni 1. 9. 2011].

deformaci prokazování příčinné souvislosti, **podstatnou otázkou je, zda lze tuto ztrátu šance považovat za škodu jako takovou či je třeba ji vztáhnout vždy až ke konečnému následku škodní události.** Anglické právo se od případu *Hotson v E Berkshire Area Health Authority [1987] AC 750*, kloní ke konečnému následku. V uvedeném případě byl předmětem žaloby nárok poškozeného, který v důsledku pádu ze stromu utrpěl zlomeninu nohy, a kvůli nesprávné diagnóze mu zůstali trvalé následky. Poškozený se bránil tím, že kdyby lékař diagnostikoval jeho stav správně, měl by 25% šanci na úplné zotavení bez trvalých následků. Kdyby soud posoudil ztrátu 25% pravděpodobnosti šance na uzdravení jako škodu samu o sobě, stačilo by prokázat *on the balance of probabilities*, že tato ztráta byla způsobena v důsledku protiprávního jednání lékaře. Ovšem pokud by soud posoudil, že škodou je až nastalý následek na zdraví, tedy trvalé poškození hybnosti poraněné nohy, nebyla by zde ani zdaleka prokázána příčinná souvislost, neboť i při správné diagnóze zde byla 75% pravděpodobnost, že trvalé následky ve stejném rozsahu nastanou. Právě z tohoto důvodu pak v případě *Hotson* došel *House of Lords* k závěru, že nebyla prokázána příčinná souvislost *on the balance of probabilities*, neboť považoval za předmět nároku až konečný následek, tedy způsobenou škodu na zdraví.³⁰⁰ Ve Spojených státech je dle Tory A. Weiganda možné považovat i ztrátu šance na uzdravení za škodu jako takovou. Zmíněný autor tento přístup demonstruje na případě *Lord v. Lovett*.³⁰¹ V tomto případě, rozhodovaném *The New Hampshire Supreme Court*, žalobkyně utrpěla v důsledku dopravní nehody poranění krku, přičemž bylo zjištěno, že její spinální poranění krční páteře bylo nesprávně diagnostikováno a posléze i nesprávně léčeno. V důsledku tohoto pochybení tak žalobkyně ztratila šanci na podstatné zlepšení svého zdravotního stavu či úplné vyléčení. Soud v tomto případě uznal jako samostatný nárok právě tuto ztrátu šance na zotavení (podstatné zlepšení zdravotního stavu).³⁰²

Koncepce *Loss of chance* není diskutována pouze v zemích angloamerického právního systému, nýbrž ji aplikuje například i **francouzské právo**, které stejně

³⁰⁰ K tomuto závěru shodně dochází i Ondřej Dostál v publikaci: Císařová Dagmar; Sovová, Olga; a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vydání. Praha : Orac, s. r. o. 2004. s. 99–100.

³⁰¹ *Lord v. Lovett*, 770 A.2d 1103 (N. H. 2001). [<http://www.invispress.com/law/torts/lord.html>]; ověřeno ke dni 9. 9. 2011].

³⁰² WEIGAND 2002: c. d. nestránkováno.

jako ve Spojených státech považuje ztrátu šance za škodu jako takovou na rozdíl od anglického práva, kde je ve výše uvedených případech za škodu považována až výsledná újma na zdraví a příčinná souvislost se tak zjišťuje ke vztahu k celkovému následku nikoli k snížení „šance“. Ve Francii se přiznávané odškodnění odvozuje od velikosti ztracené šance a rovněž od závažnosti daného následku.³⁰³ T. Holčapek k výkladu škody v tomto případě (v českém právu) uvádí, že škodou se rozumí toliko snížení majetku (skutečná škoda), ušlý zisk a újma škody na zdraví. *„Z opačného pohledu je naděje na uzdravení rizikem, že nastane nepříznivý následek – 20 % naděje na uzdravení je 80 % rizikem neuzdravení. Je tedy jen nebezpečím, určitou mírou pravděpodobnosti, že se ‘projeví v majetkové sféře’, že ‘zasáhne do občanskoprávních vztahů’. I přes vysokou pravděpodobnost nakonec může mít pacient štěstí a škodě uniknout. Ztráta šance tedy nemá povahu škodlivého následku jako takového.“*³⁰⁴ Za současného právního stavu tak nezbyvá než souhlasit s výše uvedeným, neboť poměrně omezená legislativní úprava škody v občanském zákoníku nedává k podobným úvahám prostor. Nicméně pokud dojde k přijetí návrhu nového občanského zákoníku, bude dle mého názoru možné ztrátu šance v určitých případech subsumovat pod případ nemajetkové újmy, a tedy ji považovat za nahraditelný nárok poškozeného.

Obdobným způsobem lze nahlížet na názor vyslovený Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. **25 Cdo 145/2002**: *„Okolnost, že žalobce v soudním řízení pro nečinnost soudu nedosáhl požadovaného vydání soudního rozhodnutí, je nepříznivým důsledkem nesprávného úředního postupu. Sama o sobě však škodu nepředstavuje o majetkovou újmu, která je odškodnitelná podle zákona č. 58/1969 Sb., půjde tehdy, **mělo-li nevydání rozhodnutí dopad do majetkové sféry účastníka.** Škoda ve výši uplatněné pohledávky (ušlý zisk) totiž žalobci vzniká pouze tehdy, jestliže bylo prokázáno, že takovou pohledávku skutečně měl (že by v případě věcného rozhodnutí se svým nárokem uspěl). V opačném případě (např. u pohledávky prekludované či od počátku neexistující) by soud při správném postupu nezatíženém průtahy řízení žalobu musel zamítnout a žalobce by rozhodnutí, jímž by byla dlužníku uložena platební povinnost, stejně*

³⁰³ HOLČAPEK 2011: c. d., s. 176.

³⁰⁴ HOLČAPEK 2003: c. d., s. 191.

nezískal. Je tedy zřejmé, že za takové situace by žalobci škoda nevznikla, neboť nevydání soudního rozhodnutí v jeho neprospěch se nemohlo negativně odrazit na jeho majetkovém stavu.“

Je tak možné shrnout, že doktrína *Loss of chance* je po odborné stránce velice zajímavým konceptem, který je při své aplikaci způsobilý vypomoci poškozenému při prokazování příčinné souvislosti ve skutkově obtížných případech. Její aplikace však stále budí značně ambivalentní reakce mezi odborníky, neboť výrazným způsobem modifikuje postup při prokazování příčinné souvislosti i potřebnou míru důkazu, která je v naší (středoevropské) právní oblasti tradičně vysoká. I přesto ji však (ne zcela přesně) používá jako inspirační zdroj Ústavní soud ve svém usnesení ze dne ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08, kdy uvádí: „...právní řády *common law* opustily v těchto případech požadavek (pravděpodobného) prokázání kauzálního nexu a vytvořily doktrínu tzv. „ztráty šance“ či „ztráty očekávání“ (*loss of chance, loss of expectation*), podle níž soud poměřuje či odhaduje (*estimates*) pravděpodobnost dosažení určitých šancí, pokud by byl zvolen určitý postup a reflektuje tyto šance, zda jsou vyšší nebo nižší než ty, které by bylo možno očekávat při nenarušeném či rádném chodu věci. Jinak řečeno, vychází se z toho, jaké by v případě lékařského postupu *lege artis* byly statisticky šance (prognózy) na úplné vyléčení, úplné odvrácení smrti či prodloužení života pacienta o určitou dobu; blíže viz např. rozhodnutí britské *House of Lords* *Gregg v. Scott* z roku 2005 [...].“ Přičemž je třeba připomenout, že v předmětném rozhodnutí *House of Lords* nebyla tato koncepce přijata a bylo setrváno na tradičním pojetí prokazování příčinné souvislosti.³⁰⁵

8.4.2. Hodnocení míry důkazu v otázce příčinné souvislosti

Na problematiku *Loss of chance* je možné navázat s poněkud obecnější úvahou o potřebné míře důkazu při prokazování příčinné souvislosti. Společenské vztahy se i díky rychlému technologickému a vědeckému vývoji stávají často složitějšími, než tomu bylo dříve a právo jako nástroj jejich udržování s nimi musí

³⁰⁵ Na tuto skutečnost ostatně poukazuje i T. Holčapek v HOLČAPEK 2011: c. d., s. 178–179.

udržet krok. V opačném případě by pak ztrácelo svou funkci jako regulátor společenských vztahů. Často tak může být pro poškozeného zcela nemožné určit přesnou příčinu své utržené škody, zejména v případě, kdy tato je výsledkem působení vícero příčin. Budeme-li analyzovat jednotlivé předpoklady odpovědnosti za škodu, dospějeme jistě k závěru, že nejobtížnější je prokázat existenci příčinného vztahu mezi protiprávním jednáním a následkem.

Prokazování existence protiprávního jednání není jednou ze situací, kde by se aplikace praktické jistoty zdála být nepřiměřená. Má-li být zahájeno řízení o náhradě škody, je zcela nezbytné, aby bylo prokázáno, že zde existovalo jednání, které nárok zakládá, neboť právě toto jednání tvoří základ skutku. Nicméně protiprávní může být za určitých situací velice obtížným předmětem dokazování. Takovou situaci lze nalézt například v oblasti medicínského práva – jak může poškozený zjistit, že mu vzniklá škoda byla způsobena protiprávním jednáním lékaře, když v době operace nebyl při vědomí a ani není schopen odborně posoudit jednání lékaře. Na základě jakých skutečností bude pak podávat žalobu? Takovou důkazní nouzi však není s to vyřešit ani převažující pravděpodobnost, spíše pak účelné presumování protiprávního jednání pro určitý okruh vztahů. Prokazování vzniku škody na druhou stranu nebude v praxi činit větších potíží, neboť za předpokladu, že poškozený bude mít reálné problémy s vyčíslením svého požadavku, je na místě aplikovat § 136 o. s. ř., a tedy je-li možné výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy. Poškozeného tíží důkazní břemeno toliko ohledně samotného vzniku škody, tedy ohledně skutečnosti, že zde objektivně nějaká škoda existuje. Na tomto místě připomenu již dříve citované rozhodnutí Nejvyššího soudu vážící se k aplikaci § 136 o. s. ř., když ten jasně vymezil, že: *„Neexistuje-li prozatím metoda, pomocí níž by bylo možno zcela přesně určit výši škody na lesních porostech na jednotlivých územích ve vztahu k jednotlivým zdrojům znečištění, je výpočet opírající se o rozptylovou studii a Gaussův matematický model plně dostačujícím podkladem pro závěr o výši škody (srov. ustanovení § 136 o. s. ř.).“*³⁰⁶ **Otázka příčinné souvislosti tak tvoří**

³⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1016/2004.

jedinou skutečnost, u níž prokazování její existence na úroveň praktické jistoty může být pro poškozeného nepřekonatelným problémem.³⁰⁷

Nastíněnou problematikou se podrobně zabýval T. Holčapek,³⁰⁸ který analýzou soudních rozhodnutí z oblasti medicínského práva dospěl k závěru, že i přes obecnou aplikaci koncepce založené na ústředním pojmu „praktická jistota“, se v rozhodovací praxi soudů objevují případy, kdy je tento vysoký požadavek míry důkazu prolomen ve prospěch slabší strany (zpravidla poškozeného). Tento fakt pak autor ilustruje na rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1062/2002 – *„Jestliže z provedených důkazů vyplývá, že dehydratace organismu první žalobkyně byla s největší pravděpodobností vyvolávajícím činitelem akutního selhání ledvin a že nebylo prokázáno, že personál žalované nemocnice jí zajistil dostatečný přísun tekutin, podávaných ať již orálně, či infuzemi, nedostatečně u ní sledoval příjem a výdej tekutin, že dne 25. 3. 1992, kdy se u ní laboratorně projevilo selhání ledvin, nezahájil léčbu na jejich podporu, či dialýzu, a do Fakultní nemocnice v M. ji nechal převést opožděně až dne 26. 3. 1992, nelze léčebný postup personálu žalované nemocnice v pooperační péči o první žalobkyni považovat za odpovídající tehdejšímu poznatkům lékařské vědy, a tedy za postup lege artis. I když pooperační průběh byl komplikován zánětlivými procesy v dutině břišní, které byly zjištěny již při operaci slepého střeva, i infektem horních cest dýchacích, bylo v každém případě povinností personálu žalované nemocnice poskytnout první žalobkyni komplexní péči spočívající nejen v léčení zánětlivých procesů v dutině břišní, ale i ostatních zánětlivých procesů a onemocnění, a zajistit jí zejména potřebné množství tekutin v rozsahu odpovídajícím jejímu zdravotnímu stavu. Bylo-li následkem poskytnuté - málo profesionální a neúplné - léčebné péče v žalované nemocnici akutní selhání ledvin první žalobkyně, s kteroužto diagnózou byla letecky převezena do Fakultní nemocnice v M., kde byla zahájena okamžitá dialyzační léčba, je zřejmé, že k poškození jejího zdraví došlo v příčinné souvislosti s léčebným postupem personálu žalované nemocnice v pooperačním období.“*

³⁰⁷ J. Macur v této otázce připomíná, že rakouská soudní praxe právě v otázce příčinné souvislosti používá zvláštní pojmovou konstrukci důkazu „na první pohled“. Srov. MACUR 2001: c. d., s. 117.

³⁰⁸ Bližší rozbor této problematiky viz HOLČAPEK 2011: c. d., s. 134 an..

Zmíněný autor se pozastavuje nad formulací „s největší pravděpodobností“, když dle jeho názoru by měl soud argumentovat postavením sporného bodu najisto. Úvahu nad tímto problémem uzavírá zjištěním, že „...v konkrétním případě může být soud reálně ochoten využít princip volného hodnocení důkazů velmi extenzivně, a to tak, že tím ve skutečnosti zmírním požadovanou míru důkazu. Ta totiž sice zůstane formálně stejnou (požadavek praktické jistoty), ovšem otázka, zda této míry bylo dosaženo, je již věcí úvahy soud.“³⁰⁹ Je tedy možné se domnívat, že ač K. Svobodou uváděný požadavek na splnění dvou předpokladů, tedy **1) objektivní** pravděpodobnost (hraničící s jistotou), že se skutek tak jak je popsán stal, a současně **2) subjektivní** přesvědčení soudce o výše uvedeném, pro vytvoření závěru o skutkovém poznatku, je na místě uzavřít, že zcela dominantní je subjektivní hodnocení soudce. Nicméně tento závěr je plně v souladu široce uplatňovanou teorií subjektivní míry důkazu. Ta totiž staví subjektivní hodnocení soudce na první místo.³¹⁰

Na uvedenou problematiku reagoval velice pružně **Ústavní soud**, neboť de facto dovodil, že nedojde-li v obdobné situaci k „odlehčení“ často neúnosného zatížení poškozeného, může toto znamenat nespravedlivé vyřešení věci. Tyto závěry obsažené v usnesení ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. **I. ÚS 1919/08**, umožňují obecným soudům pružnější aplikaci původně striktní povinnosti prokazovat příčinnou souvislost na úrovni praktické jistoty. „Závěry nalézacího soudu stran „stoprocentního“ prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví Ústavnímu soudu jako nereálné, neboť nedosažitelné a neudržitelné. Určovat v lékařských postupech jednoduchý vztah příčiny a následku je samo o sobě velmi obtížné. Zásah lékaře vlastně sám o sobě mění „přirozený běh věcí“ v lidském těle, zasahuje do komplexních vztahů příčin a následků. I v případě aktivního jednání lékaře, který zvolí určitý léčebný postup, je velmi obtížné, ba vyloučené stanovit, zda tento postup byl nade všeí rozumnou pochybnost jedinou možnou příčinou škodlivého stavu, který nastal. O to obtížnější je to v případě opomenutí, kdy lékař nezvolí postup, který na základě soudobých a dostupných znalostí lékařství zvolit mohl a měl. Prokázat, že právě a pouze toto opomenutí tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je v podstatě nemožné. V důsledku toho je

³⁰⁹ Tamtéž, s. 143.

³¹⁰ SVOBODA 2009a: c. d., s. 45.

výrazně oslabeno postavení poškozeného. Vzhledem k tomu, že pojem příčinná souvislost není právními předpisy v ČR nijak definován, nic nebrání judikatuře českých soudů, aby požadavek „stoprocentně“ prokazované příčinné souvislosti přehodnotila a přijala adekvátnější a realističtější výklad ‘způsobení škody’, který by vyrovnával slabší postavení poškozených.“

Na tomto místě bych chtěl připomenout námitku I. Pelikánové,³¹¹ která shledává za nekoncepční skutečnost, že návrh nového občanského zákoníku nevěnuje definici příčinné souvislosti dostatečný prostor. Avšak s ohledem na výše uvedené rozhodnutí Ústavního soudu i závěry T. Holčapka³¹² podložené konstantní judikaturou vysokých soudů, je možné pozorovat, že v případě kauzálního nexu není absence výslovné zákonné definice natolik svazující, jak by se mohlo zdát. Obecně správné a koncepční řešení zastávané I. Pelikánovou spočívající v legislativním vymezení příčinné souvislosti, tak může být v daném případě stejně dobře nahrazeno („dotvořeno“) v rámci výkonu soudnictví.

Přijmeme-li tedy výklad Ústavního soudu, který považuje příčinnou souvislost za „upravitelnou“ výkladem odpovídajících hmotněprávních ustanovení, zjistíme, že ani v případě sporů o náhradu škody není na místě zatracovat současnou koncepci zastávající požadavek „praktické jistoty“. Je na místě toliko odpovídajícím výkladem usměrňovat rozhodovací praxi soudů ke spravedlivým rozhodnutím v případech, kdy by přílišné trvání na povinnosti prokazovat potřebné skutečnosti na takto vysoké úrovni pravděpodobnosti mohly být překážkou naplňování účelu civilního procesu.

Nicméně bylo by jistě vhodným legislativním řešením, kdyby se zákonodárce inspiroval v zahraniční právní úpravě (viz německý zákon o léčivech) popř. v principech PETL a vypracoval určitou právní domněnku – **presumpci příčinné souvislosti** v těch případech, kdy to potřeby společnosti vyžadují. Domnívám se tak, že ponechávat takto zásadní otázky pouze judikatornímu výkladu není zcela odpovídající přístup, který není dostatečným způsobem

³¹¹ PELIKÁNOVÁ 2011: c.d., s. 15 an.

³¹² I když ten za uvedené rozhodnutí Ústavní soud podrobil přísné kritice, která však vzhledem na zcela nesprávnou aplikaci koncepce *loss of chance*, byla zcela na místě.

předvídatelný pro adresáty příslušných právních norem. Právě presumování příčinné souvislosti v určitých případech by mohl být vhodným řešením, které by přicházelo v úvahu na základě obecné společenské zkušenosti, tedy způsobem, jakým je dovozována adekvátnost presumpce zavinění. Jednalo by se však o přísně vymezené případy, neboť paušální presumování příčinné souvislosti by příliš výrazným způsobem zdeformovalo obecně spravedlivé rozložení důkazního břemene mezi strany sporu.

9. Skutečnosti prokazované škůdcem

Poškozený je ve sporu povinen dokazovat jen pozitivní skutečnosti. Existenci protiprávního úkonu, existenci škody, existenci příčinné souvislosti, popř. skutečnosti vyžadované konkrétní skutkovou podstatou občanskoprávního deliktu. Na druhou stranu škůdce je povinen prokazovat skutečnosti vesměs negativního charakteru spočívající v existenci překážek vylučujících jeho odpovědnost za škodu. Obecně tedy prokazuje, že škodu nezavinil, neboť odpovědnost za škodu je (obecně) založena na subjektivní koncepci s presumovaným zaviněním, a je tedy na škůdci, aby se v řízení **vyvinil** (exkulpoval), popř. v případě odpovědnosti bez zavinění **liberoval**.

I další skutečnosti prokazované škůdcem mají také povětšinou negativní charakter, když spočívají v povinnosti (či spíše možnosti) škůdce zprostit se povinnosti k náhradě škody poukazem na některou z okolností vylučujících protiprávnost, či na spoluzavinění (či celé zavinění) samotného poškozeného. Samozřejmostí je, že v rámci své procesní obrany bude škůdce popírat i naplnění objektivních předpokladů odpovědnosti za škodu, tomuto zcela evidentnímu faktu se však nemám v úmyslu věnovat a zaměřím se pouze na zvláštní skutečnosti, která škůdce prokazuje.

9.1. Odpovědnost za zavinění a exkulpace

Zavinění (vina) je jedním z nejsložitějších a nejhůře uchopitelných pojmů právního řádu. Jeho právní význam se totiž odlišuje od jeho významu obecného, kde je tento ryze subjektivní předpoklad odpovědnosti za škodu objektivizován spojením s protiprávním jednáním.³¹³ J. Fiala takový přístup pro právní oblast odmítá, když uvádí, že *„slovo vina nebo zavinění může tedy v oblasti právní znamenat jen nějaký zvláštní psychický vztah člověka, který svým chováním*

³¹³ Takový přístup je přítomný v některých právních řádech i pro právní pojem viny (zavinění) – k tomu srov. právní konstrukce založená na ústředním pojmu *faute* – viz část práce o protiprávním jednání.

porušuje nějakou právní povinnost a nežádoucím způsobem zasahuje do nějaké právem chráněné sféry.³¹⁴ Naopak protiprávní jednání chápe uvedený autor jako „...objektivní vztah mezi jednáním člověka a právní povinností uloženou mu právní normou, spočívající v tom, že jednání porušuje právní povinnost a že tento vztah není nijak závislý na psychickém stavu jednajícího spočívajícího ve vztahu jeho jednání a vůle.“³¹⁵ Zavinění je tak v souladu s tímto názorem definováno jako **vnitřní psychický vztah škůdce k jeho protiprávnímu jednání a způsobené škodě.**³¹⁶ Zavinění je pak možné dále dělit na jednotlivé druhy dle míry intenzity působení jednajícího, a to na zavinění **úmyslné** a **nedbalostí**. Blíže pak je možné rozeznávat:

- a) **úmysl přímý** – jednající věděl, že škodu může způsobit, a chtěl škodu způsobit,
- b) **úmysl nepřímý** - jednající věděl, že škodu může způsobit, a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn,
- c) **nedbalost vědomou** – jednající věděl, že škodu může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí, nebo
- d) **nedbalost nevědomou** – jednající nevěděl, že škodu může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.³¹⁷

Přičemž platí, že ke vzniku odpovědnosti za škodu postačí zavinění z nedbalosti, a to navíc jen z nedbalosti nevědomé, pokud zákon nevyžaduje vyšší stupeň zavinění (srov. § 424 ObčZ).

Od přítomnosti zavinění v konstrukci odpovědnostní právní normy se odvozují tři základní právní koncepce odpovědnosti za škodu. Mohli bychom je rozdělit na 1) čistě **subjektivní**, 2) čistě **objektivní**, 3) **smíšenou**. První varianta (čistě subjektivní) staví zavinění na první místo, přičemž jej označuje za základ celé konstrukce odpovědnosti za škodu. Stoupenci této teorie uvádějí, že: „občanskoprávní odpovědnost je pojmově myslitelná pouze tehdy, jestliže

³¹⁴ FIALA 1965: c. d., s. 69.

³¹⁵ Tamtéž, s. 78.

³¹⁶ HOLUB; BIČOVSKÝ 2004: c. d., s. 20.

³¹⁷ K tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003.

*narušitel práva jednal zaviněně.*³¹⁸ Zastávají tedy zcela bezvýjimečnou zásadu – bez zavinění není odpovědnosti. Neuznávají objektivní odpovědnost jako jednu z forem odpovědnosti za škodu, neboť odpovědnost je možná pouze za předpokladu, že konkrétní osoba má v dané situaci možnost volby mezi několika alternativami.³¹⁹ Druhou variantou je koncepce vylučující prvek zavinění, jako podstatný a zásadní pro vznik občanskoprávní odpovědnosti (objektivní koncepce). Zastánci této koncepce pak vyjadřují názor, že mnohem účelnější je vystavět odpovědnost bez nutnosti zavinění, a to z toho důvodu, že *„občanskoprávní odpovědnost může být optimálně konstruována bez jakéhokoliv použití nejasného a mlhavého pojmu zavinění, který občanskoprávní zákonodárství používá, aniž je vůbec vymezuje. Danost zavinění jako jevu rozdílného od protiprávnosti se ve skutečnosti nezjišťuje.“*³²⁰ Dále pak zdůrazňují preventivní (stimulační) funkci objektivní odpovědnosti, která je vyšší než u odpovědnosti za zavinění.

Současné pojetí občanskoprávní odpovědnosti za škodu v našem právním řádu odpovídá třetí z uvedených koncepcí (smíšené). Primární je v tomto pojetí odpovědnost subjektivní, neboť na tomto základu je konstruována obecná odpovědnost za škodu v § 420 občanského zákoníku. Objektivní odpovědnost pak představuje soubor výjimek, které jsou v současném stupni vývoje společnosti nezbytné k zajištění jejího správného fungování. Je třeba poznamenat, že platná právní úprava obsahuje i skutkové podstaty zahrnující jak absolutní subjektivní odpovědnost, tak i absolutní objektivní odpovědnost. Čistá subjektivní odpovědnost je zakotvena v § 424 občanského zákoníku. Toto ustanovení uvádí, že za škodu odpovídá i ten, kdo ji způsobil **úmyslným jednáním proti dobrým mravům**. V této skutkové podstatě je obsaženo zavinění v určitém stupni a bez stanovení jeho presumpce.³²¹ Je tak jasné, že důkazní břemeno ohledně tohoto subjektivního znaku tíží (na rozdíl od § 420 ObčZ) žalobce. Čistá objektivní odpovědnost je obsažena například v § 421a občanského zákoníku, které stanovuje, že **každý odpovídá i za škodu způsobenou okolnostmi, které mají**

³¹⁸ MACUR 1980: c. d., s. 186.

³¹⁹ Tamtéž, s. 186–187.

³²⁰ Tamtéž, s. 187.

³²¹ Presumpce zavinění se nevztahuje na úmysl. Srov. např. rozhodnutí 3 Cz 17/68, ASPI ID JUD887CZ.

původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito. Této odpovědnosti se nemůže zprostit. Zákonná úprava tak v tomto případě kogentně vylučuje možnost liberace (vyjma spoluzavinění poškozeného), což je s ohledem na oblast použití cílem kritiky ze strany některých právníků zabývajících se odpovědnostními spory vzniklými v důsledku chybného poskytnutí zdravotní péče. Je třeba poznamenat, že právě tato zvláštní skutková podstata bude *de lege ferenda* modifikována, neboť návrh nového občanského zákoníku s ní dále počítá pouze pro případ, kdy bude věc použitá při plnění závazku vadná. Bližší pojednání o tomto typu odpovědnosti a jeho důkazních specifikách provedu v dalším výkladu.

Je tak možné shrnout, že zavinění v současném pojetí odpovědnosti za škodu tvoří nezbytný subjektivní prvek obecné odpovědnosti za škodu (§ 420 občanského zákoníku) a dále je přítomno v těch skutkových podstatách, které jej ke svému naplnění vyžadují (§ 424 občanského zákoníku). Jeho přítomnost pak logicky není předmětem dokazování v případě, kdy se jedná o odpovědnost bez zavinění (objektivní).

9.1.1. Zavinění jako předmět dokazování

I přestože se může zdát, že zavinění je velice obtížný předmět dokazování, není možné takový závěr jednoznačně přijmout. J. Fiala kupříkladu tvrdí, že důkazní nouze poškozeného může nastat pouze ohledně objektivních znaků skutkové podstaty. Vychází totiž ze skutečnosti, že pro zavinění škůdce svědčí skutkové domněnky, a tedy, že se poškozený nemůže při dokazování dostat do důkazní nouze, kdežto škůdce ano. Výjimky pak tvoří případy, kdy musí poškozený prokazovat úmysl škůdce.³²² Právě zde totiž vzniká problém. Jak jsem výše naznačil, pro vznik odpovědnostního závazku postačuje přítomnost zavinění v jeho nejmírnější podobě – jako **nevědomá nedbalost**. Přičemž se zde jedná o takový vnitřní psychický vztah člověka, který je možný v jeho jednání nalézt téměř vždy. Jeho existence je pak často patrná jen z hodnocení tvrzení a důkazů směřujících k prokázání objektivních předpokladů. Je totiž možné obecně

³²² FIALA 1965: c. d., s. 115–119.

přijmout skutkovou domněnku, že „...zletilý a duševně zdravý občan má natolik vyvinuté psychické schopnosti, že je schopen rozeznat následek svého jednání a toto jednání ovládnout.“³²³

Právě tyto skutečnosti mohou vést k závěru, že současná koncepce, která je založena na presumovaném zavinění, není potřeba, neboť je pouze explicitním vyjádřením existujících skutkových domněnek. Takovou povahu ji ostatně přikládal i J. Macur – „*presumpce zavinění v občanském právu pak ve své podstatě je využitím objektivních statistických zákonitostí při posuzování psychického vztahu subjektu k jeho protiprávní činnosti a protiprávním následkům této činnosti. Na základě dlouhodobé obecné společenské zkušenosti se usuzuje na existenci subjektivních předpokladů odpovědnosti na základě toho, že jednání škůdce se objektivně odchýlilo od vzoru chování stanoveného pro danou skutkovou situaci právní normou.*“³²⁴

Rovněž je jako jeden z argumentů pro její nedůvodnost možné uvést i skutečnost, že vnáší teoretický rozpor mezi odpovědnost **civilní** a **trestní**, když odpovědnost dle trestního práva je založena na **presumování nevin**y a odpovědnost civilní naopak na **presumování viny**, když její přítomnost (viny) je bez ohledu na odlišnou funkci obou odvětví práva, rozhodující pro konstatování, zda v konkrétním případě došlo k porušení právní normy či nikoli. Její možnou nadbytečnost pak naznačují i zahraniční právní řády. I přestože se českým právníkům zdá obecné uplatnění presumpce zavinění jako neoddělitelná součást konstrukce občanskoprávní odpovědnosti za škodu, jedná se v evropském kontextu spíše o výjimku než pravidlo. Většina evropských států totiž vyžaduje, aby existenci zavinění prokázal žalobce, tedy poškozený, přičemž tento fakt výslovně zmiňuje M. Vlasák, když uvádí – „*Pokud jde o zavinění, drtivá většina evropských právních řádů, z nichž PETL vyvěrají, vyžaduje, aby i zavinění na straně žalovaného prokázal žalobce.*“³²⁵

³²³ HOLUB; BIČOVSKÝ 2004: c. d., s. 21.

³²⁴ MACUR 1980: c. d., s. 195.

³²⁵ VLASÁK, Michal. *Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 92.

Naopak je možné souhlasit s J. Fialou, že škůdce se může při **exkulpaci** do důkazní nouze dostat velmi snadno. Škůdce totiž musí prokázat některou (či všechny) z následujících skutečností:

- a) nedostatek věku,
- b) duševní poruchu,
- c) jeho jednání nebylo volní,
- d) škoda není pravidelným následkem předmětného jednání.

Zatímco skutečnosti týkající se věku či duševní poruchy lze snadno prokázat veřejnými listinami či znalci,³²⁶ ostatní, ryze abstraktní, skutečnosti jsou již ze své podstaty obtížně prokazatelné. Tak například důkaz o tom, že jednání škůdce nebylo volní – např. byl k němu donucen hrozbou fyzického násilí, je v mnoha ohledech možné podat jen prostřednictvím svědků, kteří jsou jako důkazní prostředek často nespolehliví a hodnocení jejich výpovědí co do věrohodnosti obtížné. Rovněž pak dokazování skutečnosti, že vzniklá škoda není pravidelným následkem, a jako taková nebyla ani v intencích nevědomé nedbalosti pro škůdce předvídatelná, totiž často záleží na osobě samotného škůdce, spíše než na objektivních kritériích, což i z této skutečnosti dělá obtížný předmět dokazování.

S ohledem na výše vymezené důvody pro nadbytečnost presumpce zavinění, můžeme dospět k závěru, že na ní není možné hledět jako na zásadní ulehčení důkazní povinnosti (a břemene) poškozeného. Poškozený se totiž v naprosté většině případů nedostane do důkazní nouze ohledně tohoto znaku skutkové podstaty. Nicméně již z toho, že tato právní domněnka ve své podstatě **zákonným způsobem zakotvuje obecné skutkové domněnky, přináší poškozenému tolik potřebnou právní jistotu, když se zavinění presumuje i v případech, na které by skutkové domněnky obecně nedopadaly**. Například za situace, kdy je sporné duševní zdraví škůdce, by poškozený musel uvést relevantní důkazy vedoucí k závěru o jeho deliktní způsobilosti, kdežto v případě, kdy je zavinění presumováno, je naopak škůdce povinen prokazovat, že s ohledem na svůj duševní stav není deliktně odpovědný, resp., že daný následek není výsledkem jeho zaviněného jednání.

³²⁶ FIALA 1965: c. d., s. 117.

9.1.2. K obrácení důkazního břemene

Na presumpci zavinění se často nahlíží jako na případ, kdy dochází k **přesouvání** či **obrácení důkazního břemene**. S tímto závěrem však nelze souhlasit již z toho důvodu, že nesprávně vykládá pojem důkazního břemene. Důkazní břemeno je institutem procesního práva, a k jeho obrácení (či jinému „pohybu“) tak může dojít pouze na základě norem procesních. Právě v procesním právu však platí všeobecné pravidlo – **kdo tvrdí určitou skutečnost, ten ji také dokazuje**. Tedy je stanovena obecná zásada, že povinnost dokazovat existenci konkrétních skutečností má pouze ten, kdo na jejich základě uplatňuje svůj nárok.³²⁷ Škůdce tedy netíží obrácené či přesunuté důkazní břemeno, jak je mylně vykládáno, nýbrž jej tíží jeho vlastní důkazní břemeno vyplývající pro něj z hmotněprávní presumpce zavinění. S odkazem na J. Macura toto výstižně shrnuje M. Vlasák: *„škůdce tedy musí dokazovat svoji nevinu nikoliv proto, že došlo k přenesení nebo obrácení důkazního břemene, ale proto, poněvadž tvrdí určité hmotněprávní skutečnosti, z nichž pro něho vyplývá určité oprávnění (jeho zproštění odpovědnosti). Z procesního hlediska zde nedochází k žádné výjimce ani zvláštnosti.“³²⁸*

Ovšem k „pohybu“ důkazního břemeno v průběhu sporu obecně nedochází ani v jiných případech. Časté závěry o přesunutí či dělení důkazního břemene jsou ve skutečnosti, obdobě jako uvedená presumpce zavinění, založeny na určitých právních domněnkách, které rozdělují určitým způsobem povinnosti tvrdit a prokazovat mezi strany sporu.³²⁹ Nejedná se však o dělení důkazního břemene již z toho důvodu, že každého účastníka tíží jeho vlastní břemeno a není možné jej tedy dále dělit. Obdobný názor zastává i A. Winterová: *„to čemu se říká přenesení či obrácení důkazního břemene, je podle zastávaného názoru vždy ve skutečnosti jen stanovením určité právní domněnky. S ní je pak spojeno to, že*

³²⁷ MACUR 1980: c. d., s. 150.

³²⁸ VLASÁK 2010: c. d., s. 88.

³²⁹ Tento fakt uvádí i A. Keane: „[...] the only sense in which the legal burden may be said to shift is on the operation of a rebuttable presumption of law.“ KEANE, Adrian; GRIFFITHS, James; McKEOWN. *The Modern Law of Evidence*. 8th edition. Oxford : Oxford University Press, 2010. s. 78.

skutečnost, pro kterou je stanovena v právu domněnka, není třeba dokazovat, tudíž břemeno důkazní zde netíží nikoho. Naopak vyvrácení této domněnky je přenecháno žalované straně, která musí tvrdit a ovšem též dokázat, že domněnka v konkrétním případě neplatí.³³⁰ K tomu se shodně vyjadřuje i K. Svoboda, když českou koncepci důkazního břemene označuje jako **statickou**, kde není obecně přípustný jakýkoliv „pohyb“ důkazního břemene a každá z procesní stran má tak předem stanovené, jaký okruh skutečností má v řízení prokazovat.³³¹

Je však možné poukázat na již zmiňované principy PETL, které vysloveně hovoří o možnosti obrácení důkazního břemene, a to konkrétně **Článek 4:201**, který hovoří o „**Obrácení důkazního břemene o zavinění obecně**“, přičemž tento jev nastane toliko v případě, kdy je to vzhledem k závažnosti nebezpečí, které dané jednání představuje důvodné. Závažnost nebezpečí je pak určována podle závažnosti možné škody v daných případech, jakož i pravděpodobnosti, že taková škoda může skutečně vzniknout. Zde se tedy skutečně jedná o *ad hoc* obrácení důkazního břemene ve vztahu k prokazování zavinění. Toto ustanovení tak nekonstituuje právní domněnku, jak jsme v obdobných případech zvyklí, ale výslovně nakládá s důkazním břemenem (jedná se tedy o normu procesního práva).

Pokud odbočíme od sporů o náhradu škody, můžeme dospět k závěru, že i tuzemská právní obsahuje příklad obrácení, či spíše **přesunu** důkazního břemene. Je tomu v řízeních dle § 10 antidiskriminačního zákona,³³² který umožňuje, aby v případě, kdy dojde k porušení práv a povinností vyplývajících z práva na rovné zacházení nebo k diskriminaci, se osoba takto dotčená na svých právech domáhala u soudu ochrany (aby bylo upuštěno od diskriminace, aby byly odstraněny následky diskriminačního zásahu a aby jí bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění). Toto oprávnění pak rozvádí i občanský soudní řád v § 133a obsahujícím zvláštní procesní úpravu týkající se dokazování. Předmětné ustanovení uvádí, že v případě, že žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze

³³⁰ WINTEROVÁ 2011: c. d., s. 254.

³³¹ SVOBODA 2009a: c. d., s. 37–38.

³³² Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „antidiskriminační zákon“).

kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.

Zde již podle mého názoru nelze hovořit o právní domněnce, neboť z antidiskriminačního zákona jako materiální normy, na jejímž základě žalobce uplatňuje svůj nárok, nevyplývá tato skutečnost. Antidiskriminační zákon pouze stanovuje práva a povinnosti a v případech podle § 10 pak vypočítává, jaké nároky je žalobce oprávněn v řízení před soudem vznést. **Pokud by neexistoval § 133a o. s. ř., byl by na základě hmotného práva žalobce povinen prokazovat všechny rozhodné skutečnosti, tedy i skutečnost, že žalovaný porušil zásady rovného zacházení.**

Z výše uvedeného je pak odvoditelný závěr, že presumpce zavinění nezakládá žádný pohyb důkazního břemene. Pouze jej s ohledem na svou povahu – jako norma práva hmotného – odlišným způsobem rozvrhuje. A rovněž pak můžeme dovodit závěr, že k **obrácení důkazního břemene tak vzhledem k jeho povaze jako institutu procesního práva, může dojít pouze prostřednictvím norem procesního práva**, který výslovně pozmění rozvržení důkazního břemene vyplývajícího jinak v základu z materiálního práva rozhodného pro daný nárok. Nicméně zbývá odpovědět na otázku, zda se v případě § 133a o. s. ř. skutečně jedná o přesouvání důkazního břemene, či zda je pouze toho rozvrhováno mezi účastníky řízení, přičemž se tak děje na základě kombinace norem hmotného a procesního práva.

Vyjdeme-li totiž z předpokladu, který jsem vymezil již v úvodu práce, tedy že procesní a hmotné právo jsou propojeny systémem funkčních vazeb, je z logiky takového závěru jasné, že tyto od sebe nelze zcela izolovat. Je pak možné dospět k závěru, že důkazní břemeno ve sporech dle antidiskriminačního zákona je určováno kombinací norem hmotného a procesního práva, a tedy **je již od počátku zcela jasně rozvrženo**. V takovém případě by pak k přesunu důkazního břemene nedocházelo. Takový závěr pak v zásadě odpovídá i konstrukci abstraktního subjektivního důkazního břemene, jak jej vykládáme v souladu s názorem J. Macura, tedy že jej tvoří skutečnosti, jimž vysloveně odpovídají

skutkové znaky právní normy, na jejímž základě strana v řízení uplatňuje svůj nárok.³³³ J. Macur totiž v tomto vymezení výslovně nerozlišuje právo hmotné a procesní, a je tak možné i s ohledem na jím zastávaný názor funkčních vazeb mezi hmotným a procesním právem dospět k závěru, rozvržení důkazního břemene může být určeno i kombinací norem obou právních odvětví.

Tímto způsobem pak k danému problému přistupují autoři komentáře k občanskému soudnímu řádu, když povahu předmětného ustanovení blíže vysvětlují – „*Žalovaný nemá – jak nesprávně uvádí text zákona – povinnost dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení. Takové negativní vymezení povinnosti důkazní odporuje tradičním principům dokazování ve sporném řízení. Ve skutečnosti je tomu jako v každé jiné sporné věci, jen s tím rozdílem, že povinnost důkazní zde neplyne z vymezení práv a povinností ve skutkové podstatě předpisu hmotného práva, nýbrž ji formuluje samo právo procesní. [...] V novém znění § 133a se výslovně „neobjevilo“ to, co je z pohledu smyslu a účelu tohoto ustanovení při dokazování to nejpodstatnější, totiž že žalobcovo tvrzení o diskriminaci se při dokazování považuje za prokázané, neprokáže-li žalovaný dodržení zásady rovného zacházení, nicméně z logiky věci je uvedený závěr zřejmý.*“³³⁴ Je tak možné dojít k závěru, že i v tomto případě se opět jedná o stanovení právní domněnky, a tedy i v tomto případě (shodně jak v případě presumpce zavinění) zůstává důkazní břemeno statické.

9.2. Odpovědnost bez zavinění a liberace

Tam, kde je v souvislosti se subjektivní odpovědností používán pojem vyvinění (exkulpace), hovoří se v souvislosti s objektivní odpovědností o tzv. liberaci, tedy zproštění se odpovědnosti. Jak jsem již uvedl výše, odpovědnost za škodu je v občanském právu založena na koncepci odpovědnosti za zavinění. Objektivní odpovědnost tak tvoří určité výjimky, či spíše zvláštní případy (i když je §420a občanského zákoníku označován jako obecná objektivní odpovědnost). Podmínky liberace nemají svou obecnou úpravu, a jsou tak v občanském zákoníku stanoveny

³³³ MACUR 1999a: c. d., s. 15.

³³⁴ DRÁPAL, BUREŠ 2009: c. d., s. 926–927.

odlišně v návaznosti na konkrétní skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu. Občanský zákoník obsahuje tyto liberační důvody: Ustanovení § 420a odst. 3 „*Odpovědnosti za škodu se ten, kdo ji způsobil, zproští, jen prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.*“ Ustanovení § 421 „*Každý, kdo od jiného převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku, odpovídá za její poškození, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke škodě došlo i jinak.*“ Ustanovení § 428 „*Své odpovědnosti se nemůže provozovatel zprostit, jestliže škoda byla způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu. Jinak se odpovědnosti zproští, jen jestliže prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.*“ Ustanovení § 433 odst. 1 „*Provozovatel poskytující ubytovací služby odpovídá za škodu na věcech, které byly ubytovanými fyzickými osobami nebo pro ně vneseny, ledaže by ke škodě došlo i jinak.*“ Ustanovení § 433 odst. 2 „*Je-li s provozováním nějaké činnosti zpravidla spojeno odkládání věcí, odpovídá ten, kdo ji provozuje, občanovi za škodu na věcech odložených na místě k tomu určeném nebo na místě, kam se obvykle odkládají, ledaže by ke škodě došlo i jinak.*“

Z výše uvedeného je možné extrahovat tři liberační důvody uplatňující se v občanském právu. **1) neodvratitelná událost** nemající původ v provozu, **2) poukaz** na skutečnost, že by **ke škodě došlo i jinak**, **3) škodě nemohlo být zabráněno** ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat. K nim je ještě zapotřebí přičíst čtvrtý liberační důvod, který má obecnou použitelnost a tím je **spoluzavinění samotného poškozeného**.

Ad 1) Neodvratitelnou událostí rozumí právní věda „*událost, které nebylo možno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze – objektivně a zároveň konkrétně diferencovaně posuzováno – na dotyčném provozovateli požadovat, zabránit.*“³³⁵ Je třeba poznamenat, že tato povinnost k náhradě škody může nastat i za situace, kdy se odpovědný subjekt chová v souladu s právními požadavky pro výkon určité činnosti, avšak z této činnosti vznikne škoda. Tak uvádí například Nejvyšší soud: „*Plnění povinností plynoucích z předpisů o ochraně ovzduší,*

³³⁵ KNAPPOVÁ; ŠVESTKA; DVORÁK 2005b: c. d. 504.

včetně placení poplatků za znečišťování ovzduší, **nevylučuje odpovědnost provozovatele za škodu způsobenou na lesních porostech vypouštěním škodlivých látek do ovzduší.**³³⁶

Ad 2) Druhý liberační důvod, který se uplatní ve skutkových podstatách § 421 a § 433 občanského zákoníku, tedy skutečnost, že by ke škodě došlo i jinak. „**Ke škodě by došlo i jinak, byla-li její příčinou vada spočívající ve vnitřní povaze věci (například materiál podléhající samovolné zkáze), nebo k ní došlo následkem vnějších příčin (například vyšší mocí - typicky živelní pohromy).**“³³⁷

Ad 3) Třetí liberační důvod, tedy že **škodě nemohlo být zabráněno** ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat, se uplatní toliko v § 428 občanského zákoníku. Podstatné je zde vymezení pojmu povaha provozu. Nejvyšší soud tento pojem definuje poukazem na určité „vnitřní“ vlastnosti provozu a to tak, že: „*Za okolnost mající původ v provozu je považováno např. selhání brzd, vada materiálu, nedostatky na straně řidiče, tedy okolnosti „uvnitř“ vlastního provozu, které souvisí s organizací, řízením a realizací provozu.*“³³⁸ Dojde-li v řízení soud k závěru, že škoda byla způsobena okolnostmi mající svůj původ v povaze provozu, nemůže se odpovědný subjekt zprostit odpovědnosti ani v případě, že tuto nemohl nijak odvrátit. Naopak v případě působení „vnějších“ okolností, které nemají svůj původ v povaze provozu (typicky vlivy počasí, zásah zvířete, atp.), má odpovědný subjekt možnost se liberovat, prokáže-li, že daná událost byla objektivně neodvratitelná. „*To znamená, že by ji za daných poměrů nemohl odvrátit nejen dotyčný provozovatel, nýbrž ani žádný jiný řádně – rozumně se chovající provozovatel, který by na jeho místě a jeho postavení vyvinul veškerou možnou péči.*“³³⁹

Občanský zákoník však obsahuje i zvláštní případy odpovědnosti bez zavinění, které nepřipouštějí možnost liberace, přičemž dle mého názoru je nejzajímavějším případem **§ 421a odst. 1** který uvádí, že „*každý odpovídá i za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při*

³³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 769/2006.

³³⁷ ŠVESTKA; et al. 2006: c. d., s. 723.

³³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 25 Cdo 638/2005.

³³⁹ KNAPPOVA; ŠVESTKA; DVORÁK 2005b: c. d., s. 544–555.

plnění závazku použito. Těto odpovědnosti se nemůže zprostit,“ přičemž tuto skutkovou podstatu je možné aplikovat i na případy poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb. Tento druh odpovědnosti, hojně aplikovaný v oblasti medicínského práva, je však v Evropě zcela ojedinělý.³⁴⁰ Žádný z významných právních řádů neobsahuje tak přísnou odpovědnost za škodu v oblasti odpovědnosti ve zdravotnictví. Dané ustanovení se použije typicky na případy, kdy dojde ke škodě na zdraví pacienta působením specifických činidel, jako jsou např. léčivé přípravky³⁴¹ či zdravotnické prostředky.³⁴² Na tomto místě je vhodné zmínit i právní úpravu obsaženou v zákoně o léčivech. „*V případě, že je při poskytování zdravotní péče použit léčivý přípravek registrovaný a jeho použití má účinky neuvedené v souhrnu údajů o přípravku (nepředpokládané účinky), odpovídá za škodu způsobenou v důsledku takových účinků držitel rozhodnutí o registraci (§ 33 odst. 5 zákona o léčivech). Takové odpovědnosti se nemůže zprostit.*“³⁴³ Na druhou stranu v případě, kdy vznikne škoda v důsledku účinků léčivého přípravku uvedených v souhrnu údajů o přípravku, odpovídá držitel registrace pouze za předpokladu, že je mu poškozeným prokázáno zavinění.³⁴⁴

Soudní praxe již v dané oblasti vymezila poměrně široké použití tohoto ustanovení, když jej aplikovala v případě použití injekční jehly, radioaktivního barviva, atp. To jsou však případy, kdy použití § 421a občanského zákoníku

³⁴⁰ Srov. Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku, s. 521, [http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html; ověřeno ke dni 23. 7. 2011]. „*Toto ustanovení představuje v současné době nedůvodnou zátěž pro ty, kdo neporuší právní povinnost a naopak postupují s plnou profesionalitou a podle zásad svého povolání (lege artis); tím spíše, že dnes jsou vztahy mezi soukromými osobami co do povahy kvalitativně odlišné od těch, jaké podle představ někdejšího zákonodárce měly být mezi občany a socialistickými organizacemi. Navrhuje se proto omezit povinnost k náhradě škody jen na případy, kdy škodu způsobila vada věci použité při plnění.*“

³⁴¹ viz § 2 odst. 1 zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o léčivech“).

³⁴² viz § 2 odst. 1 a 2 zákona š. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴³ ČECHUROVÁ, Lenka. Odpovědnost za škodu a používání léčivých přípravků při poskytování zdravotní péče. *Zdravotnictví a právo*, 2010, roč. 14, č. 5, s. 8.

³⁴⁴ **Což je v praxi v zásadě nemožné**, neboť všechny relevantní informace o léčivém přípravku má v rukou držitel rozhodnutí o registraci. Poškozený pacient se tak dostává do závažného **informačního deficitu**, který je v systému českého práva prakticky nezhojitelný. Pro srovnání je možné poukázat na § 84a již citovaného německého zákona o léčivech, který obsahuje institut odpovídající angloamerickému *disclosure*. Držitel rozhodnutí o registraci je povinen předat poškozenému pacientovi všechny materiály a informace o léčivém přípravku aniž by je musel blíže specifikovat.

nevyvolává větších potíží. Avšak jeden příklad z poslední doby ukazuje, jakým způsobem se soudní praxe může ubírat – **Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2046/2007**. V daném případě se poškozený (žalobce) podrobil laparoskopické operaci jícnu, během níž však došlo ke komplikacím, které spočívaly v perforaci žaludku, a dále řezných poranění žilního a tepenného systému, což mělo za následek masivní krvácení do dutiny břišní. Poměrně jednoduchá procedura se tak proměnila v sedmihodinový operační zákrok. Okresní soud v Olomouci po provedeném dokazování (včetně znaleckého posudku) dospěl k závěru, že: *„postup lékařů před a po operaci odpovídal poznatkům a možnostem současné medicíny, vlastní průběh operace odpovídal postupu obvyklému na všech pracovištích provádějících tento typ operace. Operatér postupoval způsobem v medicíně všeobecně uznávaným. Podstatou laparoskopických operací je, že se operuje nástroji zavedenými do dutiny břišní pomocí krátkých řezů (vpichů), kdy se první nástroj zavádí „naslepo“ bez kontroly zraku; teprve tímto řezem se zavádí do dutiny břišní optika a operace pokračuje pod kontrolou zraku. Řezný nástroj (troakar), který se užívá k prvnímu řezu, je konstruován tak, že pokud při jeho zavádění působí odpor, nástroj je v pracovní poloze, a jakmile odpor ustane (nástroj se dostal do dutiny), dojde k ukrytí nože, což pozná operatér citem a zkušenostmi. V daném případě došlo při operaci k tomu, že na nástroj při jeho zavádění působil stálý odpor, takže nedošlo ke skrytí nože a operatér ho zavedl hlouběji, než bylo třeba; nůž se skryl až při vyndávání nástroje, kdy ustal tlak na něj. Stalo se tak zřejmě v důsledku anatomických poměrů u žalobce, selhání samotného operačního přístroje bylo **vyvráceno**, neboť kdyby byl operační přístroj zaseknutý, operační rána by byla mnohem větší. Soud dovodil, že v tomto případě, kdy nešlo o selhání přístroje, byl škodlivý následek způsoben okolnostmi, které mají původ v povaze operační metody, která sama o sobě skrývá určité riziko. Protože škoda nebyla způsobena povahou přístroje, nýbrž povahou operační metody, není odpovědnost žalované za škodu na zdraví žalobce dána podle § 421a obč. zák. a nevyplývá ani z ustanovení § 420 obč. zák.“*

S tímto názorem však poškozený nesouhlasil a poté, co odvolací soud zamítavý rozsudek potvrdil, podal dovolání. Nejvyšší soud měl na celou věc zcela opačný názor než soudy předchozích instancí, když dovodil, že *„Ze zjištěného skutkového*

stavu, jímž je soud v dovolacím řízení vázán (§ 241a odst. 3 a § 242 odst. 3, věta první, o. s. ř.), vyplývá, že v průběhu laparoskopické operace jícnu došlo ke komplikacím, jež byly způsobeny tím, že při požití troakaru nedošlo ke skrytí nože, operatér ho zavedl hlouběji a nůž se skryl patrně až při vyndávání, kdy ustal tlak na něj. Operační nástroj použitý při laparoskopické operaci (troakar) je nástrojem na jedno použití a je konstruován tak, že při operativním úkonu, který se provádí prvně tzv. naslepo, je zaveden do dutiny břišní a nůž je v pracovní poloze vysunut, dokud překonává odpor; k jeho skrytí dochází po proniknutí do dutiny břišní. **Žalobce byl na svém zdraví poškozen pořezáním v dutině břišní tímto operačním nástrojem, pro nějž je charakteristická jeho konstrukce a ostrost, a právě tyto jeho vlastnosti byly vyvolávajícím činitelem poškození jeho zdraví při operačním zákroku. Příčina vzniku škody na zdraví žalobce spočívá tedy v povaze tohoto přístroje, který při použití ke svému účelu je způsobilý vyvolat určitý škodný následek a v daném případě jej také způsobil. Okolnost, jež poranění způsobila a jež má původ v povaze přístroje užitého při lékařském zákroku, spočívá tedy v jeho charakteristických vlastnostech. Z hlediska § 421a obč. zák. pak není významné, zda přístroj při jeho užití selhal, či zda byl zcela funkční a nůž se automaticky neskryl z důvodu anatomických poměrů pacienta či jeho dispozice.**“ Za situace, kdy je většina operačních zákroků prováděna prostřednictvím či za pomoci zvláštních zdravotnických prostředků, poukazuje toto rozhodnutí na možnou širší aplikaci přísné objektivní odpovědnosti v oblasti lidského života, pro kterou je jinak spíše typická odpovědnost subjektivní.³⁴⁵

³⁴⁵ Použití tohoto postupu je často kritizováno s poukazem na skutečnost, že příliš přísná odpovědnost lékaře povede k tzv. „defenzivní medicíně“, s čímž však zásadě nesouhlasí Nejvyšší soud v **rozsudek ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010**: „Neobstojí ani názor, že kdyby se lékař vědomě vystavoval nebezpečí, že i přes sebepečlivější a zodpovědné provedení toho kterého zákroku (lege artis) bude (on sám nebo zdravotnické zařízení) v případě následků na životě či zdraví pacienta volán k přísné (objektivní) odpovědnosti za škodu, mělo by to na něj demoralizující a demotivující vliv. Tento názor neodůvodněně zdůrazňuje preventivní funkci náhrady škody na úkor její funkce reparační a přehlíží, že odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze věci, již bylo použito při plnění závazku (včetně poskytování zdravotnických služeb - viz § 421a odst. 2 obč. zák.), je zvláštním druhem objektivní odpovědnosti, která je uplatňována u škod způsobených určitými věcmi, jednáním nebo procesy představujícími pro svou nebezpečnost zdroj zvýšeného rizika škod, které nelze ani při vynaložení veškeré odborné péče plně zvládnout. V těchto případech vystupuje výrazně do popředí intenzivní právněpolitický veřejný zájem zajistit právě formou této přísné objektivní odpovědnosti v občanském právu účinnější právní ochranu těm, kdo jsou škodlivými událostmi z této rizikové činnosti postiženi, tj. poškozeným. Navíc nelze přehlížet, že právě provozovatelé těchto činností, z nichž zvýšené riziko závažných škod vzniká, mají nejvíce možností jim sami preventivně čelit. V této souvislosti se v souladu s evropským i světovým trendem sledujícím zajištění účinné ochrany poškozených jako "slabší strany" hovoří o spravedlivém rozložení rizika,

Nebýt této skutkové podstaty, bylo by jednání lékaře stěžejí postihnutelné, neboť v daném případě nikterak nepochybil. Zdravotnické zařízení, jehož byl operatér zaměstnancem, tak de facto díky tomuto ustanovení občanského zákoníku odpovídalo za náhodu (právě specifické anatomické vlastnosti poškozeného byly nejspíše příčinou mechanismu poranění), přičemž taková odpovědnost je již z logiky věci nepřijatelná. Kritika senátu č. 25 Nejvyššího soudu, kterou provedl Jan Petrov ve svém příspěvku *Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák.*, se mi tak zdá v mnoha ohledech oprávněná.³⁴⁶

Dalšími skutečnostmi, které zbavují (v konkrétním rozsahu) škůdce povinnosti k náhradě škody, jsou tzv. **okolnosti vylučující protiprávnost**, jejichž existenci musí rovněž prokázat škůdce. Dle občanského zákoníku se výslovně jedná o nutnou obranu (§ 418 odst. 2)³⁴⁷ a krajní nouzi (§ 418 odst. 1), přičemž právní teorie i praxe k nim přiřazuje další okolnosti, jakými jsou výkon práva, souhlas poškozeného, svépomoc (§ 6 ObčZ) či dovolené riziko.³⁴⁸ I **spoluzavinění poškozeného**, které tvoří vždy přípustný liberační důvod, je skutečností, ohledně níž tíží škůdce důkazní břemeno. V rozsahu v jakém se poškozeným svým vlastním zaviněným jednáním podílel na vzniku škodu, se škůdce odpovědnosti zproští.³⁴⁹ Nejvyšší soud k tomu uvádí: „*Byla-li škoda způsobena také (či výlučně) jednáním poškozeného, je v tomto rozsahu vyloučena odpovědnost*

respektive spravedlivé alokaci škod (srov. Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné, svazek II, 3. vydání, Praha, ASPI, 2002, s. 427-428).“

³⁴⁶ PETROV, Jan. *Kladivo na zdravotnictví: §421a obč. zák.* [http://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html; ověřeno ke dni 23. 1. 2012].

³⁴⁷ Nejvyšší soud k tomu uvádí: „*Použití fyzického násilí proti druhé osobě je vždy protiprávním jednáním, pokud není dána okolnost vylučující protiprávnost. Důkazní povinnost, pokud jde o existenci takové vylučující okolnosti, je na škůdci.*“ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 1981, sp. zn. 1 Cz 7/81.

³⁴⁸ srov. KNAPPOVÁ; ŠVESTKA; DVOŘÁK 2005b: c.d., s. 428–436; a HOLUB; BIČOVSKÝ 2004: c.d., s. 15–16.

³⁴⁹ Srov. **Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 983/2009**: „*Byla-li škoda způsobena výlučně jednáním poškozeného, je zcela vyloučena odpovědnost provozovatele podle ustanovení § 427 obč. zák., avšak nikoliv z důvodu zproštění se jeho odpovědnosti z tzv. liberačního důvodu podle ustanovení § 428 věty druhé obč. zák., nýbrž z důvodu chybějící příčinné souvislosti mezi okolnostmi, za nichž provozovatel objektivně odpovídá, a vznikem újmy na straně poškozeného.*“ Či dále **Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 91/2010**: „*Ustanovení § 441 obč. zák. patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, tj. k normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a která tak přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Dovolací soud může úvahu soudu o tom, v jakém rozsahu se na vzniku škody podílelo jednání škůdce a poškozeného, přezkoumat pouze v případě její zjevné nepřiměřenosti.*“

škůdce. **Jestliže jednání poškozeného bylo jednou z příčin vzniklé škody a další příčina spočívala v povaze přístroje (věci), nese poškozený škodu jen poměrně a částečně za ni odpovídá ten, který při plnění závazku předmětný přístroj užil.**³⁵⁰ Ke vzniku spoluodpovědnosti poškozeného je však zapotřebí, aby ten, stejně jako v běžném případě škůdce, naplnil všechny nezbytné znaky odpovídající skutkové podstaty. Shodně k tomu poznamenává i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2233/99: „*V rozsahu v jakém se sám poškozený podílel na způsobení škody, není dána odpovědnost toho, kdo za škodu odpovídá. Stejně jako u škůdce je třeba i u poškozeného brát v úvahu jen takové jednání, které splňuje všechny předpoklady odpovědnosti za škodu, tj. musí být prokázáno, že protiprávní jednání poškozeného bylo příčinou (jednou z příčin) vzniku škody.*“ O spoluzavinění či zavinění poškozeného se tedy nejedná v případě, kdy nedojde k naplnění všech požadovaných znaků jako například za situace řešené v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 3896/2007: „*Spoluzavinění chodce, jenž byl pokousán psem, nelze spatřovat jen v tom, že na veřejně přístupné cestě vstoupil do prostoru, v němž se pes uvázaný na vodítku mohl volně pohybovat.*“

³⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4146/2009.

Závěrem

Problematika dokazování ve sporech o náhradu škody je poměrně svébytným a komplexním tématem, obsahující značné množství problematických míst a nedůsledností zákonodárce, které se snaží přiměřeným způsobem doplňovat aplikační praxe. Budoucí vývoj právní úpravy je do značné míry těžko předvídatelný. V brzké době se dočkáme komplexní rekodifikace soukromého práva, kterou představuje nový občanský zákoník jako generální soukromoprávní kodex, přičemž však již v posledním znění jeho návrhu³⁵¹ je možné odhalit značné množství sporných míst a neuvážených zásahů do současné koncepce, které se již nyní stávají cílem kritiky. Účelem práce nebylo hodnotit současný a budoucí obsah hmotného práva, proto z tohoto úhlu pohledu spatřuji jako mnohem významnější nedostatky procesní. Tím základním nedostatkem je zde absence budoucí vize vývoje civilního procesu a pak zcela nekonceptní vytvoření kodexu hmotného práva bez vytvoření kodexu procesního.³⁵² Návrh nového občanského zákoníku obsahuje celou řadu nových právních institutů či jazykových změn a jejich výklad bude v konečném důsledku ležet na bedrech obecných soudů a soudní řízení se tímto zvýšeným nápadem ještě více zpomalí. Tento nedostatek předvídavosti rekodifikačních snah bude mít samozřejmě dopad i na spory týkající se náhrady škody, a tedy i toto hodnocení je zde na místě.

Všechny části práce vytvářejí ucelený základ pro úvahu, kterou jsem si předsevzal v úvodu, tedy **zda je současná koncepce odpovědnosti za škodu z hlediska procesního dokazování způsobilá být funkčním nástrojem k ochraně porušených či ohrožených subjektivních práv**. Domnívám se, že jednoduchá odpověď ano či ne zde není objektivně možná, neboť každý konkrétní spor je co do svého předmětu, subjektů či významu jedinečný a individuální. Z textu práce je však možné dojít k závěru, že současná koncepce je při obecném použití funkční a neliší se v mnohém od právní úpravy ostatních evropských států. Nicméně ve stále větší množině případů je možné nalézt její nedostatky, pro které je možné použít zastřešující námitku přílišné **rigidity**.

³⁵¹ Ke dni 19. 9. 2011.

³⁵² Na tuto skutečnost poukazuje například i STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. *Právní fórum*. 2011, roč. 8, č. 8. s. 379–381.

Podle současné koncepce je tak poškozený povinen prokazovat: 1) protiprávní jednání, 2) následek (škodu), a 3) příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním a škodou. **Škůdce** na druhou stranu musí prokazovat toliko absenci zavinění či existenci zákonem předpokládaného liberačního důvodu. Již v tomto bodě je možné spatřit první nerovnost či nevyváženost. **Poškozený musí již v žalobě splnit povinnost tvrzení a následně i povinnost důkazní k třem objektivním znakům, přičemž škůdce musí tvrdit a prokazovat pouze jediný subjektivní znak** (resp. jeho absenci). Avšak je třeba pamatovat, že je to právě poškozený, který tvrdí, že mu byla způsobena škoda a dožaduje se pro sebe příznivého rozhodnutí. Z tohoto pohledu je současná koncepce rozvržena zcela logicky, když stojí na objektivních znacích, které charakterizují konkrétní skutkovou podstatu a jejichž existenci, a tedy existenci skutku jako takového, musí prokázat poškozený v roli žalobce. Předstižné zatížení škůdce (žalovaného) presumpcí zavinění je rovněž adekvátní, neboť lze jen souhlasit s již citovaným tvrzením J. Macura, že *„presumpce zavinění v občanském právu pak ve své podstatě je využitím objektivních statistických zákonitostí při posuzování psychického vztahu subjektu k jeho protiprávní činnosti a protiprávním následkům této činnosti. Na základě dlouhodobé obecné společenské zkušenosti se usuzuje na existenci subjektivních předpokladů odpovědnosti na základě toho, že jednání škůdce se objektivně odchýlilo od vzoru chování stanoveného pro danou skutkovou situaci právní normou.“*³⁵³

Porovnáme-li českou koncepci odpovědnosti za škodu a vybranou zahraniční úpravu – **anglickou**, zjistíme, že kupříkladu *tort of negligence* je z hlediska důkazního zatížení poškozeného mnohem přísnější, když vyžaduje k prokázání i zavinění, jež je obsaženo v prvku porušení povinnosti (*breach of duty*) a k tomu i předvídatelnost následku pro samotného škůdce (*remoteness*) jako součást příčinného vztahu (*causation*). Z tohoto úhlu pohledu je tak z hlediska dokazování česká úprava pro poškozeného mnohem výhodnější, neboť jej ve větší míře zbavuje povinnosti prokazovat velice subjektivní prvky jako zavinění a předvídatelnost následku, které jsou v našem právním řádu pro tuto oblast

³⁵³ MACUR 1980: c. d., s. 195.

presumovány. Na druhou stranu je však anglické civilní právo založeno na odlišné míře důkazu než je tomu u nás a k prokázání předmětné skutečnosti postačuje převažující pravděpodobnost (důkaz *on the balance of probabilities*), což lze hodnotit jako významný prostředek ulehčující obtížné postavení poškozeného (avšak i obranu škůdce).

Právě při porovnání míry důkazu svádí současná koncepce k závěru, že prokázání některých předpokladů odpovědnosti za škodu na úrovni praktické jistoty je úkolem mnohdy nespílitelným. Vystávají tak otázky, zda není taková právní úprava příliš přísná a rigidní, když převažující pravděpodobnost je flexibilní a nutí strany k mnohem vyšší procesní aktivitě (viz poznámka J. Macura o „negativní spolupráci“).³⁵⁴ Domnívám se, a tento závěr vyplývá z obsahu práce, že pro českou (středoevropskou) právní oblast je vysoká míra důkazu typická a měnit ji v tomto ohledu by bylo řešením nekoncepčním. Nicméně je třeba souhlasit, že právo jako regulátor společenských vztahů musí udržovat krok s vývojem společnosti, jejíž pravidla stanovuje. Současný vědecký a společenský vývoj připravuje stále nové a obtížnější právní problémy, které je třeba za pomoci právních norem spravedlivě řešit. V otázce odpovědnosti za škodu tento závěr platí taktéž.

Je možné vymezit určité kategorie případů, kdy i současné, v zásadě spravedlivé, rozložení důkazného břemene mezi strany sporu může být překážkou účelu civilního procesu, když nebude možné dostát ochraně subjektivních práv. Takovými případy jsou například otázky škody na životním prostředí, škody způsobené nesprávným poskytnutím lékařské péče či škody zapříčiněné nezákonným rozhodnutím správního orgánu. Typicky nejpálčivější otázkou je pak v těchto případech (ale platí to i obecně) prokazování příčinné souvislosti. I přestože ne zcela souhlasím s I. Pelikánovou, která vyčítá návrhu nového občanského zákoníku absenci výslovné úpravy příčinné souvislosti, domnívám se, že právě v otázce odpovědnosti za škodu by bylo vhodné upravit často neúnosné zatížení poškozeného vytvořením určité **právní domněnky** příčinné souvislosti,

³⁵⁴ MACUR 2000b: c. d., s. 202.

například po vzoru německého zákona o léčivech, jehož koncepci jsem představil výše.

Rovněž by bylo možné po vzoru principů PETL zanést do právní úpravy i možnost výslovného „**obrácení**“ **důkazního břemene**, a to právě pro případy, kdy by tato potřeba vyšla v řízení najevo. Tento postup by však musel být postupem *ad hoc* a jako takový by podléhal volné úvaze soudu, což by sice umožnilo pružněji reagovat na vývoj společenských vztahů, nicméně by toho bylo dosaženo na úkor právní jistoty, která by byla v případě konstituování právní domněnky vyšší. Tento postup by však byl uplatňován pouze v případě obtížného prokazování příčinné souvislosti či v některých obtížných případech prokazování protiprávního jednání. V případě prokazování zavinění je dle mého názoru současná koncepce stojící na obecné presumpci vyhovující společenským potřebám (z určitého úhlu pohledu je dokonce možné hovořit i o její nadbytečnosti). Zcela jistě bych se však vyhnul obecnému prolomení v současnosti potřebné vysoké míry důkazu, která sice může v některých případech působit jako příliš necitelná, nicméně smísení praktické jistoty a převažující pravděpodobnosti by bylo dle mého názoru velice nešťastné řešení.

Další otázky vhodné pro budoucí legislativní změny leží v oblasti znaleckého dokazování, neboť současná zastaralá a málo náročná právní úprava **výkonu znalecké činnosti** je způsobilá snižovat obecnou společenskou vážnost soudních rozhodnutí a v konečném důsledku může být překážkou zajišťování účelu civilního procesu. Obdobným způsobem lze nahlížet na současnou koncepci přípustnosti/nepřípustnosti **protiprávně získaných důkazů** (důkazních prostředků). Domnívám se, že obecné zakotvení zvláštní zákonné licence (tedy zákonného důvodu do ochrany osobnostních práv) pro pořizování audiovizuálních záznamů či fotografií by v mnoha případech mohlo být prvkem posilujícím právní jistotu, když současné pojetí je **zcela ponecháno na vůli soudu**, což za situace, kdy je protiprávně pořízený důkaz často jedinou možností jak pravdivě poznat skutkový stav, řešením velice rozporuplným.

Resumé

The issue of evidence in the civil lawsuit for damages is a topic containing a significant number of questionable points and legislator's inconsistencies, which are complementing by the judicial practice of courts. The aim of this paper is to provide a comprehensive interpretation of the specifics of evidence in the civil lawsuit for damages with the emphasis on issues which arise from the practical application of relevant legal acts.

The paper is divided into two parts: 1) Evidence in the civil procedure – in general and 2) Evidence in lawsuits for damages. Both parts are further divided into chapters and subchapters.

The first part defines the evidence as (in general) an important part of civil procedure. In this context it is necessary to describe the fundamental procedural principles which affect the rules of evidence. In this part, the description of the procedural obligations of the parties and liability for their breach is crucial. Procedural rights and obligations of subjects of legal proceeding comprise the content of their mutual relations within the process and their number is, with regard to the complex issues of legal boundaries of civil proceeding, very diverse. In this part of paper, the attention is paid to the most fundamental obligation/liability – the burden of proof – the basic theoretical concept on which is the common civil process builds up.

This part of paper also contains a description of how the facts in civil proceedings are argued and how the court assesses the evidence. Considering the main aim of the paper, it is essential to focus on the expert evidence, which has a unique position in this process and also on the “professional expression”, which was significantly altered by the last amendment of the Code of Civil Proceeding. The paper also deals with the issue of weighing the evidence, specifically in terms of legality as well as with the definition and analysis of the “standard of proof”.

The content of the whole second part is the particular burden of proof of each party to proceeding. The most important issue in this matter is the question of causation, which constitutes one of the objective elements of each facts of civil liability and it is often considered the most difficult fact to prove. There are also elaborated situations where it is very difficult to prove the illegal act (breach of duty) of the wrongdoer.

Seznam literatury

Odborné publikace:

BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr; KOMÁREK, Jan. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 633 s.

BOGUSZAK, Jiří; ČAPEK, Jiří. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : Codex, 1997. 257 s. ISBN 80-85963-38-8.

BOURA, Ferdinand. *Dokazování podle občanského soudního řádu (k teorii dokazování v civilním procesu)*. 1. vydání. Praha : Orbis, 1954. 259 s.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga; a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vydání. Praha : Orac, 2004. 183 s. ISBN 80-86199-75-4.

DRÁPAL, Lubomír; BUREŠ, Jaroslav; a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 1600 s. ISBN 978-80-7400-107-9.

DWORKIN, Ronald M. *Když se práva berou vážně*. 1. vydání. Praha : Oikoymenth, 2001. 455 s. ISBN 80-7298-022-X.

FIALA, Josef. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. 152 s.

FIALA, Josef; a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Masarykova univerzita Brno a nakladatelství doplněk : 2002. 436 s. ISBN 80-7239-111-9.

HENDRYCH, Dušan; a kol. *Správní právo obecná část*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 875 s. ISBN 978-80-7400-049-2.

HERRING, Johnatan. *Medical law and ethics*. 3rd edition. Oxford : Oxford University Press, 2010. 653 s. ISBN 978-0-19-957648-7.

HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 211 s. ISBN 978-80-7357-643-1.

HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. 303 s. ISBN 80-86898-96-2.

HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav; a kol. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*. 2. vydání. Praha : Linde, 2004. 495 s. ISBN 80-8201-486-2.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : I. – III. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 211 s., 442 s., 286 s. ISBN 978-80-7357-540-3.

HORSEY, Kirsty; RACKLEY, Erika. *Tort Law*. 2nd edition. Oxford : Oxford University Press, 2011. 616 s. ISBN 978-0-19-960077-9.

JELÍNEK, Jiří; a kol. *Trestní právo procesní : podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 1. 2010*. Praha : Leges, 2010. 784 s. ISBN 978-80-87212-30-1.

KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. *Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení?*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 96–103. ISBN 978-80-7357-542-7.

KEANE, Adrian; GRIFFITHS, James; McKEOWN. *The Modern Law of Evidence*. 8th edition. Oxford : Oxford University Press, 2010. 688 s. ISBN 978-0-19-955834-6.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.

KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; a kol. *Občanské právo hmotné. 1.* 4. vydání. Praha : ASPI, 2005a. 523 s. ISBN 80-7357-127-7.

KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; a kol. *Občanské právo hmotné. 2.* 4. vydání. Praha : ASPI, 2005b. 612 s. ISBN 80-7357-131-5.

LAVICKÝ, Petr. *Vzájemné vztahy práva procesního a hmotného v díle profesora Macura*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 27–39. ISBN 978-80-7357-542-7.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1995a. 172 s. ISBN 80-210-1161-0.

MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2000a. 253 s. ISBN 80-210-2276-0.

MACUR, Josef. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1998. 207 s. ISBN 80-7179-190-3.

MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vydání. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1980. 215 s.

MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001. 219 s. ISBN 80-210-2539-5.

MACUR, Josef. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. Brno : Masarykova univerzita, 1991. 151 s. ISBN 80-210-0264-6.

MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vydání. Brno : Masarykova universita, 1993. 183 s. ISBN 80-210-0810-5.

MACUR, Josef. *Soudnictví a soudní právo*. 1. vydání. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1988. 154 s.

MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1997. 233 s. ISBN 80-210-1628-0.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011b. 296 s. ISBN 978-80-7400-382-0.

POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech dokazování*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 404 s. ISBN 978-807357-553-3.

SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo : I. – III. díl*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 323 s., 164 s., 92 s. ISBN 978-80-7357-519-9.

SKULOVÁ, Soňa; a kol. *Správní právo procesní*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 428 s. ISBN 978-80-7380-110-6.

STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Procesní povinnosti účastníků a soudu*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 65–74. ISBN 978-80-7357-542-7.

SVOBODA, Karel. *Dokazování*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2009a. 391 s. ISBN 978-80-7357-414-7.

SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 301 s. ISBN 978-80-7357-535-9.

SVOBODA, Karel; SUK, Milan; ZEMAN, Pavel. *Doručování v soudním řízení*. 1. vydání. Praha : Linde, 2009. 267 s. ISBN 978-80-7201-777-5.

ŠÁMAL, Pavel; KRÁL, Vladimír; BAXA, Josef; PŮRY, František. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2001. 1020 s. ISBN 80-7179-473-2.

ŠKÁROVÁ, Marta; a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha : Linde, 2009. 1263 s. ISBN 978-80-7201-769-0.

ŠVESTKA, Josef; (et al.). *Občanský zákoník : komentář*. 10. vydání. Praha : C.H. Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.

VLASÁK, Michal. *Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu*. In LAVICKÝ, Petr; SPÁČIL, Jiří (eds). *Macurův jubilejní památník : k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 87–95. ISBN 978-80-7357-542-7.

VRCHA, Pavel. *Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha : Linde, a. s. 2003. 1084 s. ISBN 80-7201-408-0.

WINTEROVÁ, Alena; a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Linde, 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

Články:

BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. Novelizace občanského soudního řádu provedená zákonem č. 171/1993 Sb. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 2, s. 35. ISSN 1210-6410.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Předmět dokazování. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 69–95.

ČECHUROVÁ, Lenka. Odpovědnost za škodu a používání léčivých přípravků při poskytování zdravotní péče. *Zdravotnictví a právo*, 2010, roč. 14, č. 5, s. 8–12. ISSN 1211-6432.

FIALA, Josef. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 7–42.

HANUŠ, Libor. Ústavněprávní vady důkazního procesu z pohledu judikatury Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 18, s. 647–688. ISSN 1210-6410.

HOLČAPEK, Tomáš. Odpovědnost za ztrátu naděje. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 4, s. 189–191. ISSN 1210-6410.

JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 5, s. 160. ISSN 1210-6410.

JIRSA, Jaromír. Řízení o náhradu škody na zdraví před nalézacím soudem. *Zdravotnictví a právo*, 2005, roč. 9, č. 8, s. 5–12. ISSN 1211-6432.

KOSAŘ, David. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2008, roč. 17, č. 1. ASPI ID LIT30076CZ.

LAVICKÝ, Petr; STAVINHOVÁ, Jaruška. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*, 2008, roč. 5, č. 9, s. 369–380. ISSN 1214-7966.

MACUR, Josef. Důkazní břemeno a teorie uplatňování pravděpodobnosti při hodnocení důkazů v civilním soudním řízení. *Právník*, 1995b, roč. 134, č. 4, s. 356–369. ISSN 0231-6625.

MACUR, Josef. Povinnost pravdivosti a její legislativní úprava v civilním soudním řádu. *Právní rozhledy*, 1999b, roč. 7, č. 4, s. 172–176. ISSN 1210-6410.

MACUR, Josef. K problematice urychlování soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 11, č. 3, s. 126–130. ISSN 1210-6410.

MACUR, Josef. K základním otázkám nauky o důkazním břemenu v civilním soudním řízení. *Právník*. 1995c, roč. 134, č. 7. s. 642–658. ISSN 0231-6625.

MACUR, Josef. Zájem stran na vysvětlení skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Bulletin advokacie*, 1999a, č. 2, s. 10–21. ISSN 1210-6348.

MACUR, Josef. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2000b, roč. 8, č. 5, s. 200–205. ISSN 1210-6410.

MACH, Jan. Činnost soudních znalců v oboru zdravotnictví. *Zdravotnictví a právo*, 2009, roč. 13, č. 7–8, s. 8–10. ISSN 1211-6432.

MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011a, č. 3, s. 24–27. ISSN 1210-6348.

MORÁVEK, Jan. Kdy lze jako důkazní prostředek připustit záznam z kamerového systému? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 13, s. 457–463. ISSN 1210-6410.

PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 3, s. 15–23. ISSN 1210-6348.

PETROV, Jan. Kladivo na zdravotnictví: §421a obč. zák. [http://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html; ověřeno ke dni 23. 1. 2012].

POHL, Tomáš. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 7-8, s. 33–42. ISSN 1210-6348.

RŮŽEK, Antonín. Povinnost dokazovat a důkazní břemeno. *Stát a právo*, 1967, č. 13. s. 97–130.

SEIDL, Jan. Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 8, s. 381–394. ISSN 1214-7966.

SVOBODA, Karel. Absolutní subjektivní právo. Jenom prázdný pojem? *Právník*, 2008, roč. 147, č. 9, s. 1038–1043. ISSN 0231-6625.

SVOBODA, Karel. Dynamická náhrada škody. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 4, s. 141–145. ISSN 1210-6410.

SVOBODA, Karel. Místo znaleckých posudků odborná vyjádření. *Právní rádce*, 2011, č. 12. s. 22–25.

SVOBODA, Karel. Jak, co a kdy dokazovat v řízení před správním soudem. *Správní právo*, 2007a, roč. 40, č. 8, s. 550–560. ISSN 0139-6005.

SVOBODA, Karel. Jak donutit soud, aby opravdu dokazoval. *Právní rádce*, 2007b, č. 8. ASPI ID LIT28869CZ.

SVOBODA, Karel. K soudcovským debatám nad podstatou koncentrace. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 360–362. ISSN 1210-6410.

SVOBODA, Karel. Proč české soudy už nemají hledat pravdu. *Právník*, 2009b, roč. 148, č. 8, s. 866–875. ISSN 0231-6625.

STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. *Právní fórum*. 2011, roč. 8, č. 8. s. 379–381. ISSN 1214-7966.

ŠMÍD, Ondřej. Zásada koncentrace v civilním soudním řízení po novele č. 7/2009 Sb. *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 3. s. 120–128. ISSN 1214-7966.

ŠTAJGR, František. Poznámky k soudobým teoriím důkazů v právu. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 43–68.

TICHÝ, Luboš; HRÁDEK, Jiří. Deliktní právo v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 1, s. 6–21. ISSN 1214-7966.

VAŠUTOVÁ, Vendula. Specifika dokazování v odlišných právních předpisech. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 22. s. 795–803. ISSN 1210-6410.

VLASÁK, Michal. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 2. s. 62–66. ISSN 1210-6410.

WEIGAND, Tory A. Loss of Chance in Medical Malpractice: The Need for Caution. *Massachusetts Law Review*, 2002, vol. 87, n. 1. [<http://www.massbar.org/publications/massachusetts-law-review/2002/v87-n1/loss-of-chance-in-medical>]; ověřeno ke dni 1. 9. 2011].

WEINBERGER, Ota. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 180–226.

WINTEROVÁ, Alena. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 8–23. ISSN 1210-6348.

Internetové zdroje:

Certainty and Loss of a Chance in the Assessment of Damages (Or The Uncertainty: Loss of Chance), [http://www.keatingchambers.co.uk/resources/publications/2005/st_certainty_and_loss.aspx]; ověřeno ke dni 1. 9. 2011].

European Group on Tort Law [<http://www.egtl.org>; ověřeno ke dni 24. 7. 2011].

Úřad na ochranu osobních údajů, č. 1/2008
[http://www.uouu.cz/files/stanovisko_2008_1.pdf, ověřeno ke dni 7. 9. 2011].

Důvodové zprávy:

Důvodová zpráva k Návrhu nového občanského zákoníku,
[http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf, ověřeno ke dni 23. 7. 2011].

Důvodová zpráva k zákonu č. 171/1993 Sb., změna občanského soudního řádu;
ASPI ID LIT32494CZ.

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění občanský soudní řád;
ASPI ID LIT31458CZ.

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; ASPI ID LIT38122CZ.

Seznam právních předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 946/1811 sb. z. s., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.

Zákon č. 99/1963 Zz., občianský súdny poriadok.

Arzneimittelgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 12. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3394), das zuletzt durch Artikel 13 des Gesetzes vom 22. Dezember 2011 (BGBl. I S. 2983) geändert worden ist.

Návrh nového občanského zákoníku schválený Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR (listopad 2011).

Seznam judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 5. 1999, sp. zn. IV. ÚS 135/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 18/01.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2002, sp. zn. II. ÚS 291/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. III. ÚS 124/2003.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 191/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.

R 26/1987 publikovaný v Škárová, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. s. 288.

R 33/1995 publikovaný v Škárová, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. s. 306.

Rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 77 C 353/2009, publikovaný v *Soudních rozhledech* č. 5/2011, s. 172. ISSN 1211-4405.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 1940, sp. zn. Rv II. 566/39. ASPI ID JUD9096CZ.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 3. 1981, sp. zn. 1 Cz 7/81.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2233/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2264/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 25 Cdo 583/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1908/2000; obsažený v *Civilní judikatura* s. 199.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1400/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 145/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1062/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1224/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1696/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2007, sp. zn. 26 Odo 197/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 26 Odo 841/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2008, sp. zn. 33 Cdo 826/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008; publikováno v: *Přehled judikatury ve věcech dokazování* s. 119–120.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 769/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 712/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4339/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2046/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2365/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 33 Cdo 739/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2890/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2258/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2010, sp. zn. 33 Cdo 1480/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 501/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3717/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3665/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4634/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4171/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2180/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 91/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3768/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010.

Rozsudek Krajského soudu v Brně z 22. 12. 2005, sp. zn. 30 Ca 77/2005.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 22 Cdo 262/2010.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 5. 2000, sp. zn. 6 A 703/99.

Stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 55/1971 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2368/98.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1427/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1016/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 25 Cdo 638/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1937/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1540/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2009, sp. zn. 25 Cdo 231/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 3896/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2616/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2815/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3929/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2010, sp. zn. 26 Cdo 3277/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1244/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4146/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4014/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 983/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 976/2009.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. 6. 2002, sp. zn. 24 Co 214/2002.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 85/02.

Usnesení Ústavního soudu ze dne ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.

Zahraniční soudní rozhodnutí:

Barnett v Chelsea & Kensington Hospital Management Committee [1968] 1 All ER 1068.

Kitchen v. Royal Air Force Association [1958] 1 WLR 563.

Hotson v E Berkshire Area Health Authority [1987] AC 750.

Anderson v Milton Keynes General NHS Trust [2006] EWHC 2249.

Chester v. Afshar [2004] UKHL 41.

Gregg v. Scott [<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd050127/greg-1.htm>; ověřeno ke dni 23. 7. 2011].

Lord v. Lovett, 770 A.2d 1103 (N. H. 2001). [<http://www.invispress.com/law/torts/lord.html>; ověřeno ke dni 9. 9. 2011].

Abstrakt

Dokazování ve sporech o náhradu škody.

Problematika dokazování ve sporech o náhradu škody je tématem, obsahujícím značné množství problematických míst a nedůsledností zákonodárce, které se snaží přiměřeným způsobem doplňovat aplikační praxe. Cílem práce je podat ucelený výklad pojednávající o specifikách procesního dokazování ve sporech o náhradu škody, přičemž důraz je kladen na sporné otázky vznikající při praktické aplikaci příslušných právních předpisů.

Abstract

Evidence in civil lawsuit for damages

The issue of evidence in the civil lawsuit for damages is a topic containing a significant number of questionable points and legislator's inconsistencies, which are complementing by the judicial practice of courts. The aim of this paper is to provide a comprehensive interpretation of the specifics of evidence in the civil lawsuit for damages with the emphasis on issues which arise from the practical application of relevant legal acts.

Klíčová slova

Dokazování, odpovědnost za škodu, civilní proces.

Key words

Evidence, liability for damages, civil proceeding.